

LA REVISTA

QUADERNS DE MIL NOU CENTS TRENTA-QUATRE

ANY XX.—GENER-JUNY

VOLDRIEM

A HONOR DE LA MEMÒRIA

DE

FRANCESC MACIÀ

PRIMER PRESIDENT

DE LA GENERALITAT RESTAURADA

SERVAR

LA IMMORTALITAT D'ILLUSIÓ

I EL SÍMBOL D'IDEAL

QUE HAN ESCAIGUT

AL SEU NOM.

MINISTERIO
DE CULTURA

SOBRE

BARTOLOMEO GENTILE FALLAMONICA

POETA LULLIÀ

Una de les contribucions més interessants fetes durant aquests darrers anys a la història de la fortuna de Ramon Llull a l'estranger, és, sens dubte, un estudi que l'illustre italià historiador de la filosofia, Santino Caramella, publicava en 1924, dedicat al poeta Bartolomeo Gentile Fallamonica (1), en l'obra del qual, *Canti*, En Llull fa un paper semblant a Virgili en la Comèdia dantesca. No crec que aquest treball de l'erudit italià hagi estat aprofitat encara al nostre país, per la qual cosa crec d'utilitat fer-lo conèixer i alhora completar-ne les dades de caràcter biogràfic tot situant millor, en la història del lullisme, el no massa conegut autor italià. D'aquesta manera m'és grat prendre part des de les pàgines de LA REVISTA a la commemoració del VII centenari de la naixença de Ramon Llull.

Bartolomeo Gentile Fallamonica pertanyia a una il·lustre família genovesa de la qual el Professor Caramella dóna algunes dades. El seu nom apareix per primera vegada en el testament del pare, Pancrazio, atorgat el 25 de febrer del 1469. Vivia encara en 10 juliol del 1511, quan una de les seves germanes, Pellegrina, atorgava també testament en el qual el nostre Bartolomeo és esmentat. Poques altres notícies precises, ha pogut trobar Caramella en el seu treball diligent, per a completar la biografia. Bartolomeo fou pare de dues filles, Isabella i Clarisia i sembla que, si a la seva joventut i a les velleses residí a Gènova, en canvi passà un temps llarg a la península ibèrica. "Com es pot explicar altrament el coneixement profund del pensament lullian, precisament en les seves parts àdhuc menys divulgades més tard...? I com la simpatia per Ramon Llull, al qual aixecà a la categoria del seu propi Virgili, per a fer-se'n ensenyar i guiar en una nova *Commedia*? Certament, sols a la cort d'Aragó, el nostre

(1) S. CARAMELLA, *Bartolomeo Gentile Fallamonica* (Contributo alla storia del lullismo nei primordi del cinquecento). Forma part de la miscel·lània *Dante e la Liguria* (Milano, Treves, 1924): *Parte seconda, Liguri imitatori e studiosi di Dante*, pp. 127-176.

autor pogué trobar qui l'encaminés vers els misteris del filòsof de Mallorca, el *doctor illuminatus*: i ell en compensava l'hospitalària Ibèria, poetitzant en una corona de sonets italians *Sobre "Ecce homo"*, que l'atenció dels contemporanis va recollir ben aviat en un famós *Cancionero del 1520*". Abans de comentar i completar per la meua banda, aquestes curtes dades biogràfiques relatives a la residència del Fallamonica a la Península, residència que, efectivament, "no pot resultar cosa inversemblant" per altres raons més poderoses que la sola presència (tanmateix ben remarcable) de genovesos a Espanya per aquells dies, pel fet que altres individus de la mateixa família fossin més o menys uns grans viatgers, etc.—que són adduïdes per Caramella—, crec necessari donar una idea general sobre l'obra objecte principal de l'estudi del professor italià.

Bartolomeo Gentile Fallamonica, escriví en una època tardana de la seva vida, *lasciando addietro il sessagesim'anno*, un poema sense títol conegut per la posteritat amb el nom de *Canti*. Se'n coneix una sola edició completa (2), avui difícil de trobar i que encara no he pogut aconseguir de veure. De manera que en aquestes breus notes m'he de limitar a seguir el treball inte-

(2) *Canti di Bartolomeo Gentile Fallamonica poeta genovese del secolo xv*. Prima edizione fatta per cura del prof. G. Gazzino, Genova, tip. della Gioventù, 1877. El mateix Gazzino n'havia donat algunes mostres en diverses ocasions. N'he vist només una edició raríssima, present de noces (de Gaetano Ippolito Isola-Rosina Ruschi Irani), amb el títol: *Novella del Professore, cavaliere Giuseppe Gazzino non mai fin qui stampata*, Gènova, G. Schenone, 1872.—Dec a l'amistat cordial de l'amic Dott. Giovanni M.ª Bertini, de Torino, una còpia mecanografiada d'aquest opuscle, que conté el cant 14. Li reto públicament les gràcies per aquest acte que no és pas l'únic amb què m'ha afavorit i amb què ha volgut fer un servei a les lletres catalanes, objecte de les seves simpaties. I no puc menys de regradar novament el Professor Caramella per l'amable sollicitud amb què volgué trametre'm la tirada a part del seu treball dantescolullian.

ressant del senyor Caramella, i copiar algun dels curts fragments del poema. L'obra escrita, segons sembla, a principis del segle XVI, és "una vasta enciclopèdia, en tercines, de tot el sistema de la realitat pel qual l'autor ha transcorregut darrera la guia sapient de Ramon Llull, el seu Virgili". Té quaranta-dos cants (seguits d'un altre en llaor de la Mare de Déu, pròpiament a part).

La visió del poeta genovès comença no com la del Dant *nel mezzo del cammin* de la seva vida, perdut en la selva del pecat, sinó que és fill de reflexió d'home madur que sent la vanitat del món i de la realitat d'ací baix. Arrossegat per una força celestial va a raure a una vall fosca, d'aire espès, residència de savis poetes, filòsofs a guisa del *nobile castello* de la Divina Comèdia. Es allí on al poeta meravellat, confós, se li presenta el seu Virgili que no és altre—com ja havem vist—que Ramon Llull, *un raggio al mondo in forma di romito*. El poeta li demana la seva protecció i R. L. accedeix, li promet el coneixement de l'error humà i la glòria del cel, tot dient-li:

*Vedi che il carro ascende dall'aurora;
a lui t'appoggia, in quanto al naturale,
che sopra li suoi crin farai dimora.
Da poi mi prese come avessi l'ale
e seco mi condusse in la sua sfera (del sol)
dicendo: or guidal tu, luce immortale,
Infin ch'io lo riprenda in altra sera.
E quel mi strinse con amor si forte,
come fanciul la sua nutrice vera;
E caddi allor come uom di dolce morte.*

Aquest és l'acabament del cant primer del poema.

Conduït en les ales del sol, el poeta contempla els cels amb els planetes i el zodíac; coneix les característiques astrològiques, el seu guidor—ara és el sol—li fa comprendre les influències celestes (cants II - IV); després coneix els quatre elements i llurs natures (cants V - VI), els minerals (cant VII), i ací són condemnades les recerques alquimístiques.

En començar el cant VIII, el poeta es troba en un local fosc d'on fuig, amb el seu guia i mestre el sol, vers la terra, on contempla els vegetals i els animals (c. VIII - IX). En els cants successius contempla el misteri de l'existència humana i novament es troba al món solar per a tornar a la terra (c. XVI): el sol deixà d'ésser el seu guia (més enllà apareixerà temporalment), i—quan era en una *selva oscura*, com les del Dant—se li presenta de nou *quel divino Mastro antiquo*, això és, R. L. Aquest el conforta i l'amonesta a guardar fe incorruptible al Bé Suprem i el puja a l'Empiri (c. XVII). El poeta tracta de l'essèn-

cia divina (c. XVII - XVIII), de la generació i espiració eterna (c. XIX), de la creació del món (c. XX), la natura angèlica (c. XXI), de l'encarnació (c. XXII - XXIII), i concepció de Jesucrist (c. XXIV). Després de la contemplació de la passió (c. XXV - XXVI), es troba als peus del tron de la Verge on contempla els sagraments (c. XXVII - XXVIII). Els cants següents (XXIX - XXXIII) són dedicats a la predestinació (c. XXIX), a l'amor diví i mundà (c. XXX), usura (c. XXXI), joc (c. XXXII), escàndol i fama (c. XXXIII). Finalment el poema tracta dels novíssims: de l'infern (c. XXXV), del Purgatori (c. XXXV), judici universal (c. XXXVI) i del Paradís (c. XXXVII - XLII). En el darrer contempla sèries llargues d'esperits benaventurats, entre els quals li somriu Ramon Llull. Les santes dones fan corona a la Verge. Mancat de forces, el poeta acaba amb una invocació a Déu.

Aquest és, dit en breu resum, l'argument de l'obra del Fallamonica, obra més curiosa que vertaderament interessant, malgrat els ditirambes de què fou un dia objecte, fins a ésser considerada per algú, superior, quant a l'estil, a la Divina Comèdia. Les resonàncies i àdhuc nombroses imitacions literals que conté de l'obra cim de les lletres italianes, situa el poeta genovès en un lloc visible en la història de la fortuna del Dant, alhora que la intervenció de R. Llull, en el poema, en situen també l'autor en la renglera mai interrompuda de seguidors de les doctrines lullianes. No tenim prou elements de judici per a saber exactament el grau d'influència ideològica—i possiblement literal—de la producció lulliana damunt els *Canti*, posat que són pocs els fragments que el senyor Caramella en transcriu. Tanmateix, ell assenyala moltes reminiscències que demostrarien que Bartolomeo Gentile Fallamonica era un perfecte coneixedor de l'*Ars* lulliana a la qual es poden referir les paraules amb què Ramon Llull des del Paradís, enmig de grans doctors de l'Església, s'adreçà al poeta deixeble seu:

*...or guarda i miei principi e l'arte
come son chiari e qui puon dimostrarsi*

Caramella, en anotar diverses influències del sistema lullian en els *Canti*, cita algunes obres autèntiques de R. Llull, al costat d'altres d'apòcrifes, les quals, però—com ja és sabut—, contribuïren força a la fama del nostre gran escriptor, durant segles. Esperem que el mateix Caramella vulgui aprofundir l'estudi de les idees lullianes en els *Canti*, dintre el treball que m'havia anunciat d'una història de la difusió de l'art de R. Llull a Itàlia, abans de Giordano Bruno.

Tornem ara a la biografia de Bartolomeo

Gentile Fallamonica, el qual, segons hem vist, d'acord amb el que Caramella afirma, fou absent de Gènova i degué passar llarg temps a la Península ibèrica. Això ho confirmaria fins a cert punt el fet que en el *Cancionero general* d'Hernando del Castillo, segons l'edició de Toledo, 1520, hi ha inclosos sonets seus. En efecte, hi trobem divuit sonets escrits en llengua italiana dedicats a matèria sagrada:

“Sonets sobre *Ecce homo*, fets per Berthomeu Gentil”; en nombre de cinc, “Soneto in dialogo, dé Dio”; “Soneto de Trinitate”; “Soneto a la Verge Maria, per les guerres de la Iglesia”; “Sonets en llor del gloriós nom de Jesus, fets per Berthomeu Gentil” en nombre de cinc; “Sonets en llahor del nom de la gloriosa Verge Maria, fets per Berthomeu Gentil” també cinc (1). Tots aquests són en llengua italiana, però en part de les rúbriques és usat el català, circumstància que ha donat motiu a què hom hagi cregut català o valencià aquell Berthomeu Gentil (2). Cosa, d'altra banda, que podria semblar fonamentada també en el fet que en el *Cancionero general* esmentat, al costat dels poetes espanyols figuren alguns de catalans i valencians, i que en aquella època de contactes tan íntims de la literatura italiana amb les hispàniques no mancaven autors d'ací que escriviren en italià, àdhuc deixant de banda el cas del barceloní Garret, convertit en Cariteo italià.

Però que el Berthomeu Gentil no era català, sinó el Bartolomeo Gentile Fallamonica, genovès i lullista, sembla confirmar-se amb la petita operació de lligar uns caps. En efecte, l'edició de l'*Arts metaphisicalis* (3) del monjo cistercenc, lullista, Jaume Janer, de València, 1506, fou feta a

(1) *Cancionero general de Hernando del Castillo*. Ed. de la Sociedad de Bibliófilos españoles (Madrid, 1882), II, 288-298.

(2) Per exemple, MENÉNDEZ PELAYO, *Antología de poetas líricos castellanos*. XIII: Juan Boscán (Madrid, 1908), 230; CROCE, *La Spagna nella vita italiana durante la Rinascenza* (Bari, 1917), p. 153.

(3) E. ROGENT i E. DURANT, *Bibliografía de les impresions lullianes* (Barcelona, 1928), núm. 36.

despeses pel mercader Bartomu Gentil (4). Fra Janer li dedica una epístola molt encomiàstica i ens diu que és de Gènova, demorant a València (5). I en l'edició també valenciana, de 1510, de diverses obres de R. Lull (*Disputatio Raymundi Christiani et Homer sarraceni, De demonstratione per equiparantiam*, etc.) (6), llegim una epístola dedicada per l'illustre lullista asturià Alfons de Proaza al mateix Bartomeu Gentil “nobilíssim ciutadà genovès” (7) mecenas així mateix del volum.

Si en realitat aquest genovès Bartomeu Gentil, devot de R. Lull es pot indentificar amb Bartolomeo Gentile Fallamonica, com crec, i és confirmada l'estada seva a València en aquells dies que hi florien els estudis lullians, tindrem una nova dada interessant de la seva vida, que tal volta una lectura atenta del *Canti* acabaria d'assegurar. Caldria, així mateix, comparar aquella obra amb els sonets, en els quals—d'altra banda—sembla trobar-se més d'una reminiscència dantesca.

Possiblement Fallamonica, havia vingut a la nostra península amb finalitats comercials, seguint l'exemple d'altres genovesos que comerciaven ací per aquells dies i en tantes altres èpoques. Tornat a la seva pàtria, després de 1510 (si més no després de 1506), deuria escriure—ja vell i conseqüència natural del seu contacte amb els lullistes hispànics i l'obra del nostre Gran—, el curiós poema *Canti*, on es fonen els noms de les dues figures cabdals de les lletres italianes i de les catalanes, el florentí Dant Alighieri i el mallorquí Ramon Lull.

R. D'ALÒS - MONER

(4) *Hec ars methaphisicalis... fuit tradita impressori per ingenuum virum Bartholomeum gentil mercatorem, cuius expensis fuit impressa...*

(5) *Epistola reverendi magistri Jacobi janer ad Bartholomeum gentil ingenuum. Ingenuo atque prestantissimo viro domino Bartholomeo gentil ex Januensium civitate exorto in valentina enim degenti inclita civitate.*

(6) ROGENT-DURAN, n. 42.

(7) *Alphonsus a Proaza... Bartholomeo gentili civi nobilissimo Ianuensi ac acerrimi ingenii viro S...*

WILLIAM MARTIN

Si altres periodistes s'accontenten de la xafarderia, ell guanyà la càtedra d'alts estudis de la diplomàcia. I als serveis partidistes retribuïts, preferí sempre la directa informació dels amics de la llibertat.

POEMES

DE JOAN LLACUNA

LLAVIS BLANCS...

Llavis blancs de tant besar nines
en basars de somnis ingenus
(àngels, blanc vestit i rulls): Us
veuré amb les meves joguines,
llavis blancs de tant besar nines?

Llavis blancs de tant besar lliris
en jardins d'enyors transparents,
amb ocells d'ermini innocents
i colomes i blaus arcs iris,
llavis blancs de tant besar lliris.

Llavis blancs de tant besar aurores
d'oriflames púdiques: rosa
te, gardènia càndida, rosa
casta que els meus somnis enflores,
llavis blancs de tant besar aurores.

MARC JESUS BERTRAN

Ell prou volia instaurar el Museu del Teatre. Però els catalans, pobres de nosaltres, encara no ens hem posat d'acord per tal d'assegurar la normalitat del nostre teatre.

LLAGOSTA, LLAGOSTA-CLOWN!

Llagosta,
llagosta-clown!

Em vols a fer tombarelles
al teu circ pluricolor?

Sota el projector daurat
violes i margarides,
la teva jaqueta bruna
i el meu rostre emmidonat.

(Maromo damunt les branques
d'un lilà convalescent).

Llagosta,
llagosta-clown!

He trobat les meves llàgrimes
dins el vidre de tes ales!

També plores a les tardes
saltimbanquis rodamón?

Llagosta,
llagosta-clown!

MOSSÈN JOSEP CARDONA

Apostolat i patriotisme el feren fidel a la mateixa bandera sota la llum de la caritat que no manleva el nom a la sociologia ni la senyoria natural als formularis polítics.

CONVALESCÈNCIA

A Josep M.^o López-Picó.

Remiro estampes de vori
vora florescències albes.

Mentre desllaço enyorances
acoloro plomes d'àngel
i pètals de margarida.

Immaculada
llum (amb tebiors de Miri)
aureola virginals rínxols.

JOSEP M.ª PLANS

Als nostres temps convenen exemples com el d'aquest savi professor que ve de passar a millor vida.

Ell contribuí al prestigi científic del professorat català. La mecànica celeste i la matemàtica superior no el distreien de les veritats supremes. La més alta llum el feia clar i senzill.

Més que no a divulgar les teories d'Einstein, entre nosaltres, en el joiós apostolat d'ensenyar als nens, la Doctrina de Crist.

PLACETA DEL REI

Neptú, Neptú!

La brivalla aldarulla
a la plaça oviforme.

Neptú, Neptú!

Neptú, Neptú!
Príncep de la Placeta!

Plaça del Rei,
placeta perfumada
amb blaus de primavera!

(Primavera insubmissa
de la meva innocència!).

Tot el goig del meu cor
en una gota d'aigua.

Iridescències flèbils.

Daura
el silenci la tarda.
Per què la meva veu
esdevé ressonant?

Una... dues...

Neptú, Neptú!
Les boles

surten del quadrilàter
per la destresa de la meva punteria.
Neptú, Neptú!

Melangia rosada
dels fanalets encesos,
tèbies ombres nostàlgiques,
adéu... adéu!...

(Plorarien les ombres
d'enyor?
Plorarien?).

SALVATORE DI GIACOMO

A primeries d'abril, encara sota la lluna vel·leïtosa de març, ens arribava la notícia de la mort d'aquest gran poeta italià cantor del març.

*Plou el març una mica
i una altra mica canta.
Torna a ploure, plovisca
i juga el sol amb l'aigua.
El temps d'un ai, és clar
el cel i és torna negre.
Sanglota el temporal
i riu la primavera.*

*L'ocell enfredorit
espera el sol a vora
dels margerars humits
on neixen les violes
amor: i què més vols,
oh cor de criatura,
si aquest ocell sóc jo,
i, tu, març, sol i pluja?*

No altra adéu escauria millor ni altra fidelitat al record d'aquest poeta, sinó les seves paraules clares de la llum napolitana i sòbries del seny d'home de llibres que fou ell.

E L E G I A

Es tan vell mon idiili
amb la pluja, Senyor!
Quin besavi malalt
començà l'elegia?

Dins ma cambra d'infant solitari
aspirava flonjors d'humitat;
bombollava's la pluja al terrat
i arraulia's, convuls, mon canari

(Quin besavi nostàlgic
començà l'elegia?
Un besavi romàntic
o, potser, medieval?
Quin besavi malalt
començà l'elegia?).

Per tants somnis glaçats i tants núvols
vessen plors els cristalls del balcó;
(l'últim somni moria amb claror
d'aurora, un matí d'esclats rúfols).

(Quin besavi nostàlgic
començà l'elegia?
Un besavi romàntic
o, potser, medieval?
Quin besavi malalt
començà l'elegia?).

Les teulades tofades de púrpura
daven sang d'enyorança al meu cor ;
com la sang que em nodria l'enyor
no n'he pres de més balba i més pura.

(Quin besavi nostàlgic
començà l'elegia?
Un besavi romàntic
o, potser, medieval?
Quin besavi malalt
començà l'elegia?).

Ai jardí sense ocells! Ai estany
sense cignes! Desmais del camí!
Al lotus li tremola el cor, i
a l'aigua, la veu glauca del plany!

(Quin besavi nostàlgic
començà l'elegia?
Un besavi romàntic
o, potser, medieval?
Quin besavi malalt
començà l'elegia?).

Per què és trista la tarda, Senyor?
Per què és trista la boira i la pluja?
I la meva pregària que puja
entre plors, per què és trista, Senyor?

(Quin besavi nostàlgic
començà la pregària?
Un besavi romàntic
o, potser, medieval?
Quin besavi malalt
començà la pregària?).

M O N T S E R R A T

I

PANORAMA INTIM REMOT

La Verge brodava de rosa i de blau
la Seva Muntanya.

Els Somnis del Nen:
blau-rosa, blau-rosa.

La blanca mamella
de la Foradada,
trasmuda de sexe els infants.

II

INTERIOR

L'alba perfuma d'encens
el rostre de les esfinxs.

Amb llet d'alba es desdejunen
els rossinyols. I amb el seu

aflat (diàfan) difonen
aromes de romaní.

Piràmides i piràmides
tornassolades de verd.

Gris-cendra,
gris-cendra, gris-cendra.

Pelegrins innominats
porten ciris a la Verge.

Les núvies mullen de llàgrimes
els lliris i les roses te.

Mare! Veus blanques exulten
el Vostre Sant Nom: Maria,
Dona Bruna i Beneïda!

Les estrelles són més clares
damunt ombres de silenci.

A L B E R T I

A honor del Rei dels belgues, Albert I, fou escrit en català, aleshores que es batia als camps de batalla:

—Demà, quan tornis del combat,
una corona et serà molt petita,
perquè tindràs la llibertat.

Avui, podem saludar amb iguals paraules —dites, però, amb reverència transcendent— la seva immortalitat.

MORALITATS I PRETEXTOS

(FRAGMENTS D'UNA CONVERSA ALS «AMICS DE LA POESIA», FEBRER DE 1934)

En saludar, als seus inicis, l'agrupació dels "Amics de la Poesia", em felicitava, públicament, de la polidesa, del seny amb què lligaven anistat i poesia, i demanava el regradament de la ciutat, enaltida d'aquesta doble senyoria: la mà que estreny i reté i l'embranchida que eleva i espai la marxa.

Avui us prego de permetre'm que encapçali la meva salutació, com aleshores encapçalava el meu comentari a la vostra obra, el nom de Joaquim Folguera, predilecte amic de la Poesia en la Immortalitat.

La immortalitat d'ell és ja una mica l'assentiment collectiu amb el qual és encoratjada la nostra reintegració al sentit actiu de pàtria. Els senyals externs han estat, primer, l'agrupament, i tot seguit la unió. Vulgui fer la gràcia sortosa del nostre disseny que dins la unió la llibertat de les discussions, necessàries i útils, sigui menada (amb aquella urbanitat social de la qual són mestres els anglesos) del desig d'arribar a un acord.

I bé. Aquest desig el veig en vosaltres, agrupats ací. Podem dir a la catalana que estem en bona disposició d'entendre'ns. Si us anima l'espectacle de contemplar de prop la Poesia, no porteu pressa i practiqueu l'aforisme de Corot, quan deia: "*Per tal de copsar l'ànima i la bellesa d'un paisatge, cal saber seure*".

D'altra banda, jo no intento plantejar punts divergents de conversa. Sé prou bé que és impossible de definir la poesia. I de la que jo serveixo no us en sabria pas oferir els caires de l'endement, sinó la visió conjunta de la legitimitat inicial. Això és: lluny de prèvies confessions aquesta certesa a la qual ha arribat, després de vint-i-cinc anys de prova la meva vocació ha de passar de molt el temps que demanava Renan per tal d'habituar-se a trobar un govern legítim.

El poeta lluita per expressar-se. L'explicació de la lluita és la poesia mateixa. El combat sota aquesta llei: la claredat és un rigor. La victòria sota aquesta altra llei: la claredat és una benaurança.

Mai de mai l'engany de viure en poesia ni el

de comentar l'expressió. Presoners d'enganys, no arribaríem a identificar essència i existència i el miracle destriador de la creació: *Al començament era el verb*, ens seria refusat.

L'inefable paradisiac, però, fou maleït el dia que la malícia (no li valgué la màscara de la saviesa), malaurà la glòria. Reconquerir-la és la missió de la poesia. Imatge, concepte i música en harmonia concerten la—cada vegada inèdita—sorpresa de la geometria, la dansa i el vol.

De l'afany ja ningú no se'n recorda. Ens ha retornat la gràcia i li hem d'agrair que—com digué Sant Bernat del cant litúrgic—ens hagi ensenyat que ésser suau no és pas ésser lleuger.

Li hem d'agrair també que ens hagi defensat l'alegria (primària innocència refeta), i ens hagi curat de la ironia de la qual moren els infants.

Només el bany de l'alegria ens enforteix i prepara a ésser terriblement seriosos.

L'alegria aliada, dels nostres Xavier Nogués i Ricard Crespo, que saben jugar amb el vidre, i la de Josep Obiols, que sap jugar amb la felicitat, no avergonyiran mai la sobirania joiosa i tràgica de Shakespeare.

I si hem retret el gran sobirà vital, és per tal de refermar la convicció que no arribarem als seus dominis de poesia si no fem que ens siguin ales les experiències que ens hi guiïn.

L'experiència s'és tornada illusió. No admet fronteres la Poesia. Museus i Biblioteques, matèria morta si la illusió no els assolella.

Si amb vosaltres mateixos que m'escolteu, no tinguéssiu la confiança de la illusió que compartim, més valdria que us repetís el mot de Sacha Guity: —¿Per què aprendre el que ja hi ha en els llibres? Es que aprenem la guia de ferrocarrils o el llistí de telèfons?

La llum propícia a Museus i Biblioteques és precisament l'eteri—pejorativament bescantat de banal—. El clima de la poesia no és pas el més adient a un Sanatori en el qual fem cura de memòria, sinó el que molts també volen rebaixar amb el nom de versos de circumstàncies.

Poemes de circumstàncies, lirisme pur, banali-

tat, filla de l'heroisme constantment en vetlla que és l'estat de civilització en un clima airejat per un si és vol o sospir de l'aire cel, fràgil trànsit fugaç del temps que feia escriure a Chateaubriand: Una vetllada de la fi d'abril, una bella nit que s'inicia, cap al tard, amb el primer rossinyol i fineix al matí amb la primera oreneta... Aquestes coses que si duen la necessitat i el desig de felicitat, poden matar-nos també.

La moda exigia del gran egòlatra romàntic aquesta invocació a la mort.

Nosaltres respirem la totalitat vital del clima de la poesia. I l'única enyorança que ens pren en tot cas, és la de no ésser-ne prou dignes.

Alguns—Lafontaine entre ells—, sensibles als afalacs immediats s'acontenten de la voluptat:

Oh dolça voluptat, d'ençà de la infantesa serien sense tu, viure i morir iguals.

... ..

Per la virtut del teu encís
la teva crida ens adalera.
No hi ha soldat, cap de bandera,
ministre, davanter, príncep, servent
a qui no dictis manament.

... ..

Nosaltres, més ambiciosos, meditem amb Fra Lluís de Leon:

*Morada de grandeza,
Templo de claridad y hermosura;
Mi alma que a tu alteza
nació, ¿qué desventura
la tiene en esta cárcel baja, oscura?*

o ens esplaiem amb Góngora:

*Cáido se le ha un clavel
hoy a la Aurora del seno
¡qué glorioso que está el heno
porque ha caído sobre él!*

Gravetat meditativa i fugissera vivacitat de l'instant:

Present de desembre la gerra de mel.
Berenar dels àngels.
En deixen ditades a la lluna del cel.

Localisme barceloní i lleure de les obres i dels dies de les ciutats d'enlloc:

A l'hora que de l'oci et fas mirall,
feliç i benestant de la indolència,
l'ombra d'un núvol juga amb ta presència
a replegà i desplegà un ventall,
bleix de l'oblit, carícia de plomall
amb dalit de frescó i desmai d'ardència.

Facècia endiumenjada de l'infant que us diu la seva.

DECIMA

Titania, Manon, Mignon
tres esperits i una noia.
Somni, enyor, il·lusió
tres llums i una sola joia;
Muguet, lila, rosa, fon
els tres perfums una toia
i l'impossible és olor
llum i joia que ens enjoia
l'instant, papallona i flama
viva en la mort que l'inflama.

Amb aquestes dades—deixeu paradoxalment que les anomeni meteorològiques—del clima de la poesia, lligueu el contingut abstracte de mots com claredat, vol, alegria, innocència, tragèdia, banalitat, circumstàncies, i el seu ressò concret. I, si voleu, decoreu l'escena amb aquest triangle: Déu, Amor, la Mort, i alceu el teló en el qual hi ha escrit:

JO

I ací teniu l'espectacle d'un servent de la poesia.

Museu es diu el darrer recull de poemes que he publicat. De cap d'ells no faré repetició. En ordenar els meus llibres he procurat sempre evitar la sensació d'exhauriment de la matèria. I en aquesta avinentesa amb més atenció per una certa coqueteria de deixar marge al retret de noms possiblement oblidats o de fervors potser negligits.

Recordo només una vegada que em dominà la passió de definir tot el tema en un sol epigrama. Fou l'any 29, amb motiu del centenari de Sant Agustí, a honor del qual diguí:

EL TREBALL DE DEU

FIGURACIÓ DE SANT AGUSTÍ

Rostre a la mar preguntes a la mar
el pensament secret del teu turment
i al teu esguard retorna un vent d'atzar
mobilitat i desdibuixament.

Pobre desig que se't descentra tètric
de l'horitzó d'onades en desfeta!
Et cal l'esclat de l'ordre geomètric
i el Pensament que el pensament concreta
Us cal ésser complets, tu i el teu feix
fixats en l'Únic Complet d'Ell Mateix.

Amb les noves aportacions, el *Museu* no serà tampoc—afortunadament—complet. Si ho fos, vosaltres mateixos podríeu acusar-me de suficiència pedant i jo no em perdonaria mai una reserva d'ennuolament en el vostre somris benèvol.

Altrament, aquests esplais epigramàtics, alguns d'ells, dues ratlles, sovint pressuposen viatges previs, llargues visites reincidentes a les col·leccions més famoses i (per què no?) absències del pensament sense objecte pels jardins de secular esplai o per lectures d'infatigat recomençament.

Altres vegades la revelació de tal pintor és deguda a tal vers del poeta Agustí Esclasans, o a tal silenci entre dues previsions de Carles Riba. Així un dia, Clementina Arderiu, silueta feliç pels carrers de la Barcelona més estimada, em suggerí un poema i el llibre que l'acompanya.

Insinuo les associacions amb l'estudi de les quals la crítica moderna sap explicar la part fenomènica de la creació política—i, amb permís de mestre Pompeu Fabra—, vosaltres en podeu fer folgada ampliació per tal de situar al moment que vivim (trobada de la plèiade i del diccionari) la benaurança de la llengua recobrada amb el convit—plaent a la juvenesa—de cara al risc i a l'aventura de l'afirmació: *tot és possible*.

I anem a les escadusseres adquisicions del *Museu*:

GOZZOLI

Arquitectura, anatomia. L'ànima,
als lleures, porticada, de la llum.
La llum penetra; i la pintura, als murs,
mestreja, ordena i assolella l'ànima.

ANDREA DEL SARTO

Al començament, la llum,
seny de la forma, reposa.
Forma i seny governes tu
i a la figura dius: —Mou-te!

LUINI

Benestar de què endevini,
lluny de crítica amb mirall,
la tendresa d'un detall,
no retocat, de Luini.

PIERO DELLA FRANCESCA

Respiro, passejo, reposo
i tot per la clara mercè de la llum
igual que si els actes mateixos
fossin de la llum ordenats per tu.

BENVENUTO CELLINI

De l'heroi a l'home no altra distància
hi ha, sinó la teva ressonància.

EL SODOMA

Ens dius: No pensis, el plaer no és
altra cosa sinó mirar només.

MANTEGNA

La dignitat de l'hivern
ordena, fixa i explica
natura i figura riques
de les reserves del fred.

ZURBARÁN

Llavis de ferida i terra
damunt la teva paleta.
Sabem si fermenta o grana?
Terrible secret que ens guardes!

VAN DYCK

Entre somris i somris
el teu art fa companyia.
No hi ha adéu sense l'oblit.
No té adéu la teva vida.

MUSEU SECRET,

Espasme i dansa: Atzur i crit d'amor,
l'embriaguesa sonoreges, Nàpols.
I, l'or, viola, flanc i platja, golf,
l'ai! d'un centaure amb el pitral de pàmpols.

DIBUIXOS

Vibrant i emperesida, abandonada,
(vençuda i reincident) del teu encís,
et resta un flameig d'or a la mirada
i l'esma del plaer dins un somris.

Fuig al desig, natura morta, al nu,
crida el desig, forma vivent la rosa
i només el desig pot fer de tu,
si gosa
efímera nuesa, flama i rosa.

* * *

Al costat dels llibres de treball, tinc els meus
llibres de repòs.

D'ells he volgut jo mateix fer-me l'Ex-libris.
Una mica a l'atzar de la improvisació, a la mina
de plom, diria, i sempre fàcilment esmenables:

DANTE

Impaciència del futur. Vertical tija d'amor que inflama l'alè del món dins un respir d'amor fullat d'or i desfullat en flames.

SHAKESPEARE

Es el nostre rejuveniment. I cada vegada amb daler d'horitzons nous i d'un viatge nou. La passió és la vida mateixa. I el paisatge de la vida és Itàlia.

ARIOSTO

L'artista vestit d'Arlequí
(tornassola la seda un somrís)
Geni i folia diuen: Sí
(de les noces la vanitat és padrina)
La filla es dirà Colombina?

RACINE

L'heroisme de la immobilitat. Eloqüència i moral amb poques paraules. I el resultat: Educació inefable.

LA FONTAINE

Quin jardiner de la gramàtica!

GOETHE

Es presentarà nu a la Vall de Josafat. Bé. I qui pugui endevinar l'endemà el comentari que ell en faci!

MAETERLINCK

Anti-àngel.
No dimoni; Esperit pesat, simplement.

ANDRÉ GIDE

Estupor mineral. Gelosa soledat sòlida de l'orgull. Creació de la qual és absent la fràgil gratitud de la vida, sota el senyal del perdó.

GABRIEL ALOMAR

Eloqüència filològica a la plaça pública. Més que no llició d'universitat popular, dignitat civil de la conversa de l'humanista al carrer.

GUERAU DE LIOST

Mentre d'altres es deixen guanyar, ell juga amb la poesia i guanya.

CARLES RIBA

La presència impersonal és una realització humana de la puresa.

JOSEP CARNER

Ell sol, tota una Festa Major amb envelat de mestre Vilanova.

JOSEP M.^a DE SEGARRA

A la sortija dels cavallers, la cinta d'honor.
I l'amor de la Reina de la Festa.

Museu i Biblioteca. Però de seguida el carrer, l'intercanvi social i el guany de la cortesia al qual cap mediterrani no pot ésser aliè.

Falsa valoració, doncs, la dels que judiquen aquest clima poètic propici a l'arquitectura de les torres de vori, al secret de cleda i a l'esterilització química.

Resta i cal que resti una intimitat defensada de totes les temptacions de la mobilitat i de totes les suggestions màgiques.

Amb la nuesa popular d'una corranda podríem assenyalar-ne els límits:

De les coses que jo dic,
tu, callada, en fas dissabte;
així l'amor agermana
la saviesa i l'encís.

I al cor d'aquesta intimitat resta inviolable i incompartible l'essència de la poesia, vertadera personalitat del poeta en funció total i constant de *devenir*: tal com en ell mateix l'eternitat el transforma.

El comentari, si el fa el poeta mateix, sempre confirmarà la dita de Brunelière: *nos jugements, nous jugent nous mêmes.*

I jo, ara, per tal d'autoritzar el que us he dit, trio a l'atzar del darrer recull de *propos* literaris d'Alain, algunes afirmacions que em fan companyia:

"El primer efecte de la poesia, fins abans de comprendre, és un efecte de gràcia, en tot el sentit d'aquest bell mot."

... ..
"El veritable poeta, com prou ho sabia Goethe, es sempre de circumstàncies; entenem aquest mot en el seu ple sentit, la situació còsmica que nosaltres no hem creat, ni negat, ni previst i que ens té."

... ..
"Es la disposició dels mots que fa l'obra; així no sabria dir el que és important i el que no ho és. Tot importa."

... ..

“L’error del crític és de cercar l’essència i de negar l’existència.”

... ..
“Si una obra no duu alguna cosa indivisible i nova, cal deixar-la. Però des que ella parla a l’home, cal prendre-la *com és i totalment*.”

Respecte a mi mateix i ambició totalitària han estat sempre les normes a les quals he jurat fidelitat, al servei de la meva vocació.

No he refusat, si el deure m’hi ha cridat, cap intervenció ciutadana.

Però tampoc en la meva sinceritat lírica essencial no he estalviat el rigorisme per tal que mai el *coneixement* no em fes perdre el gust de la inspiració i que, entre gràcia i delicadesa, mai la temptació del *prodigi* en la realització, no disminuís la *justa obra*.

J. M.ª LÓPEZ-PICÓ

JAKOB WASSERMANN

Novel·lista amarat de l’instint de justícia. Però en la batalla per tal d’enlairar el sentiment a raó, no trobà sinó rarament l’equilibri.

Entre el massa i el no-res, el prenia de vegades una mena de colpidor desistiment.

Traduïda de l’alemany per Pau Cirera, tenim en català una de les seves més significatives novel·les.

POEMES

DE J. GIMENO-NAVARRO

EL MOLINER INVISIBLE

Sentor de sal el camí,
veu popular el sender.
Rodant la sèquia, el molí;
i a la mola, el moliner.

El moliner viu la son
del misteri, i fuig, i vola;
si el crideu, només respon
la veu lenta de la mola

i aquell silenci tan fi!
color de fulla d'acer,
que és l'ànima del molí
i és l'ànsia del moliner.

Quants anys tancat i rodant,
esclau, com un penitent,
junt a la mola, suant,
sempre callant i molent!

Què és el que mol, moliner,
la mola del teu molí,
que ol a sang fresca el sender
i a ombra blanca el camí?

Ningú el teu rostre ha vist mai
i al molí hi acut tothom.

Ets pàllid com un desmai?
Ets jove? Vell? I el teu nom?

La sèquia salta al camí,
carfida, i rega el sender.
Diu la cançó del molí
que la sèquia, moliner,

és aigua de plors que vessa
una ànima esclava, i sola,
que fa moldre més de pressa
la trullada de la mola.

El llenguatge d'acer
que ho canta, encerta per fi?
Què és el que mols, moliner,
que no ixes mai del molí?

... ..

Les nits s'esberlen, les albes
cauen, marcides, i els dies
van semblant llavor de malves
en les suaus agonies

de les tardes. I el camí
sempre el mateix; i el sender
arrossegant-se al molí
del misteriós moliner.

... ..

Fa olor de farina el sol
avui que la gent envolta
tot el molí que no mol,
per saber com és la mòlta

d'aquest blat negre o albi
segat d'un camp miracler:
(la trullada del molí
que molia el moliner).

I oberta la porta, vola
la buidor, a la gelada.
De prompte, roda la mola
davant la gent astorada

i un eco, com un recer
desconegut, llisca, fi:
—«Tots sou amos d'un molí
com el d'aquest moliner.

Dins d'ell un jorn entrareu
i, callats, dolça i terrible,
molent la mola veureu
la mòlta de l'impossible...»—.

La gent retorna al camí
i va baixant pel sender:
—«Quina angúnia ésser molí
i no veure el moliner»—.

MIQUEL UTRILLO

De Pèl i ploma i Forma, als Quatre gats i de Mar i cel de Sitges al Poble espanyol de la darrera Exposició, tota la història del nostre renaixement artístic guanya perspectives i s'anima de noves curiositats per les virtuts d'aquest gran animador i gran joiós com esqueia al nostre clima i als nostres destins.

E L M E U J A R D Í

Tinc un roser ert a l'aire,
com el cactus del desert,
que de la sorra s'enlaira
cara a la llum, tendre i verd.

I una papallona blanca
d'immenses ales recloses,
esclava, submisa i franca
al meu roser sense roses.

I una estrella resplendent
junt a una ombra, que no aombra
per la llum que va naixent
del misteri d'aquesta ombra.

I un cel blau, que és el bressol
on s'hi gronxa, joganer,
el núvol que fuig del sol
per regar-me el meu roser.

Es aquest el meu jardí;
i així, solitari i verd,
el meu jardí viu per mi
i jo visc pel meu desert.

Ànima: si ets taciturna,
si saps d'aquesta gloriosa
i nocturna
papallona misteriosa

que en el roser ert i verd
viu, i dorm, i defalleix,
amara't de roser ert...
I oblida —saps?— i floreix
en la pau del teu desert.

POEMA D'AHIR I D'AVUI

Evocació.

El cel és un núvol de sang: és roig d'alegria.
El vent, en les arpes dels pins,
hi canta una estranya i ardent melodia
de cops de timbales i udols de clarins.

L'ambient, i el respir, i tot l'aire
té un caire expectant i ull alerta,
i del fons de la terra s'enlaira
l'imponent fogueral de la raça desperta.

Dels cimals i els conreus
vénen clams d'esperances fallides,
i tot l'aire s'emplena de veus
que baix dels sepulcres i baix de les creus
semblaven dormides.

Les flors que es marcién, en noves poncelles
esclaten; l'essència és més fina i els colors més vius...
A la terra han baixat les estrelles
i allarguen el coll, d'impaciència, els lliris dels rius.

Sentiu el clamor? Els clarins de la història
anuncien, vibrants, el retorn.
Ja arriben, coberts per la pols de la glòria
les glòries caigudes un jorn.

Mireu-los. Ja passen pels arcs de llorers,
sota un vol de coloms i d'aloses,
que s'alcen, tots verds, pels carrers
sembrats de catifes de roses.

Mireu-los. Els greuges d'ahir i l'angúnia a la gola
un solc han obert en les carns dolorides,

¡i encara la raça en els llavis tremola
oberts per les bales de tantes ferides!

Ja passen. Mireu-los. Pupilles cansades,
el gest dolç i las,
del corcer de les glòries passades
cavalquen al pas.

Ja passen, ja passen. Serenes i adustes,
la fam de justícia en la rel,
ja passen, ja passen les ombres immenses i augustes
de Rafael Casanova i de Villarroel.

Ja passa la gran cavalcada...
Que vénen cercant
el patrici de fe immaculada
(que té el pit de roca, que té el cor d'infant.

Mireu-lo, també. Cabell blanc, serè i pulcre,
recol·lí dels patricis caiguts llur emblema,
i a l'alta Ambaixada que ve del sepulcre
els mostra, fet vida, el que era un poema.

Salut, màrtirs tots! Salut, cavalcades...
Emplenin de clans els clarins tots els vents,
que ja passen unides, que ja passen lligades,
amb les glòries passades,
les glòries presents.

ARCADI MAS I FONTDEVILA

*A totes les edats de la seva vida, jove i fàcil pintor, amb aquella incurança
de la llum feliç de la Itàlia meridional.*

R A V A L

Aquestes sis de la tarda
sobre un barri de raval!...
Barri cansat, solitari,
de gent pobra i traço blau.

De mallots foscos que mostren
pits torrats de dures carns;
de nens i nenes descalços
i faldilles de percal.

Aquestes sis de la tarda...
Rabents, giren per l'espai
les oronelles que escriuen
pals i ganxos pel cel blau,

fugint del fum groc i tèrbol
que puja en un espiral
de la porta de la quadra
des d'on ferren un cavall.

I aquella fortor de brea
que del port va relliscant
i que baixa, es filtra i omple
tot el barri de raval.

Aquestes sis de la tarda...
Hi ha un barber descamisat
que afaita un home al defora
amb tot el cel per mirall.

I més avall, aquell carro
sempre vell i sempre errant,
amb uns gossos i uns gitanos
ordint cistelles d'espart.

De tard en tard la sirena
d'algun vaixell que se'n va.
Algun desgraciat que torna
de la ciutat, de captar.

I el cel és clar, i és serena
la calma crepuscular
d'aquestes sis de la tarda
sobre un barri de raval...

I aquell balcó obert i l'aire
tebi, quiet, capvespra,
amb un ocell i una gàbia
de filferro rovellat...

I aquella noia que frega
les rajoles per demà,
lluents, vives, vermelles,
enceses pel sulfumant...

Pobra noia! Quina pena,
quina tristesa que em fa!...
que sap que és somni, i espera;
que potser encara no és tard...

Que potser serà un diumenge
o potser no serà mai...
O vindrà també una tarda,
cap a les sis, al raval.

S E B A S T I À F A R N È S

*Miracle d'un home de rondalla, que fou —i sabia ésser— el nostre contem-
porani.*

LA INÚTIL ESPERA

Sé que existeixes. Prò ignoro
l'erm o verger del paratge
des d'on, pensant amb el meu,
com jo, davalles cercant-me.

Que jo sé que saps en mi
el mateix que he de trobar-te;
això que és gota només
i té dels mars les fondàries.

Perquè és fet d'aquesta cosa
per la que no hi ha paraules,
i que val més que el desig
de les coses realitzables.

Serenitat abocada
a un abim insondable
com la mateixa infinita
angúnia d'endevinar-me;

I sé que hi ets. I amb aquesta
angúnia d'endevinar-me;
amb la mateixa esperança
de veure'm i de trobar-te,

perquè endevino també
el que et sóc a l'esperar-me:
l'impossible. L'impossible
que no sap on allotjar-se.

Í N T I M A

Tens uns ulls més bonics, avui!
—vas dir-me.

I una atmosfera de setí
s'escampava arreu. Vaig sentir-me
envolt pel silenci, després.

La nit era arreplegada, tèbia, clara
i el meu rostre, encès,
va apropar-se a la teva cara.

Déu va ésser-hi en aquell bes.

Només

se sentia el batec dels nostres cors
en una ànsia d'infinít.

La nit

era un pom de flors
sobre el teu pit.

I un instant, en el silenci clà
de la nit arreplegada,

una invisible i compassiva mà
interpretà Albèniz. I esclatà «Granada»
com la tocava el meu germà.

Al record d'ell

va commoure's la quietud nocturna.

Per la meva pell,

fosforescent com una espurna,
lliscà una inquieta tremolor.

Tu t'agermanares al dolor
d'aquell moment

i en un sospir desmaià i fi
repetires amorosament:

—Tens uns ulls més bonics, avui!

FUGUES

L'ostra de la nit s'esberla,
i roda per l'infinit
la lluna, com una perla
caiguda al mar de la nit.

Si el silenci no t'espanta
no la cantis la cançó;
que la cançó que no es canta
és la que canta millô.

JOAN RUIZ I PORTA

Entusiasme i candor. En valorar els guanys d'aquesta primera centúria de la nostra renaixença, hem de servir una generosa recordança a la vida d'homes com Ruiz i Porta, que n'eren una mica la llum i el soroll infantil, sense els quals la mateixa maduresa podria ésser-nos massa erudita i massa distant.

A L L Ò

Encara ahir, lleu, vibrava
l'ànima dura, atrevida,
per tot allò que esperava
de la vida.

L'ànima, altiva, era un pi
orgullós, sec, visionari,
que contemplava el camí
solitari,

esperant l'hora calmosa
per on el «qui sap!» vindria,
tot cercant la fresca ombrosa
de les branques, algun dia...

I esperant, sense humiliar-se,
l'ànima altiva del pi
veié la vida esquinçar-se,
sempre amb l'esguard al camí.

I ara, en aquell cim gelat
des d'on espera el seu dia,
l'ha vestit la soledat
d'aquella malenconia

del desert, de la dissort...
I en la seva ànima austera
avui, quan se sent més mort,
més espera.

Animes mudes de pins
que en vostre cim espereu
que us arribi pels camins
que somnieu

allò sens nom, aquell foc...
Sigueu pins, pins d'alegria,
però humils, per si algun dia
passés *allò*... a poc a poc...

ARTEAGA I PEREIRA

Erudit i filòleg dels temps heroics de la restauració dels Jocs Florals. Col·laborador a les tasques del primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Professor a Oxford. A les improvisacions de la política, podem oposar, encara, gràcies a Déu, exemples com el d'aquest senyor de les lletres.

A. ESCLASANS

CAPITELLO

TRAGEDIA EN TRES ACTES I EN VERS

PERSONATGES

CAPITEL·LO.	EL SECRETARI.
ANNA-MARIA.	LA DIDA.
JORDI-ROBERT.	L'ESCARCELLER.
EL REI.	SEGADORS.
	SOLDATS

L'acció en una vila catalana d'un segle XVII de somni

ACTE PRIMER

QUADRE PRIMER

Dormitori d'ANNA-MARIA. Al fons, a l'esquerra, el llit. A la dreta, una ampla finestra. A l'esquerra de l'escena, una porta que mena als vestíbuls i al carrer. A la dreta, una altra porta que mena a les cambres interiors. Distribuïdes per l'escenari, algunes cadires i tauletes. En alçar-se el teló, ANNA-MARIA, vestida amb senzilla noblesa, seu al llit, contemplant la tènue llum de l'alba que esclareix el finestral. Davant d'ell, a fora, les branques fullades d'un arbre. Entre les fulles, cants d'ocells. Curt silenci, durant el qual ANNA-MARIA escolta les cantúries matinals.

ANNA-MARIA

Ja surt el sol, ja canten les aloses...
 Passen els dies amb serena calma
 com un florir de roses i de lliris.
 Melangia dels pètals que s'esfullen!
 Vetlladores a casa, pobres dones,
 guaiem el pas d'aurores i capvespres
 amb els ulls fits en l'angoixós enigma

dels odis desfermats, ferrenya argolla
 que estreny la vila amb l'urpa d'un silenci
 de mort. A les presons, vides que clamen.
 Lluny de la pàtria, perseguits que fugen
 i són sortosos d'esquivar les forques.
 Ploren els homes en racers d'exili...
 Qui t'ha vist i qui et veu, vila deserta!
 Només governa la desesperança
 i el desesper es diu monotonía,
 sempre despert, tothora a l'obra fosca
 com un corc furgador dintre la fusta,
 negre taüt que ens volta en plena vida
 mentre l'oblit al nostre entorn s'aplega
 i assaja un joc de mort anticipada...
 Jordi-Robert! On ets? Quina profunda
 xarxa de ferro estoja ta misèria
 dintre la nit de la condemna afrosa?
 Set anys que no t'he vist, lluny dels meus braços,
 presoner de l'orgull del Capitel·lo,
 venjança errant, trist estadant d'un sòrdid
 pou de records que el meu amor no arriba
 mai a escandallar prou, vas de les aigües
 corruptes del misteri i del silenci...
 Set anys, Déu meu! Cremà la meva boca
 d'esposa amant en un sospir de vídua
 damunt la teva destra, i els teus llavis
 besaren el meu front, tribut de nuvi

que suplicant captava una carícia
d'amor, mentre el puny clos del Capitello
s'abatia en ta carn, empremta folla,
clavant-te al cor l'estel de les misèries
i a l'espatlla la marca del presidi...
Com s'apagà, dins la ventada irada,
la teva veu tan noble i tan sonora,
Jordi-Robert!... El teu somriure pàllid
ja fa set anys que enyora la justícia,
la justícia i res més, justícia nua,
per fondre's en un ritme d'esperança
que esborri la maldat i la vilesa
dels homes sense cor, i que en un somni
de llibertat et torni a la tranquil·la
pau de la llar, als braços de la clara
muller fidel i a la suprema lluita
per trencar les cadenes forasteres,
que són lligams d'afront reblats per l'odi
damunt els membres de la pàtria esclava...
Qui t'ha vist i qui et veu, Anna-Maria!
Passen els mesos pel meu cor que plora
dolçament, mudament, sota l'estiva
letal de les angoixes que l'estrenyen,
balucejant com un infant que malda
per fer-se entendre amb voluntat poruga.
Vols de silencis coronats d'espines!
Ja surt el sol, ja canten les aloses...
Visquem un altre cop, dones vençudes,
tot filant llana blanca i llana negra,
com ahir, com demà, sempre fent via,
portant a coll el feix de l'esperança,
trofeu d'aurora que el capvespre esborra,
garbes de mort que es van tornant feixugues...

*(Cau damunt el llit,
en un sanglotar silen-
ciós)*

LA DIDA

(Entrant de puntetes)

Anna-Maria! Dorms? Anna-Maria!

ANNA-MARIA

(Afablement)

Dida!... Què vols?

LA DIDA

(Mirant-la amb fixesa)

Dormies o ploraves?

ANNA-MARIA

Ni el plorar, ni el dormir, ni cap conversa
del pensament amb si mateix, no aturen
la ventada de dol que udola i xiscla

flagellant les antorxes de la joia...
¿Saps quin record l'albada que comença
renova en el meu cor, omplint de passos
el silenci sagrat d'una agonia?
Saps quin dia és avui?

LA DIDA

¿Com puc saber-ho
si cada hora que passa et porta un núvol
d'anhels estranys, com un estoig d'estrelles?
Tens l'esperitaturmentat, i vives
les ferides d'amor. Es un gran càstig
immerescut el teu sofrir...

ANNA-MARIA

No, dida!

No provis de distreure la profunda
revolta de la sang i el seny que plora
dient paraules de bondat i fent-me
la gràcia maternal de compadir-me!
Plany-me, si vols. Però després, enveja'm.
Cada dia que passa fa pell morta
damunt la carn fiblada i segellada
per cicatrius que marquen la terrible
petja del temps, com amb carbó que crema,
privant-me d'oblidar. Dida: recordes
tal dia com avui, a l'hora d'alba,
set anys enrera? ¿Te'n recordes, dida?

LA DIDA

Les noces! Déu del cel!

ANNA-MARIA

¿Quina rancúnia
serà prou forta per lligar la joia
dins el meu pit, perquè no esclati en càntics
d'amor i orgull, Jordi-Robert, i et cridi
folla d'enyor, als quatre vents, amb terca
voluntat de venjança i de revolta?...
La rancúnia em fa forta, dida!

LA DIDA

Calla!

No desvetllis amb crits ni amb planys inútils
el repòs de les ombres adormides!...
Sé què vols dir. Set anys que el Capitello,
com un botxí torturador que branda
la destal sota el sol, espera l'hora
de fer-la caure pel llampec de l'ira
sotraguejada, i al darrera d'ella,
rastre mortal de la centella, caure
vol veure't també a tu, fallida doble
de la casa que l'odi maleia.

ANNA-MARIA

(Asseguda al llit, somniosa)

Torna el bon temps, les tardes es fan llargues,
ahir vespre la llum era més tèbia...
No vas sentir el xisclar de les falzies?
Pau en la terra i en el cel! Als cossos,
fúria i combat, infàmies que turmenten,
calúmnies que humilien i allucinen
fent-nos veure enemics dintre de casa,
rivals cruels al fons dels nostres propis
sentiments desbridats, i que ens empenyen
a tancar portes als amics d'un dia...

LA DIDA

*(S'asseu al llit, al costat
d'ella, i l'àcarona com si
fos un infant)*

Per què et complaus cridant les desventures?
El teu front tan suau sembla de marbre!
Calma't, Anna-Maria! Quan la força
del cos sembla que es trenqui, i ajupint-se,
doblegant-se de nou, sembla que toqui
de l'abís dolorós el fons més negre,
i encara més la nostra carn es vincla
i un do novell d'agilitat la salva,
Déu ens envia un esperit que atura
la ruïna total, i tot de sobte
suscita un nou poder dintre les venes
i en el silenci els nostres nervis canten
com les cordes d'una arpa de misteri
que els àngels polsen amb les ales flonges
totes vestides amb la llum dels iris,
totes cobertes amb un rou de perles
del cel, llàgrimes d'or de l'esperança...

ANNA-MARIA

Dida! Què saps? Es certa la difusa
veu popular? Els presoners retornen?

LA DIDA

Poble que parla, corn marí que crida,
fressa d'onades ja fa temps desfetes
en topada brutal damunt la fúria
de les rompents...

ANNA-MARIA

Escolta'm i respon-me:

Quan la lluna planava solitària
damunt la vila i els soldats seguien
pels carrers en celístia la difusa
pau del silenci que els calius en cendra

de les fogueres vetlladores omplen
com cada nit de fumerals flairosos,
una llanterna ha bucejat de l'aire,
ganiveta d'argent, la calma pura,
i altra llanterna li ha respost a dintre
del campanar, i una altra a les arcades
del portal de ponent. Ran de la fosca
muralla del jardí, passaven teies
enceses contra el vent, i remor d'armes,
i veus d'homes cansats en la profunda
gran quietud sonaven amb maligna
fermesa, com un crit que s'escampalla
revoltat i ofegat tot just en néixer.
M'ha despertat la fressa, i a la vora
de la finestra, l'hora taciturna
del caure de la nit, no encara dia,
m'ha descobert els homes en filera
voltats dels sentinelles, i la guàrdia,
torxes en mà, camí de les andrones
de la casa major del Capitello,
mentre els soldats, pujaven les escales
del Palau dels Justícies i del Bisbe.
Ho he conegut pel rastre de fumeres
i els fanals diminuts, que en ratlla doble
tremolaven al lluny entre la plaça
i els graons aclarits... Què penses, dida?

LA DIDA

(Abstreta)

Qui sap, Anna-Maria! Passen mesos,
la guerra és dura, la revolta és sorda,
i els homes són cruels i no reculen;
però arriba un moment que la fermesa
dels sublevats perd tivantor, vacilla,
i el cos, que és carn i sang, sent com sanglota
la veueta del cor. Sé que dels presos
que han viscut en la llòbrega contrada
dels arenals, captius sota la crua
grapa de la condemna impiadosa,
n'han retornat uns quants, i que el judici
del rei serà cridat perquè decreti
què cal fer contra els homes que amb les armes
a la mà foren trets dels calabossos
convictes, segons sembla, d'un delictes
que no amenaça el rei, però que cerca
d'obrir-se pas, fingint una revolta
popular, fins als peus del Capitello,
i amb l'excusa de treure dels Justícies
el mot darrer que els cal perquè no caigui
damunt d'ells novament l'aspra sentència,
clamar de cara al poble i a la vila
sencera el plany de dol que els engrillona
i els consum poc a poc dins el presidi...

ANNA-MARIA

(Dreta, comminatòria)

Qui són?

LA DIDA
Anna-Maria, escolta. Diuen...

ANNA-MARIA
(*Amb un gran crit d'es-*
perança)

Jordi-Robert! Ha retornat?

LA DIDA
Escolta'm...

Abans cal que t'innovi la pregunta
que ve de fer-me...

ANNA-MARIA
(*Angoixosa*)

Dida! Per Déu, dida!...
Parla clar! Parla clar!...

(*Per la porta de la dre-*
ta, entra el SECRETARI
del CAPITELLO)

Qui és aquest home?

EL SECRETARI
(*S'inclina cerimòniosa-*
ment)

Senyora... Anna-Maria...

LA DIDA
(*Presentant-lo*)
El secretari

del Capitello vol parlar-te. Et deia
sols el començament. Ara ell que cerqui
les paraules que calen per contar-te
la nova del retorn i el pes de culpa
que cau damunt Jordi-Robert... Escolta'l.

(*LA DIDA se'n va per*
la porta dreta)

ANNA-MARIA
(*Amb rigidesa hostil*)

Digues què vols i quin afany et mena...

EL SECRETARI

Senyora...

ANNA-MARIA

Cada mot que vens a dir-me
pot endanyar de les antigues llagues
la senyal dolorida i no ben closa.

Conec la traça vil del Capitello,
la seva gran maldat feta d'astúcia
felina, i del seu puny, quan bat amb ira,
la baixesa cruel, innoble xarxa
de paranys que cobreixen una negra
buidor letal sota un teixit de roses.
De les paraules teves, secretari,
depèn potser l'augment d'una tortura
i el recloure'm endins del meu silenci
més tercament, coberta amb un vel d'odi,
tal com si fos dues vegades vídua...

EL SECRETARI

Com flameja en tes nines la rancúnia!
Com llampega en ta boca la venjança!
Hi ha en ta cara l'espectre d'una folla
voluntat de menyspreu de tota vida
que no segueixi els teus camins de recta
solitud per penombres de profundes
esplugues, on no sonen les petjades
humanes i on tu sola, idea fixa
del teu dolor, devores ta mateixa
carnadura mortal, dona angoixosa,
mesquina Anna-Maria dolorida
per les fiblades d'un engany que pugna
sinistrament, amb ales de cornella,
damunt el clar jardí de la teva ànima,
per atreure en un vol de plomes fosques
els esparvers que et cerquen i t'espïen,
garsa reial daurada i argentada
sota la llum prismada dels teus somnis
que et cobreix amb un vel de malfiances
i et fa veure fantasmes al migdia.

ANNA-MARIA

No parlis tant i explica't més. Què cerques?

EL SECRETARI

M'envia el Capitello perquè provi
de fer-te dir què penses i quins actes
provoca en tu la ruda contumàcia
del teu marit.

ANNA-MARIA

(*En un gran crit*)

Jordi-Robert!

EL SECRETARI

el seu retorn?
¿Coneixes

ANNA-MARIA

(Amb melangia)

Set anys, (aquesta aurora fa caure la balança amb la mesura), que em fou arrabassat amb violència ran de les noces, sense una darrera falaguera de tendresa trista, tal com si fos un malfactor. De l'hora del comiat ençà, mai de la lluita que ha sostingut per viure i per somriure ni una nova he rebut. Sabia on era perquè m'ho deia el cor: reixes pregones endins... Què hi fa en quin lloc? Sigui allà on sigui, l'enyorament li ha fet vetlla segura, tal la llum que serpeja i es contempla clavada en el mirall com encantada, llança de sol dins un estany a l'hora del gran esclat, foguera de silencis que endogalen el cor i els ulls ens fiblen tornant-nos orbs mateix que les estàtues. No sé res d'ell. El meu amor, amb recta claredat que no enganya, ha anat seguint-lo pel leberinte dels martiris. Ara, si em dius que torna o ja és aquí, vull creure-ho per sentir-me prop d'ell. Però no facis ni el més mínim esforç perquè m'hi acosti ni em duguis vora d'ell amb arteria d'infant enlluernat. Si el Capítello vol que Jordi-Robert torni als meus braços, ha d'ésser a plena llum, fent-li justícia, justícia plena, a cor obert i amb públic honorament, a la sala dels Capítols, amb la vila aplegada a les escales, i amb els jutges que escriguin i que escoltin i amb els nuncis que sonin les trompetes als quatre vents, per esborrar els delictes terribles que va fer, segons vosaltres heu dit, car jo fins ara, pobra dona, no he pogut descobrir-los ni pesar-los...

EL SECRETARI

Anna-Maria, dona forta! Serves dintre ta sang la flama venjativa dels avis indomats. La teva estoica fúria d'amor és com un aire tebi que escampa al lluny el mal i la corrupta ratxa esvaeix i fa la llum més clara. Fa set anys que et conec, i aquesta és l'hora que no he pogut torçar la teva adusta fermesa heroica, honor del Capítello, ara que et gires contra el puny que et pega per obligar-lo a obrir-se i a rendir-se't acariciant-te...

ANNA-MARIA

Prou. Sigui el meu tàcit signe d'amor la ratlla que us obligui

d'ara endavant. Jo no sé res. Allunya't altra vegada. Quan la força heroica que ens guia a totes convertida en cendres mori en el vent, podreu segar les vides dels pobres presoners. Ara com ara resistim. I res més. Al cor que plora no li calen paraules de respecte mentre els homes sofreixen. Ves a dir-ho, si et plau, al Capítello.

EL SECRETARI

Tu mateixa, de viva veu, si véns amb mi...

ANNA-MARIA

No provis d'enganyar-me amb astúcies, secretari!

EL SECRETARI

No t'enganyo. Si véns, seràs rebuda pel propi Capítello. I si confesses...

ANNA-MARIA

Quina dona és capaç de tal infàmia?

EL SECRETARI

Tinc ordres de guiar-te i protegir-te. Jordi-Robert ha retornat. Ignoro què pensa el Capítello i quina mena de disseny ha menat la seva dura voluntat cap a tu. Refuses? Passa... Confia en mi...

ANNA-MARIA

(Lliurant-se, a cor obert, però encara amb temor)

Vindré. La meua vida pesa ben poc. Si el teu senyor la troba madura pel botxí, jo la hi ofereixo. Si el destí furibund, l'ira implacable, cauen damunt el meu marit, que es giri contra el tirà la flama del meu odi lligant-lo amb cent fuets d'ires eternes, serps de foc que li agarrotin l'ànima...

(Amb angoixa, gairebé confidencialment)

Secretari: respon-me, sigues noble! Si jo li parlo de la nostra pura tendresa dels vint anys, si m'atreveixo... Tindria cor? M'escoltaria? Digues!

EL SECRETARI

(Comprenent, amb gran
altivesa)

No et valdria l'amor ni la venjança
davant l'autoritat del Capitello!

(ANNA-MARIA decanta
el cap damunt el pit,
pensativa, i camina vers
la porta de l'esquerra.
EL SECRETARI s'inclina
cerimoniosament i la se-
gueix).

CORTINA

ACTE PRIMER

QUADRE SEGON

*Cambra del CAPITEL·LO. La llum radiant del matí
entra per la gran finestra del mig, tota flamejada
d'imatges i de vidres de colors. Portes a dreta i
esquerra. Prop dels murs, seients. Enmig de l'es-
cena, una massissa taula de treball, plena de lligalls
i pergamins. CAPITEL·LO seu en un ample cadiral,
amb el braç dret damunt la taula, la ploma als dits,
i el braç esquerre caigut damunt el genoll. Vesteix
severament ropatges de color morat. Es un home
fornit, sanguini, gegantí, terriblement impulsiu, cre-
mat per dintre per l'orgull, l'ambició i els odis, i a
l'ensems tendre com un infant.*

CAPITEL·LO

(Guaitant fixament a
terra)

Tempestes de la sang dintre les venes!
Forces horribles del desig i l'ira
cavalcant dintre del meu pit amb força
que l'home no domina ni refusa
pres d'una estranya voluptat ingènua,
mig dona mig infant, cruel i noble!
Contra d'ella, que enganya amb taciturna
voluntat de menyspreu, com una santa
que ha passat per l'infern, i a la vegada
contra mi, contra els odis que no moren,
que jo mateix he fomentat amb fúria
mortal, portant-li ajut amb un quimèric
fingir ridícul de perdó benigne...
Qui vol lligar l'orgull a l'esclavatge
i al fàcil obeir, sols ha de prendre
la llàntia encesa, llibertat, i fondre
la teva flama d'or estavellant-te
contra les pedres del camí dels odis,
escampant els bocins amb un somriure

i esvaint el record amb una muda
mirada malvolent. Si el Capitello
fos l'home d'altre temps, aquesta dona
caiguda fóra ja reixes endintre,
com tu, com tu, Jordi-Robert, espurna
de tants incendis que han desfet la força
del meu braç poderós, i tornat cendres
l'ira suprema del cabdill que lliga
tants volers contra tu, traïdô a la pàtria...
Qui sap! Traïdô a la pàtria? Dolorosa
certesa vana de la culpa horrible!
Qui ho és? Jo o tu? Jordi-Robert: si cerques
la fita del meu cor per enfonsar-hi
la fulla del punyal de ta rancúnia,
no tremolis ni temis... Poderosa
com és la meva mà, lluitarà amb àgil
celeritat contra ta carn, i en veure
marcada en el teu front sa boca roja,
baga de foc llançada entre les brases,
la foguera d'amor cobrarà fúria
de vents agarbonats en folla estreta
dintre el meu cor, i el pas de la revolta
ratxa dels huracans entre les canyes
de les venes i els nervis una adusta
voluntat de refús i de ruïna
farà néixer dins mi, cansant-me els braços
i oferint a la mort el pit que alena
lassat, poruc de viure i de somriure
davant els sofriments de tantes pures
vides sublimes que la destal segava
xiulant al cim dels cadafals afrosos
i que la corda acaronava horrible
dalt de les forques que la nit esborra
vestint-les amb un dol que els homes neguen
impiadosos, secs, de cor de marbre,
freds i cruels com per juguesca absurda...
Llavors, Anna-Maria, estel del dia,
tesor dels meus vint anys, fruita daurada
damunt el plat d'argent dels anhels joves,
t'hauries dit sortosa i amb ventura
salvant-te de la mort. Ben agraïda
per sempre hauria estat la vida teva
i el Capitello, fingidor d'astúcies,
magnànim i clement, diria cosa
fatal el joc del deure... Anna-Maria:
tu has desvetllat l'oblit de ma clemència
i has segellat la font de les rancúnies!
Jordi-Robert: ets la fortuna alada
saltant damunt els meus palmells, la volva
de l'odi que es consum damunt les llengües
de foc del canalobre de ma vida...
Cerco en la nit dels meus records un vague
besllum de ta bondat propiciatòria,
present damunt l'altar del teu silenci
sanyut, capdavanter dels fratricides,
cabdill esquerp dels segadors que sotgen
l'hora del meu defalliment... Debades.
No trobo res. Si els braços estenia
sedent de pau, tant l'home com la dona

tanquen els ulls i em mostren de les dagues
la sentència d'acer que em fa llur presa
d'honor, víctima negra d'una astuta
còlera doble que set anys no minven...
Folla misèria dels amors i els odis!

EL SECRETARI

(*Entrant per l'esquerra*)

Capitello... senyor... Si la llicència
doneu, Anna-Maria se us atansa
per dir-vos el seu dol...

CAPITEL·LO

(*Alçant-se majestuós i
vehement*)

Anna-Maria!

Senyora! On és?

EL SECRETARI

(*Alçant la cortina*)

Anna-Maria... apropa't...

(*Entra Anna-Maria, poc
a poc, amb gran digni-
tat*)

CAPITEL·LO

Senyora... benvinguda... La fugida
de les boires al cel la llum daurada
fa brillar novament i la serena
calma del sol el nostre cor inunda...

ANNA-MARIA

(*Rígidament*)

Roden les hores com un chor de somnis.
Bon delit, teixidores de mortalles!
Set anys fa avui que va emmudir la teva
llengua de serp, i el plor dels meus martiris
no fou capaç, durant set anys, de dur-te
la veu als llavis, càstig del cadàver
que ha caminat pel món closa la boca,
sense paraules, però amb puny de pedra.
Fugen els dies com un vol de núvols...
Si no has parlat, prou t'he sentit. Deliri
de la ment forjadora de malaltes
imatges de turment, fornal encesa
sempre al treball, gresol dels meus pesombres!
Recorda-ho, Capitello, mà feixuga:
Jordi-Robert és meu! Jugues amb brases,
i aquell que mata amb ferro mor amb ferro!...

CAPITEL·LO

(*Humilment*)

Set anys sota el silenci, Anna-Maria,
no han estat prou per fer suau la força

del teu parlar, dona d'acer. Debades
t'he vist i t'he patit entre les denses
multituds en revolta. Boca closa,
cridaves més que amb mots d'enuig. Diria
que el buit del teu silenci m'eixordava,
venjadora indomable! La rancúnia
brillava en els teus ulls com una negra
flama difunta, com un mur de roses
que volta un cementiri. Solitària
cremava al sol la meua força adusta
i els teus ulls no en copsaven la benigna
recança sense orgull, vídua abans d'hora...
Jordi-Robert, per crims contra la pàtria,
tan incomptables com un vol d'abelles
fiblador del repòs dels homes dignes...

ANNA-MARIA

(*Interrompent-lo revol-
tada*)

Jordi-Robert és innocent! Recorda-ho!
Si el meu marit sofreix en la profunda
tenebra de l'oblit, molt més terrible
que la pau infernal dels murs i reixes
dels teus presidis, qui en voldrà la culpa,
Capitello covard, autoritari
botxí dels patriotes que no es vinclen
sota el fuet dels dictadors, ni clouen
els ulls quan el llampec de les venjances
dels traïdors com vosaltres assageta
la pau honorada de les llars tranquil·les?...
Recorda-ho, Capitello! Si els meus braços
s'han enyorat durant set anys, no temis
que avui s'allarguin cap a tu preguntant-te
que em tornis el marit. Set anys voldria
sofrir de nou, vençuda, exiliada
dins ma casa mateix, abans que veure't
alliberat del corc que va furgant-te
l'ànima fosca i en ta ment suscita
remordiments que cap soldat no atura...
Perds el temps i t'enganyes, Capitello!

CAPITEL·LO

No temo tant tumultes ni revoltes
dels segadors com la paraula ardida
del teu marit, Anna-Maria. Sembla
que cali foc a garbes ressecades
amb els seus mots que fiblen i torturen
i trenquen de la llei les cent rescloses
que té el país per defensar les vides
i els béns dels ciutadans. Ell sol, al centre
d'una rotllana d'homes miserables,
pagesos de la gleva i de l'artiga,
gent de la vall i la muntanya, troba
l'arma verbal que els esperona i mena
cap al delictes que el meu braç atura.
Cent vegades l'he vist a l'obra folla
i altres cent l'he enfonsat reixes endintre.

Tasca perduda. Tercament, amb lenta
passa subtil, ha sublevat les mudes
volences dels esclaus, i a la revolta
les ha guiat, resolt i cara a cara...

ANNA-MARIA

Cara a cara! Ho confesses, Capitel·lo?
Jordi-Robert no és un traïdor! Si et penses
que la pàtria d'esclaus tu la domines
amb gallardies de feblesa absurda,
fruit la pau sota un dosser d'espases,
t'equivoques, tirà! Parles tothora
d'esclaus... Paraula horrible! No sospites
dels teus esclaus una lliçó valenta?

CAPITEL·LO

(Amb cinisme)

Conec dels segadors, ànimes blanques,
la sordidesa i la misèria antiga.
Sempre han estat igual. La vida dura
trenca els anhels sublims i els fa carn morta...

ANNA-MARIA

(Indignada)

I ho dius! I t'atreveixes, Capitel·lo!
T'has fet senyor de cossos i fortunes
i ara no tems que els homes se't revoltin.
No jugués amb les feres! Quan et giris
sense el fuet al puny, la bèstia ruda
saltarà damunt teu. Llavors...

CAPITEL·LO

Falòrnies!

Els esclaus són esclaus mentre no ho saben;
quan ho senten a dir, deixen d'ésser-ho...
La tirania és el recurs dels homes
com jo, que tenen punys i ànima altiva
per fer-se respectar. Pobres ingenus
com aquest teu Jordi-Robert, destorben
la feina del meu braç i quan inflamen
les ires populars, són la rodella
que rep la pluja de les nostres fúries
del menyspreu del govern fita mesquina.
Pel meu honor de Capitel·lo, provo
d'oblidar les tortures dels que cauen
a les presons, i amb pany i clau ordeno
que els tanquin lluny de casa, fora vila,
més enllà dels sorrals i les rocalles...
Són un destorb. Si el teu marit no troba
la victòria que cerca, quina pura
voluntat de lluitar guia els seus passos
contra mi, contra els meus, contra els Justícies?

ANNA-MARIA

Vull veure el meu marit, oh Capitel·lo!
La meva ànima cerca la resposta

que caldria als teus mots, però debades
s'esforça. No li cal. No l'entendries.
Hi ha dintre teu tot un volcà que furga
maldant per llançar al cel la cabellera
de flama i pedres, de fumera i laves,
de ferments assassins que es contenen
durant set anys, enamorat de l'hora
més gràcil de la meua fadrinesa,
Capitel·lo galant, amant dels dies
blancs i rosats d'aquells vint anys de noia
que el teu gran enemic va arrabassar-te...
Rosari de venjances, trena d'ires,
teixit d'odis, mortalla de rancúnies:
tot arrenca de l'hora en què la terra
manca sota els teus peus, botxí temible,
governador d'aquesta vila esclava...

CAPITEL·LO

(Sorprès en veure's des-
cobert)

Calla, per Déu, Anna-Maria! Et prego
que no regiris l'arma en la ferida
sagnant... Jordi-Robert té de la força
la corda al coll. Si assages una dura
crueltat contra mi, faré el miracle
de fer-te veure un cos penjat que branda
i et permetré l'obsequi gentilíssim
d'oferir llessamins i violetes
al condemnat, per enflorar la força...

ANNA-MARIA

(Canviant de to)

Tota l'antiga voluptat maligna
gira en reflex al vol de ta rancúnia
i al mirall del teu cor fixa i retrata
la flama negra, tristament estèril,
dels pensaments que et fiblen com espines.
Oh Capitel·lo, sembrador d'infàmies:
quin guany esperaràs de ta collita?
Pensa que el rei cobreix la teva força,
mira que el pas que dones tambaleja...
Si un dia caus, tothom, homes i dones,
voldran tivar la corda que t'estimbi
i et faci rodolar, damunt les pedres
deixant bocins del cos que ara t'aguanta,
però que un dia es tornarà pastura
dels corbs i els segadors, si els uns terribles,
els altres més. Escolta'm, Capitel·lo:
jo no sé pas si el meu marit projecta
l'obra del mal contra el teu cap. Voldria
veure'l, parlar-li, contemplar l'estoica
grandesa del seu viure entre tenebres
de mort, any darrera any, sense ni un mínim
lament de defallença. La puixança
del teu braç, Capitel·lo, no detura
l'ardit volar del pensament. Si cerca
Jordi-Robert un botafoc que inflami

l'ira del poble contra tu, no trobo
gaire gallarda la venjança teva.
Tu tens l'autoritat i el gran domini.
Llevat del rei, ningú et demana comptes.
El meu marit, set anys reixes endintre,
viu fora d'aquest món; no és mort, encara,
però tampoc és viu. Sempre a la feina,
pugnant per una llibertat perduda,
no et sembla molt més gran que tots nosaltres?
Tu, en canvi, ets ben petit, oh Capitel·lo!

CAPITEL·LO

(Desorientat)

Parla clar: què desitges? Vols parlar-li?
Vols el perdó del teu marit? Demanes
la seva llibertat? Odi contra odi!
Ni tu ni jo no som infants, i cremem
dintre tots dos calius que no s'apaguen...
Ara mateix, parlant-te com altra hora,
conec els rastres de la flama antiga.
Pensa que on hi ha hagut foc resten les cendres
i que l'alè d'un aire lleu renova
les ardències somortes i oblidades...

ANNA-MARIA

Home tèrbol, mesquí, d'ànima negra...
Com obre els ulls la serp de la luxúria!
L'amor dels teus vint anys era una rosa;
però el desig d'avui és una bèstia
repugnant, llefiscosa, maleïda,
que s'aixafa amb el peu perquè fa fàstic...

CAPITEL·LO

Anna-Maria! La millor clemència
s'esvaeix com el fum quan d'home a home
xiulen els sofriments, niu de venjances
i de rancúnies que ningú no atura.
Jordi-Robert i Capitel·lo cerquen
la jugada de mestre que desfaci
l'empat d'amor sense perdó que un dia
tu vas crear, la ingènua maridada,
la verge sense dany, tota somriures...
Entre ell i jo hi ha una buidor profunda
que ningú salvarà. D'una mateixa
medalla humana que encunyava l'odi
som la cara i la creu, Anna-Maria!
Qui dels dos ha de caure, no és encara
l'hora de dir-ho. Avui, jo tinc la força.
Per tant, governo jo. Si les cadenes
lloguen el teu marit, pot donar gràcies
al cel de no haver mort. I si una dura
condemna l'ha salvat, ara vull dir-t'ho,
ha estat amb l'esperança que aquesta hora
que ara vivim arribaria un dia,
cruel Anna-Maria, dona terca,
turmentadora dels sentits que es planyen...

La muller i els tres fills, trista collita
dels meus anys de casat, són una afrosa
rèmora vacillant. Malalts i en llunyes
terres d'oblit, indiferents, malviuen
tement-me i menyspreant-me. Si una sola
paraula trametés al noble pati
dels Justícies, serien fàcil presa,
carn d'exili i de forca, i el meu lliure
voler benigne t'obriria els braços...

ANNA-MARIA

(Altivament)

Calla d'un cop! T'escolto i em repugnes.
Però m'atreus pel somni d'altres dies...
Prou abominacions! Un mot i acaba:
què vols de mi per treure del presidi
Jordi-Robert, i perdonar condemnes,
llançant un vel damunt la nostra història?

CAPITEL·LO

(Dubtant, i amb cinis-
me ràpid)

Paraules breus, resposta breu. Medita-ho:
vull que passis amb mi tota una vetlla;
jo i tu, i el món enllà... Tèbia és la cambra
i els soldats fan la guàrdia part de fora.
Tu i jo tots sols tota una nit. Quan miris
la llum del sol ixent damunt les sedes
del nostre llit, demana'm del meu pacte
l'acompliment, i el teu marit tot d'una
tindrà la llibertat. Tractes són tractes.

ANNA-MARIA

(Amb fàstic, mig plo-
rant)

Ets vil! Ets vil, oh Capitel·lo! Sembla
que t'hagin canviat... Anima baixa!
Botxí sense consciència! Mereixies
que t'hagués escupit tot el meu fàstic
al front! Odi contra odi, Capitel·lo!
Llances el repte? Doncs l'accepto! Dona'm
el permís per entrar dintre les tristes,
presons dels condemnats sense esperança!
Jo et parlaré, Jordi-Robert! I l'home
que ha posat preu al nostre honor i amb negra
voluntat de luxúria polluïa
la puresa dels dies d'innocència,
rebrà el càstig de tu... Va; dona't ànsia.
Vull veure'l tot seguit.

CAPITEL·LO

(Escrivint en un per-
gamí)

La signatura

del teu antic amic, Anna-Maria,
té la virtut d'obrir totes les portes.

Et cal estar-hi bé... No t'enfadessis,
car fóra molt pitjor.

(Amb crueltat, somrient)

ANNA-MARIA

(Indignada, prenent el permís)

Del que ell em mani
depèn la nostra sort. Faré el que em digui
contra tu, Capitel·lo. Si no torno,
no em faci's recercar. Seria inútil!
La dona forta ho és tota la vida!...

(Surt per l'esquerra)

EL SECRETARI

(Entrant tot seguit)

Senyor... Què cal que faci?

CAPITEL·LO

Acompanyar-la

discretament. Emporta-te'n alhora
quatre soldats. Després vindràs a dir-me
tot el que has vist.

EL SECRETARI

(Inclinant-se i sortint)

Tu manes, Capitel·lo!

CAPITEL·LO

*(Davant el finestral,
trist i amb els braços
plegats)*

Solitud de les vides taciturnes!
Sembrar l'oblit per recollir collites
de records que mosseguen i turmenten
com espinals damunt la carn llagada!
Set anys d'autoritat i de grandesa
roden de sobte com un bust d'argila
que es fa bocins contra la terra dura...
Terra eixuta del pit, artiga estèril!
Anna-Maria dels vint anys, la sola
dona que el cor ha benvolgut! Si viva
t'he vist avui, ben morta la meua ànima
ja t'havia cregut, com una volva
que brilla un sol moment, quan creua l'auri
camí d'un raig de llum, i es fon de sobte...
Cremen de nou dintre de mi fogueres
de desig i d'orgull, Anna-Maria,
tòrtora jove dins el niu de nocces
en soledat, gavina fatigada
braços en creu volant en la tempesta...
Com t'has tornat, oh vila dels suplicis,
en un instant esborrador d'anyades!

Amor, amor! Pureses i luxúries!
Força i poder: juguines sense solta...

*(S'arronça d'espatlles,
somniós)*

CORTINA

ACTE SEGON

QUADRE PRIMER

Presó. Cella quadrada, amb una columna al fons, a la dreta, al costat d'un respirall enreixat, al peu del qual hi ha tres graons, per poder guaitar a fora. A la dreta, ran del mur, una màrfega damunt un llit molt baix, en el qual, de tant en tant, s'asseu JORDI-ROBERT. Vora la columna, una tauleta i un tamboret. A l'esquerra, petita porta d'entrada. A terra, un gerro i un gibrell de terrissa. A fora és migdia, però la llum entra a l'escena vagament, deixant-la en penombra. En alçar-se el teló, crema una llanterna sota el reixat, al graó de baix. L'ESCARCELLER treu els grillons i les manilles de JORDI-ROBERT. Aquest és alt, prim, ascètic, amb ulls d'illuminat i actituds noblement nervioses i enèrgiques.

L'ESCARCELLER

La benaurança és com un núvol fràgil
que un cop de vent sobtadament dispersa.
Les cadenes que et llevo són penyora
d'una sort dolorosa que aclarint-se
sota un llampec de llibertat, assaja
de fer-te veure un cel més blau per dur-te
després a la negror d'una recança
missatgera de mort, com l'homicida
mà que acarona i ofegant apreta
del coll del condemnat la carn que sagna.
Ja està!

(Llença les cadenes a terra)

JORDI-ROBERT

Miratge dolç de les més pures
esperances dels homes, oh divina
llibertat, sospirar dels que pateixen
agonitzant entre mortalles fosques
dins una cella que no veu del dia
la llum ni el pas del sol! Santa quimera!
Llibertat de l'ocell dintre la gàbia!

*(Clou els punys, posa
els braços en creu i
respira fort mirant en-
laire)*

Com deu ésser sublim la teva essència
quan només en llevar-me la feixuga
garba ferrissa dels grillons, ja sento
l'aire més pur, assaborint la clara
ratxa dels vents que canten al defora,
molt lluny d'ací, gaubança imaginada!
Llibertat dels esclaus dintre les celles!...
Una paraula fa la desventura
i una altra duu la sort. Els mots no paren
semblant malediccions i beneficis
sobre els pares i els fills, com si engendressin
l'atzar en descendències dintre l'ombra,
sembradors en la nit de llavors vives...
Parla'm, escarceller: qui t'enviava
l'ordre de treure el pes de les cadenes
dels peus i de les mans d'aquest pobre home
que fa set anys gemega en la tortura
dels calabossos renovats? Benigna
s'ha tornat la maldat dels que governen?
Quin puny de dictador ve de descloure's
per allargar la mà com en l'estreta
lleial de l'home noble i que no dubta?

L'ESCARCELLER

Jordi-Robert: t'espera el secretari
del Capitello. L'acompanya, diuen,
una dama molt bella. Els sentinelles
han obert tot seguit reixes i portes,
car mostren el permís autoritari
del poderós.

JORDI-ROBERT

Doncs que entrin. No refuso
la presència a ningú, però no cerco
paraules d'home o dona, que no escolto
ni m'interessen, compliments que enganyen...

L'ESCARCELLER

Hli vaig.

JORDI-ROBERT

(Sol)

Presidi vell, cella novella,
sofriment conegut... Si dels que fugen
algun salva la vida, benaurada
l'hora que ens feia fer camí en silenci,
camps a través, tots junts, i a tret de fona
dels campaments. Els fugitius preparen
la ruta dels esclaus. Quan vingui el dia
desitjat, cada casa tindrà un home
company antic que anullarà sofrències
i evitarà perills. Raça damnada
dels vells tirans, s'acaba el teu imperi!
Quan indomable esclati la revolta
dels segadors, la dura continència
s'estimbarà mateix que una cascada
d'aigües sonants, arrasadora i folla,
saltant avencs i malmetent collites...

Ara, callem: serenitat i astúcia!
Sofriment, botafoc de les venjances!...

L'ESCARCELLER (Entrant)

Amb un permís signat pel Capitello
ve la teva muller. Va acompanyada
del secretari, que per tu pregunta...

(Entra el SECRETARI,
amb quatre soldats d'es-
corta)

EL SECRETARI

Jordi-Robert: el Capitello es digna,
clement com és, permetre la conversa
d'Anna-Maria amb tu, sense que escolti
ningú dels vostres mots la joia clara,
després dels anys que us separaven. Pensa
que la bondat del Capitello hauria...

JORDI-ROBERT

(Interrompent-lo, amb
menyspreu)

Si el teu senyor disposa o no disposa
les coses que he de fer, pots contestar-li
que no n'hi sento grat. De la vilesa
d'un temps, oh secretari, tinc ben viva
la marca enmig del cor. Lluny de la pàtria,
panteixant i callant, foll de revoltes
o serè dins la calma del silenci,
Jordi-Robert sap el que es fa. No capta
permisos de senyors ni accepta ofrenes
gentils dels seus botxins. I tu, no et torbis.
Pots anà a dir-li tot seguit què penso
de la seva bondat malaguanyada,
parca pels homes que la testa inclinen,
dura pels presoners que no l'accepten...

(El SECRETARI, confós,
s'inclina i surt)

L'ESCARCELLER

Anna-Maria...

JORDI-ROBERT

On és?

L'ESCARCELLER

Espera a fora...

(Entra ANNA-MARIA i
llença els braços al coll
de JORDI-ROBERT. S'es-
trenyen llargament, bo-
ca contra boca, en una
patètica besada silencio-
sa. En separar-se, par-
len amb les mans agafa-
des)

ANNA-MARIA

Jordi-Robert!...

JORDI-ROBERT

Llunyana Anna-Maria!...

Després de tant sofrir, la benaurança
floreix al cor com l'herba entre les pedres.
Ara he besat la teva boca. Vulgui
la sort i el meu destí que no esdevingui
cap mal en tu d'aquest serè desvari.
Mil i mil voltes els meus braços lassos
s'han obert en la llum i la tenebra
per tancar-se de nou amb descoratge
copsant només una buidor de tomba...

ANNA-MARIA

Jordi-Robert: recloses a les cases
callen les dones i acaronen l'únic
pensament dominant digne d'ésser-ho,
la vostra llibertat, la de la pàtria...
Terriblement governa el Capítello,
llosa ferrissa que destroça vides
i ofega amb quietud... Quantes esposes
durant set anys han vist amb la mirada
follament fitadora la caiguda
de l'esperança que els donava força
privant-les de lliurar-se a la tenebra
del desesper! L'argolla que estrenyia
la vila malaurada va aprimant-se
i es trencarà. Si els homes que sofreixen
a l'exili no aturen la rotunda
severitat de l'escomesa ardida,
les dones que en ells pensen, reptadores
de l'orgull arrauxat del Capítello,
no podran defallir. Dignes per quina
girada fortunal tornes al poble
i et puc parlar. Què passa a la muralla
i enllà? Qui mena la revolta lenta
dels campaments?

JORDI-ROBERT

La vida es fa feixuga

lluny dels companys. Es una pugna d'odis.
Pensa-ho, Anna-Maria. El Capítello
juga fort, però tem. I no s'enganya.
Quan s'aixeca d'un home la figura
torrejant com un crit d'alliberança,
xiulen destrals de mort o branden forques
de turment prolongat. Al seu darrera
s'alça un nou home ardit, també per caure...
Caigué el company millor que jo tenia.
I encara el cos dormia en el mig aire
voltat de corbs, que el meu mot d'ordre deia
les paraules exactes: lluita, audàcia,
prudència, voluntat... Quatre profundes
sentències breus, en un sol mot recloses:

llibertat! Entre jo i el Capítello,
només la mort o la victòria. Dura
consigna breu dels segadors... Si assaja
de fer-me mal, els homes que em segueixen
sabran respondre del tirà a la roja
provocació. Ni treves ni clemències.
O ell, o jo. La lluita és decidida.
Jo, no sóc res. Un reu, presa de força,
carn de presidi, l'engranall que es llança
perquè mengin les bèsties que no saben
el perill que s'amaga dins l'astúcia.
Damunt el puny del Capítello, en canvi,
pesa la mà del rei. Si la revolta
triomfa, del tirà la força invicta
caurà, i el rei, serà dins l'augustesa
del seu seny malversat per la damnada
fúria del dictador, sabrà dels homes
heroics que morin defensant la vida
de la pàtria i els seus, comprendre l'alta
puresa estoica i el desig que els mena...

ANNA-MARIA

Noble bondat dels homes que en adusta
solitud han viscut per set anyades!
Com t'enganyes, infant! Pedres i reixes
t'han esborrat els límits de les coses
i els contorns de la terra que trepitges!
Animes pures, que veieu puresa
per tot arreu, i el mal i la rancúnia
mesureu amb nivells que se us assemblen!
El rei, Jordi-Robert, és l'home digne
que tem i que no mana. La poruga
fluixedat del seu braç consent la força
del Capítello perquè sap que aguanta
del tron els fonaments. I el Capítello
fingeix al rei l'engany d'un gran respecte,
perquè coneix la seva covardia.
Si el teu crit de revolta treu ufana,
Jordi-Robert, el rei de la sentència
farà bon cas. No en dubtis. I la fosca
maldat del Capítello, indiscutida,
caurà damunt de tu i els que et segueixen...

JORDI-ROBERT

Es cert, Anna-Maria. El solitari
parlar de l'home amb si mateix dibuixa
dins el seu esperit camins de lògic
raonar paorós, com en follia...
Som un estol de combatents que cerca
l'estel de les cinc puntes brilladores
damunt la franja blau-marí que lliga
les quatre barres de la nostra ensenya...
Llibertat, esperit de Catalunya!...
Vindrà la gent de seny i amb sordidesa
dirà que som un escamot de bàrbars,
com un ramat d'allucinats que veuen
reflectit en l'estany de llurs deliquis
tot un cel de lluernes incopsables.

Som el que som!... De la llavor que sembren
les nostres mans, Anna-Maria, un dia
naixeran les repúbliques futures,
i la grandesa de la nostra pàtria,
la Catalunya lliure dels meus somnis,
veurà la llum al fons de la tenebra
dels nostres cossos torturats, augusta
sembla dels homes forts terres endintre
com les arrels d'un arbre amb ampla soca
de vida i robustesa que no abaten
les ventades del temps ni el pas dels segles...

ANNA-MARIA

Puresa dels herois! A la part vostra,
tot un cel clar vestit de sol. A l'altra,
la tempesta que escampa livideses
i aviva el tro de la revenja i l'ira...
Jordi-Robert! Si el Capitello prova
d'apropar-nos de nou, venta i aviva
la flama antiga del caliu en cendres!
Si sabessis el mal que la sobtada
presència ací de ta muller suscita
damunt i entorn de tu mateix! La boca
no s'atreveix a repetir del pacte
d'infàmia vil els mots que el Capitello
m'ha pregat de trametre i de respondre
com a preu de la teva alliberança!...

JORDI-ROBERT

Parla d'un cop! Què vol? Set anys d'adusta
calma d'amor i estalvi de converses
no valen un moment de pau en l'odi...
Parla i no temis! Quina almoïna capta?

ANNA-MARIA

La llengua dubta i el meu cor l'ajuda...
Jordi-Robert: parlant com una estàtua
de marbre, d'ulls serens i sense nines,
recobrant el repòs una altra volta
després d'haver parlat, diré quin tracte
demana el Capitello per confondre
del teu orgull i el meu honor la pura
rectitud...

JORDI-ROBERT

Parla ja!

ANNA-MARIA

(Dubtant, en veu baixa)

Vol que una vetlla
sencera passi amb ell. dintre sa cambra,
dins el seu llit. I m'exigeix que sigui
seva completament.

JORDI-ROBERT

(Amb ira continguda)

Odi contra odi!

Lluita de mort sense bondat ni treva!
Si el fàstic absolut contra la baixa
misèria d'aquest home no fos l'igni
botafoc per encendre la revolta,
caldrà que ho sigui la proposta absurda,
cínic tirà! Set anys entre les reixes
de cent presons, l'exili i les horribles
calamitats amb mansa involuntària
fermesa suportada, no li semblen
encara prou, i em clava l'eina aguda,
certera en mig del cor, i la ferida
no es tancarà tan fàcilment, oh ràbia
de sentir-me capaç per l'aspra lluita,
però tancat en un parany de pedra
que em priva el pas dels peus i el moure els braços!

ANNA-MARIA

(Amb gran serenitat)

Mesura mudament de la rancúnia,
Jordi-Robert, el pou d'aigües espesses.
Mort contra mort. Jo sóc la dona forta,
tu l'home pur... Què ens cal per la venjança?
Quan érem nuvis, fa set anys, la meva
boca besaves per primera volta,
i al contacte dels llavis es fonia
de les hores ingènues tot el màgic
encís, temps del festeig que no retorna...
No hi ha res a la vida que afadigi
tant el seny com la roda solitària
dels pensaments que en marxa dolorosa
caminen lentament cervell endintre.
Tu ets pur i jo sóc forta. El Capitello
juga sa vida un altre cop. No ho dubtis,
Jordi-Robert: t'estimo... Si ara et parlo
tan rudament, amb mots que el teu silenci
de tants anys trobarà que no consonen
amb l'amor conjugal, jo abans et prego
de comprendre ben bé la meva muda
revolta de set anys, tant o més viva
que la teva. La dona que ara et parla
té jurada la mort al Capitello,
sigui com sigui, amb ira o amb somriures,
però certa...

JORDI-ROBERT

I et crec. Sé com són nobles,
Anna-Maria, del teu pit les dures
acarnissades voluntats.

ANNA-MARIA

Escolta'm.

Escolta'm fins que acabi... La grandesa
del nostre amor, Jordi-Robert, més alta

convé que sigui que dels nostres cossos
l'impur contacte i de la carn les tristes
satisfaccions. Entre tu i jo llampega
la fulla d'un punyal. Si tu triomfes,
el Capitello és mort. Si la victòria
fos meva, jo mateixa enfonsaria
l'acer dins el seu flanc. Si és ell qui arrenca
de l'arbre del combat la branca viva,
caurem tu i jo. No dubtis, ni refusis,
ni vacillis! Consent que sigui seva!
Tot el meu fàstic pregarà per dur-me
prop de tu en llibertat quan de l'aurora
neixi la llum, Jordi-Robert! Que sigui
vergonya per ell sol, no per nosaltres!
Suportaré la bava verinosa
i el contacte carnal del Capitello
per salvar-te d'un cop, espòs de l'ànima!
Seu serà el cos quan l'esperit s'adormi...
No hi ha pecat ni dany. Sols hi ha vilesa.
Sols hi ha menyspreu per l'home i el seu acte
grosser...

JORDI-ROBERT

(Amb sofriment con-
tingut)

No puc, no puc, Anna-Maria!...
Quin sofriment m'estreny el pit! Em sembla
que tots els odís infernals s'ajunten
en un de sol! Follia dels meus actes,
misèria dels meus dubtes! La tristesa
fa com un núvol que s'esmuny per dintre
del meu front i el pensar va encadenant-me
com si estigués malalt i en agonies
supremes, cara a cara de l'eterna
buidor de l'infinit! Serà més forta
que jo mateix aquesta prova! Clama
venjança al cel, si Déu no la refusa
per menyspreu del covard que l'exigia!

ANNA-MARIA

Si aquesta nit compleix el Capitello
la paga de la infàmia, la venjança
serà demà, Jordi-Robert, recorda-ho!

JORDI-ROBERT

(Amb fruïció)

Demà! D'ací a demà, tota una fúria
de temporals desfets entre els meus nervis
i els meus anhels, despullarà les branques
del meu arbre vital... Anna-Maria,
dona forta que acceptes la vilesa
del sacrifici maleït! Volguda
muller lleial que esmolaràs la fulla
per abatre el tirà d'un cop per sempre!
Què sóc jo prop de tu? Què cal que faci?
Tu governes, amor! Porto una bena

damunt els ulls i els odís m'immunitzen
contra els afectes que més cars em semblen...
Sóc com el navegant ran del naufragi
que cerca amb la mirada el tros de fusta
que li permeti fer-se ferm... Què cerques
al fons dels teus records, Anna-Maria?
Com brilla als teus ulls fixos la fermesa!

ANNA-MARIA

(Treient-se un punya-
let de la cintura)

Mira el punyal, Jordi-Robert! Accepta'l!
Enfonsa'l tu mateix, doble venjança...
Clava-li el teu i el meu. Jo no podria!
Sóc forta per sofrir, no per fer l'obra
dolenta. El sacrifici no m'espanta,
però m'esvera la maldat.

JORDI-ROBERT

(Besant-la al front i a
les mans)

El triple

tribut de les besades sigui el pàllid
viàtic del meu cor damunt la teva
carn sofridora, i quan la llum del dia
neixi demà, tornant-me-les més fortes
i més ardents, esborrarem la taca
de l'enllaç infamant. I el Capitello
caurà per sempre. La presó feixuga
veurà la pedra convertida en ratxes
de llum. La llibertat tan desitjada
serà el sol nou. I els segadors que vetllen
l'hora esperant, veuran per obra nostra,
teva només, heroica Anna-Maria,
la suprema naixença de la joia!

ANNA-MARIA

Adéu, Jordi-Robert. Calla i espera.
Confia en mi. La sort està fixada.

(S'abracen i besen llar-
gement)

(ANNA-MARIA se'n va)

JORDI-ROBERT

(Ajeient-se al llit, amb
el cap entre les mans)

Vilesa dels humans! Vides absurdes!
Febleses execrables! Una dona
més viril que nosaltres ens ensenya,
covards com som, la ruta solitària
del sofriment, lliurant-se i enfonsant-se
dins el fangar, fins que les aigües negres
arran del cor li marquin una fita
que no es pot depassar... Tristesa folla!

I és la meva muller, l'Anna-Maria
dels meus records d'infant, dels amors gràcils,
del braç nuvial arrabassada
per l'urc del Capitel·lo... Daga fina

(*Mirant el punyal que
té a la mà*)

rebuda de ses mans! Pel gran silenci
que ens cal servir, celant l'afront, jo et juro
que abans que el sol creui de nou la ratlla
de foc d'aquest instant, tindrà la beina
que et cal, de sang calenta i verinosa...
Tres besades t'he dat, Anna-Maria,
damunt la carn que el dictador cobeja.
Sigui la quarta per la creu daurada
que lluu, punyal d'acer, damunt ta fulla,
com un signe de l'hora que s'apropa...

(*Besa el punyal*)

CORTINA

* * *

ACTE SEGON

QUADRE SEGON

*Dormitori del CAPITEL·LO. Al fons de l'escena,
al mig, llit alt, damunt tres graons. Davant del llit,
a banda i banda, cadirals. Ran el mur, a la dreta,
crema una llàntia de marbre damunt una taula. A
l'esquerra, taules i cadires plenes d'estofes belles.
Al mur de l'esquerra, finestral que dona al pati del
casal del CAPITEL·LO, on figurarà que s'alcen les
forques. Al mur de la dreta, porta. En alçar-se el
teló, ANNA-MARIA, en sumptuosa roba de cambra,
seu a un cadiral, inclinada vers el llit. CAPITEL·LO
seu al llit, també en roba de cambra, molt atùit
i nerviós. Les robes del llit són en desordre.*

CAPITEL·LO

Cent vegades t'he vist, estàtua vaga
perduda en mig de l'onejar del poble...
Cada vegada que he passat la vista
pels casals adormits sota la lluna,
la llum del finestral del dormitori
d'Anna-Maria m'ha cridat amb clara
terbolesa d'argent. I la revenja
s'ha fos dins el meu seny, com la caiguda
dels estels nit endins, amb el silenci
d'una pluja suau... Anna-Maria,
record dels meus vint anys! Quina infernada
ratxa d'orgull passava pels meus nervis
el dia que em fugires per anar-te'n
als braços d'aquell home que em feria
terriblement, pel goig cruel de veure'm
humiliat i ala-trencat, perduda
la joia viva que em donava força

per moure el braç i deixar caure l'arma
del meu menyspreu? Puresa dels meus somnis
d'adolescent! I avui... Avui, la negra
sort dels meus dies, poderós com diuen
que sóc, rodola avall de l'aigua mansa
del riu del temps, i en sa fugida inunda
les clares hortes dels anhels més nobles...
Com he sofert, daurada Anna-Maria!
Com has sofert per culpa de la meva
grandesa que no tem i sempre puja
més amunt, amb l'empenta de les ires
animadores de la gent que em volta
i em tem, i no m'estima... Una besada
de tu, núvia tardana, aturaria
cada vetlla la fúria dels meus odis,
i no cauria tan avall... Quan sento
dels martells de la sang les obstinades
revoltes percutint polsos endintre,
se m'encenen els ulls amb flames roges
i les condemnes dels covards que lluiten
contra l'oblit al fons dels meus presidis
floreixen follament... La sang vessada,
la sang que es vessarà, tu tota sola,
benignament, Anna-Maria, hauries
pogut salvar. Si el dia de l'horrible
matrimoni damnat, una mà santa
t'hagués pres dolçament, i en el misteri
de les cambres desertes, i en daurada
solitud, com una ombra esvaïdissa,
t'hagués reclòs, la meva mà ferrenya
no t'hauria pesat damunt l'espatlla
i el teu marit no fóra la pastura
de les reixes i els murs que no perdonen...
Ara ja és tard.

ANNA-MARIA

(*Dolorosament*)

Es tard, oh Capitel·lo!...

Si aquesta nit no he fet la vetlla sola
si el meu cos ha estat teu, quina afligida
dona podrà comprendre les profundes
causes que m'hi han menat? Cerques i cerques
un bri de joia, un lleu esclat de força,
com un radi d'estel que t'encamini!
lluny dels teus pensaments pecaminosos,
i no pots, Capitel·lo! Ni podries
retrobar-lo mai més! La maltempsada
passà per dintre del teu cor. Les hores
t'han arrencat tot el florir de lliris
perfumador de les antigues cambres
d'amor i de bondat. Ai, Capitel·lo!
Com és dura de dir cada paraula
quan l'esperit, com les arrels profundes
d'un arbre secular, s'enfonsa i lliga
de les terres del cor la gleva morta!
T'he estimat, Capitel·lo! T'ho confesso
serenament. La fúria dels meus odis
en silenci covats, era la vaga

revolta de la dona mig vençuda
 que redreçar-se vol, però no encerta
 del camí dreturer la ratlla clara.
 Jordi-Robert, oh Capitello, un dia
 fou pel meu braç consol i protectora
 muralla en gran dissort. Tu, dels seus passos
 enemics, agitaves casa endintre
 les serpents de l'orgull i la puixança,
 sense saber que entre ell i tu la dona
 que jo vaig ésser destrenava fines
 malles d'amor. I la bondat guanyava...
 Tu no eres la bondat, oh Capitello!
 Jordi-Robert fou la bondat, i el noble
 to de veu que el meu cor de dolorida
 captava de l'instant. Parlo i acabo.
 T'ho dic, avui, en nit de taciturnes
 fúries d'amor, quan el meu cos tremola
 de l'estreta dels braços que enyorava...

CAPITEL·LO

(Enternit)

Sigues franca d'un cop, Anna-Maria...
 Jo em lliuro a tu tal com l'infant la mare
 cerca en la nit de gran tenebra. Creu-me.
 No sóc dolent. Faig mal per por dels odís
 que flamegen entorn de les volences
 del meu poder. Si els altres no seguissin
 el rastre dels meus passos, la damnada
 canilla de venjances que m'envolta
 no comprendria el meu senyal de presa
 i el meu fuet llampegueria en vana
 fúria d'esclat, com per facècia ingènua...
 No sóc dolent, i faig el mal! Terrible
 dilema de les ànimes malaltes,
 massa grans per recloure's dins els límits,
 massa superbes per posar-se traves!
 Sóc massa fort per mi mateix, i enyoro
 qui m'ajudi a portar l'orgull que em pesa...

ANNA-MARIA

Voluptat del dolor, mísera garba
 de gra podrit! La nit de gran ventura
 que tu cercaves, s'ha tornat profunda,
 severament meditabunda... Cerques
 un camí de claror, per evadir-te.
 No el trobes, Capitello. Si el trobessis,
 tampoc el seguiries. Les absurdes
 volences que t'agiten i que et porten
 d'ací d'allà, com bolva en gran ventada,
 no troben mai el teu punt fix. Hauries
 d'escoltar cada nit l'alè de dona
 convertit en paraules de tendresa,
 que et dominés i t'adormís! Sospira
 la meua veu afrosament. Fa hores
 que entrava dins ta cambra, i ni una pura
 gentilesa has tingut pel sacrifici
 d'amor del meu marit que està entre reixes...

El teu marit, Anna-Maria blanca,
 tindrà la llibertat que tant desitja.
 L'amor del teu Jordi-Robert, senyora,
 serà ben teu quan surti de l'albada
 de les ales rosades la primera
 flama gentil i el cant de les aloses
 a la porta del cel el sol desperti...
 No temis, noble dama. La puixança
 del Capitello és certa. En fer-se el dia
 ran d'horitzó, Jordi-Robert amb joia
 veurà la llum, i els braços amb gaubança
 podrà obrir per estrènyer la divina
 llibertat enyorada. Recompensa
 del set anys de turment, signat el tracte,
 finit el pacte, jo et prometo dur-te
 de mans pròpies, i als llavis el somriure,
 l'enemic de ma pàtria i de ma vida...

ANNA-MARIA

No, Capitello! La claror novella
 del sol ixent escampi una daurada
 rosada de perdó damunt les fosques
 esplugues del teu cor... Ha viscut trista
 la teva voluntat! Tens a la guerra
 tres fills, malalts i indiferents, feixuga
 càrrega vacillant. La teva esposa
 tens lluny. I tu tot sol, comptant les cambres
 buides del gran casal, cerques espectres
 de bon amor, i trobes maleïdes
 fantasmes de rancúnia i d'odi tèrbol...
 Em fa parlar la pietat més pura
 i el nom del meu marit al meu enllaço
 per dir-te que no temis, Capitello,
 de ben lliurar-te a cor obert. La dona
 millor que l'home sap entendre el pàllid
 lament de l'esperit que vol condoldre's
 i no en sap. Et confesses, però dubtes...
 Has viscut massa sol, oh Capitello!

CAPITEL·LO

Hi ha una mena d'estreïlla sangonosa
 que em guia els passos amb voler terrible.
 Cerques la fe, i ensems plores i parles,
 i voldries trobar la mà prou pura
 que t'ajudés a caminar. Retorna
 cor endins el dolor de les fiblades
 i l'ombra del record de les angúnies
 passades. I sols vetlla la venjança,
 la rígida venjança d'ull de vidre
 clavat al mig del front per més tristesa...
 Si aquesta nit has estat meua, oh dona,
 pensa que els vells records m'endogalaven
 anys i més anys, cridant-me amb una dura
 veu concloent per impulsar-me a prendre'm
 el botí cobejat en hores fosques...

ANNA-MARIA

Quin vel negre cobreix de les paraules
el sentit vacillant? I quina adusta
crueltat continguda les enllota
com tacant-les amb fang de les misèries
més revoltants? Si un dia t'estimava,
després he contingut la flama ignota
tancant-la dintre meu. No ho coneixia
ningú, ni el meu marit! Oh Capitel·lo!
Jordi-Robert ignora el prometatge
que ens uní en altres temps. La dona forta
ho ha estat per fingiment! La gran fermesa,
l'esclat heroïc que he fet brillar a la vista
del meu marit, ha estat un illusori
parany que el cor cansat posava als passos
del meu orgull de dona humiliada...
Jordi-Robert ha consentit, entén-ho,
per sacrifici venjatiu. La dona
que ha estat teva, ho ha estat per sacrifici
calculat. El record dels dies joves
ha pesat dintre meu més que la ferma
voluntat d'odi astut. Salvar la vida
del meu marit: aquesta és la suprema
consigna del meu seny. Després, la joia
dels dies morts posava, t'ho confesso,
mesures més pesants a la balança
del meu destí. T'ho dic tal com la pura
volença del meu pit ha fet sentir-m'ho...

CAPITEL·LO

Brillen entre tu i jo les mil facetes
d'un diamant que el sol cobreix d'espurnes
i fa vibrar vestint-lo amb tots els prismes
de l'iris, en espectres de misteri...
Sapiguessis quin rastre de llum clara,
quin gust de mel i quin perfum de roses
escampen els teus mots ànima endintre!
L'autoritat ha construït feixugues
estives dintre meu. Pesen i plauen
en l'esperit de l'home que governa,
manant i condemnant, forces ocultes
que trenquen finament, de mica en mica,
tots els ressorts del sentiment. Em sembla
que he caigut molt avall i que la noble
mà que m'allargues m'aclareix la ruta
i em fa tocar de peus a terra. Límits
oblidats fa molt temps, ara retornen
i es fan concrets. Podràs, Anna-Maria,
dur-me de nou la pau que tant desitjo?
La gelosia es fon. Mig oblidada
dorm la rancúnia. La buidor gelada
dels braços s'ha fet tèbia i la profunda
tenebra sense estels ja va esquincant-se
i es cobreix de corones de celístia...

ANNA-MARIA

Jo dic els mots que parlen d'innocència
i els enemics apropen. Si us miréssiu

fit a fit, i dels ulls en la fondària
descobríssiu la llum del més recòndit
pensament, lleialment i sense negres
fogueres mortes com calius a l'alba,
cendres que volen i que els ulls us omplen
de mala voluntat, jo trobaria
l'enllaç perfecte de les dues forces,
la d'ell i la de tu... Serena i clara
jo us faria la vida, i la grandesa
de la vostra amistat ben avinguda
seria un benefici per la vila,
pels presoners, pel rei. La pàtria tota
respiraria lliurement. I el pacte
del gran acord seria aquesta feble
dona que et parla qui signat l'hauria!...

CAPITEL·LO

M'ordenes amb tendresa la vergonya.
Sóc poderós. Depenen del que mani
les voluntats dels homes que em segueixen,
i altres de les d'aquests... L'amor i l'odi
són joguines en mans del qui governa
rígidament, com jo. Tu ets bella i digna,
tens les gràcies més nobles d'una dama
i encara acceptes la baixesa immensa
que el meu poder, en càstig d'una culpa
d'altre temps t'ha imposat. L'ànima pura
que et cal, no viu en mi. Veig la vilesa
quan ja no hi sóc a temps. Dins els meus braços
ha dormit el teu cos. Si la discreta
voluntat que domina dels desitjos
l'impuls tirà fos do del braç que mana,
jo el teu honor hauria en hora bona
respectat, i l'espòs ara et rebria
pura com eres en entrar a ma cambra...
Ja ho veus, Anna-Maria, quin pobre home
sóc jo!

ANNA-MARIA

*(Rígidament, però amb
emoció)*

La voluptat d'una hora grisa,
sense joia ni anhel, és com la baga
llençada al riu que fuig... Resti ben closa
dintre nosaltres la secreta lluita
del nostre amor. Paraules piadoses
llencin un vel sobre el nocturn delictes.
Jordi-Robert sabrà per mi mateixa
que tu m'has respectat. Què més demanes,
què més desitges de la dona forta?
Si el poble creu que la revolta irada
dels segadors és la protesta viva
contra la mort dels homes i no atura
ja res l'impuls del pas de la venjança,
siguin les dones les que amb veu serena
facin caure les armes de la fúria
del puny dels seus marits... Oh Capitel·lo,
sigues bo rectament, i no t'aturis!

Si has començat el bon camí, no et torbis
repensant-te i dubtant! Segueix-lo sempre!

CAPITEL·LO

Què signifiquen l'odi i la venjança
davant l'autoritat del Capitel·lo?
Parla d'un cop, Anna-Maria: l'odi
del teu marit i els que el segueixen, fóra
cendres al vent si la clemència meva
pesés benignament damunt llurs vides?
Amb el meu nom posat al peu, les ordres
s'obren camí de mort o de misèria...
Jordi-Robert és fort i no recula!
La llibertat és la beguda forta
que els puja al cap i els cinc sentits els crema
com un vi massa vell... Una paraula,
només una bandera que bategui
cara el vent, una pompa d'or i porpra,
les quatre barres voleiant llibertes
dintre la llum daurada del migdia,
serà prou perquè els meni a la revolta
i a l'atac que m'enfonsi i que m'anulli...
Vull ésser bo, però no puc. L'argolla
de gel que em va estrenyent es fa més densa
i el gran perill es fa més viu i assaja
terriblement el seu poder. La dura
destra del dictador caldrà que pesi
feixugament, com sempre, i que les vides
dels presoners sotmeti a les mesures
usades... Sempre igual! Odi per odi!

*(Recobrant-se del tot,
despòticament)*

Voldríem ésser bons. No ens és possible...
No ens deixen ésser bons. Trista sentència!

ANNA-MARIA

(Angoixosament)

Què vols dir, Capitel·lo?

CAPITEL·LO

Solitari

governa el poderós. Màquina folla,
treballa sense cor... L'home que assaja
de posar-se al davant dels seus designis
és com el raig de sol que escalfa el ferro
sense reflex... Oh dona, benvolguda
companya d'altre temps, Anna-Maria
dels meus vint anys, conserva la puresa
del record lluminós, però no torbis
dels meus passos d'avui l'aspra i rotunda
fermesa poderosa! La vellesa
vindrà, però el perfum de tarongina
dels anys de joventut, serà la joia
més clara del record! Volia veure't,
sentir-te i posseir-te, i la maligna
quimera s'ha esvaït... La retrobança

no és el retorn. Avui, Anna-Maria,
tu ets la dona de l'home que em disputa
l'autoritat. Queda't, si vols. Les cambres
del gran casal del Capitel·lo s'obren
al pas d'Anna-Maria. Tu hi governes,
si vols, des de demà. La nit passada
pit contra pit, cancel·la la ferida
del festeig malaurat. Caigui en bona hora
dintre l'oblit el goig carnal. Mestressa
tu seràs del palau del Capitel·lo.
Tinc la muller a l'exili, malaltissa,
morta potser, qui sap... Tres fills que em dava
són lluny, als campaments, entre misèries
de diners i de fraus. Mala collita!
Si algun dia retornen, si la mare
dels meus fills es morís, mestressa sola
tu series de tot... Calles i dubtes?
Cal una dona a casa meva! Queda't!

(Amb gran cinisme)

ANNA-MARIA

(Enfollida)

Què significa aquest parlar? No mires
els mots que dius? No penses les paraules
que em cal sentir? Retorna't, Capitel·lo!
Compleix el pacte de la nit! No tornis
a parlar sol seguint del teu monòleg
els graons de bassalt, la pedra negra
del teu etern teixir fils de rancúnia
sinistrament! Retorna'm l'esperança!
Torna'm el meu marit, oh Capitel·lo!
Pel record dels anys joves, per la muda
flama carnal d'aquesta nit, compleix-me
la paraula donada i segellada...
Jordi-Robert és presoner? Respon-me!
Què em cal fer? Què em cal dir! Parla! De pressa!
Jordi-Robert és lliure?

*(Excitant-se per graus.
CAPITEL·LO gira el cap)*

CAPITEL·LO

Anna-Maria!...

Jordi-Robert és lliure. La paraula
donada pesa molt. Ni tiranies
ni voluptats esborren el seu rastre.
Melangia del dia a l'hora pura
de l'alba vacillant que amb dits de rosa
governa el pas del món! Més benaurada
la vida que se'n va que la que resta,

*(Com allucinat, sinis-
trament)*

vola a la plena llum inescrutable
com en un somni que han bressat els iris...
Jordi-Robert és lliure. La venjança,
cavalcadora dins les hores tènues
del nostre amor, ha fet camí a les fosques
i els homes que el seguien no provaven

de fer com ell el bon camí per sempre.
Ja no ha de témer res dels poderosos
ni els tirans el destí podran seguir-li...
Jordi-Robert és lliure. La revolta
no esclatarà i el càstig del silenci
serà l'oblit al fons dels calabossos,
lentament, mudament, en reflexiva
caiguda de les testes fadigades
damunt els pits que l'escarment enfrena...
Jordi-Robert és lliure, Anna-Maria!

ANNA-MARIA

(Desesperada)

Què vol dir dels teus mots l'estranya flama
que dansa i es conté, com temorega
d'esclatar d'un sol cop? On és! Oh, parla,
Capitello, que em mata el teu silenci!
Qui ets? Com ets? M'enganyes o la vida
vols retornar-me noblement? No callis!...
Parla d'un cop! T'ho mano, Capitello!

(Magnífica de dignitat
ferida)

CAPITEL·LO

Guaita en finestra, Anna-Maria forta!
No saps qui és, altiva Anna-Maria?

(Obra la finestra de
l'esquerra, que dona al
pati de les forques.
JORDI-ROBERT ha es-
tat penjat)

ANNA-MARIA

Jordi-Robert! La forca! Capitello!
L'han penjat! Assassins! Raça covarda!
Raça damnada! Marit meu! La forca!...
L'han penjat a la forca! Miserables!...
Assassins! Assassins! Quanta vilesa!...

(Plora desesperada-
ment i corre per l'es-
cena com una fol·la)

CAPITEL·LO

Soldats! Veniu!

(Entren soldats i a un
gest del CAPITEL·LO,
se'n porten la dona)

ANNA-MARIA

Ha mort! Oh traïdoria!
Penjat dalt de la forca! Capitello
traïdor, covard! a mort! Dalt de la forca!
Jordi-Robert, illús en mans de feres!

Quin parany, Déu del cel! Raça de monstres!
L'ha mort el Capitello!... Maleïu-lo!...

(En passar la porta
ANNA-MARIA portada
pels soldats, CAPITEL·LO
li parla amb cinisme
esgarriós)

CAPITEL·LO

Jordi-Robert ja és lliure, Anna-Maria!

ANNA-MARIA

(Amb un gran crit)

Mateu el Capitello!...

CAPITEL·LO

(Amb un somriure de
menyspreu piadós)

Criatura!...

CORTINA

ACTE TERCER

QUADRO PRIMER

Cambra d'ANNA-MARIA. Al fons, al mig, una porta. A la dreta i esquerra de l'escena, finestres als murs. A l'esquerra, tocant a la paret, una taula amb labors femenines al damunt, pitxer de flors, llàntia, etc. A la dreta, cap al recó, llar de foc. En alçar-se el teló, és l'hora de la posta del sol. Claror rogenca a l'escenari. ANNA-MARIA, endolada, seu prop de la taula, i plora silenciosament. La dida, també endolada, seu al costat del foc. Curt silenci.

ANNA-MARIA

(Sanglotant)

Quina buidor més freda a casa nostra!
Malaurades les dones que es lamenten.
lluny dels que estimen i amb certesa saben
que no els veuran mai més! Passen els dies
i els pensaments tothora se m'emporten
al recó de la casa condemnada
pel mal record. L'alè de la sort trista
fa germinar somnis de mort i cerca
la manera millor perquè no visqui
com en presó glaçada la meva ànima.

LA DIDA

No tens consol, infant, ni pots tenir-ne!
La fúria d'aquell dèspota arrencava

la vida a l'home bo i ets com una ombra
que capta del repòs una florida
de viure assossegat i joia clara.
Tot és en va. Quina mirada pura
pot dur-te un benefici de tendresa
si t'han colpit tan cruelment?

ANNA-MARIA

No sols fa viure la paraula noble
ni l'estreta lleial d'una mà oberta,
benignament. Si seny i força em calen,
sabrè trobar-los tota sola. Els dies
porten consell. Les vetlles, descoratge.
Després del crim, l'orgull del Capitello
caigué damunt els presoners. Morien
a la forca els més forts i la temença
covarda el feia perseguir paraules
abans de dir-les. El turment enfonsa
les urpes en la carn i els infeliços
torturats diuen "sí", plorant de ràbia,
quan voldrien dir "no"... Mai la vilesa
no ha conegut sagrat. Si la conjura
rebé la destrallada poderosa
damunt els colls dels homes que la feien
perillosa per ell, no és cosa estranya
que el malvat endogali en els presidis
els pobres segadors, sense permetre'ls
ni covar l'esperança d'una llunya
guspira de claror... Però els Justícies
no callaran! I el rei no és pas un home
de doble cara ni paraules falses!

LA DIDA

Tens raó. Si el traïdor, pres en la pròpia
xarxa de tants pecats no troba l'hora
de parlar clar dient quina secreta
venjança l'ha portat al seu delictes,
caldrà que parli el rei i li ho demani.

ANNA-MARIA

Tu ho creus?

LA DIDA

Tal com ho dic. Si el goig de viure
no li mata l'orgull, al Capitello
deu obligar terriblement... La forca
que ha dut el pes del teu marit, torreja
com una creu clavada en un Calvari...
La veu tothom. Trontolla entre la viva
llum radiant. Fulgura en la tenebra
i esquinça la blavor del cel i l'aire.
Vida per vida. Quan el rei governi
com a rei, la maldat de l'home indigne
caurà per sempre més. Si encara s'aguanta,
no serà per molt temps. Déu sempre vetlla!

ANNA-MARIA

Voldria creure't, dida. Si la vida
no és tan sols respirar, demano amb tota
la meua voluntat feta esperança
que em llevi aquest neguit que m'encadena
ran de la llar i em pren les energies
i em converteix en un infant que plora...
Fixesa de la ment adolorida
divagant com una ombra pel sepulcre!
Què faré d'aquest món si em tanco a casa
tota jo consumint-me de tristesa?
Jordi-Robert, pobre vençut! L'usatge
cruel d'aquest malvat, dèspota negre
tacat de sang com un botxí, segura
farà la mort d'aquesta pàtria trista,
fent morí el teu record dues vegades!...

LA DIDA

Pensa bé el que et convingui i el que vulguis
menà a bon terme, Anna-Maria... Mira
que en alçament traïdor morí abans d'hora
no guareix del gran mal la llaga oberta.
Més que no pas valents, convé que siguin
prudents els segadors que s'aventurin.
La fi del teu marit i de tants altres
mentre el rei no es resolgui al sacrifici
de prendre en mà les regnes de la força,
serà un patró per parà els peus als candis
que s'atreveixin amb el braç terrible,
però amb els ulls tapats... Dels que s'escapen
quants han vingut per oferir-te ajuda?
Jo sé que quan un home té coratge
tots li diuen cabdill. Si la traïdora
mà d'un tirà castiga l'heroisme,
cau el cabdill i els homes es dispersen
tancant al cor la voluntat estoica,
llançant al vent fermesa i energia...
Paga per tots l'agosarat que deia
paraules més virils, i els altres callen!

ANNA-MARIA

La meua boca trencarà el silenci
quan vingui l'hora de llançar consignes
que quan surtin del pit no siguin vanes
ni facin dany a aquells que les esperen...
L'escarceller!

(*Entra l'ESCARCELLER de
JORDI-ROBERT, tímida-
ment*)

L'ESCARCELLER

Senyora... Anna-Maria...

ANNA-MARIA

Salut, escarceller. Quins aires portes?

L'ESCARCELLER

Dolents. Llevants plorosos i boirades rogenques i tempestes a la vista... Totes les cases de la gent secreta del Capitello, aquesta nit marcades han estat amb grans creus de sang negrosa i al damunt de les portes i finestres pluja de pedres en silenci d'ira trencava vidres i esberlava fustes. La màquina de ferro inexpugnable que fins ara marxava amb passa ferma, grinyola i va aturant-se. Si no m'erro, ben aviat s'estrancarà la força que l'ha mogut fins ara. I juraria també que ja les peces més precises van rovellant-se. Al fons dels calabossos xiuxiueja la gent amb mots que cremen com brases sota cendres. La profunda veu de venjança fa camí a les fosques...

LA DIDA

Què saps?

L'ESCARCELLER

Diu que els soldats de l'estacada s'han unit amb la guàrdia i amb els vetlles del campament per suscitar una forta protesta provocada i quan els presos es neguin a obeir deixaran caure damunt d'ells tot el pes de la justícia cruel del Capitello. D'ell és l'ordre de promoure l'espurna de paraules que encengui la foguera venjativa.

ANNA-MARIA

(Vehement)

Caigui damunt la seva carn damnada tot el pes dels nous crims que per sa culpa tacaran la tristesa de la vila!

L'ESCARCELLER

Se sap també que molts soldats no creuen les ordres del tirà. Sols obeeixen la veu dels capitostos que es triaven tàcitament, per signes i per senyes fetes dalt de les reixes i perdudes com per atzar damunt els murs.

LA DIDA

teniu a la presó del Capitello?

Quants homes

L'ESCARCELLER

Tres condemnats a forques. Al suplici dels soterranis, dotze. Quinze esperen

demà passat que els menarà a les dunes d'enllà del riu. I els altres, vint-i-quatre, van a l'exili terra endins.

ANNA-MARIA

Coneixes

qui són els capitostos que es triaven els segadors?

L'ESCARCELLER

Els segadors, senyora, són gent de poc parlar... Callen i pensen i rumien tothora amb cara adusta com si beguessin un vi amarg. De sobte, s'aixequen i caminen amb la calma ferma d'aquell pas que no té pressa, però que sap on va. Només es miren, i sense dir-se res sembla que entenguin què volen dir-se. Al fons dels ulls, la flama d'un somriure d'infant posa una aurora de voluntat, tossuda i resoluta, com la llanterna que escorcolla els aires fent senyals a la gent de llunyania... Barretines morades i vermelles, cabells que no coneixen les tisores, barbes de trenta llunes, faixes blaves, descamisats pel sol i la serena, per tot tresor la falç dintre la funda de cànem treballat, trofeu dels pares que passa als fills... I aquell callar, senyora! Quin callar més bonic, Anna-Maria! Quan un d'ells mou els ulls, els altres veuen el camí obert, i van al seu darrera... Però els que parlen, quin tronar de ràbia! Quina ratxa de flames en revolta, de crineres d'orgull! La font dels odis no s'estronda mai més... Criden i juren i fan el que prometen, ho fan sempre! Jo mateix els tinc por quan m'escridassen...

(Com obeint a un conjur, apareixen els SEGADORS per la porta del fons, entren, i omplen gran part de l'escena, molt agitats i amb violència continguda)

UN SEGADOR

Salut, Anna-Maria!...

UN ALTRE

Salut, dida!...

ANNA-MARIA

Benvinguts, segadors, colla robusta, la millor ploma de les nostres ales!

Què passa a la presó, que les ovelles
ja s'escampen llibertes per la vila?

UN SEGADOR

(*Riu*)

S'han revoltat els guàrdies que vetllaven
als patis del Palau del Capítello.
S'han obert les presons dels soterranis
i hem sortit tots els presos que al suplici
la nit d'avui ens portaria. Cremen
les portes al carrer, davant la vaga
mirada dels soldats que sense moure's
esperen ordres del tirà. Segueixen
els vilatans, corrua baladrera,
la colla dels fugats...

ANNA-MARIA

(*Radiant*)

Digueu-vos lliures!

Oh segadors: coratge i pit i fora!
que el gran escarni de les lleis befa
pesi damunt la vostra empenta ardida!
No pareu fins que el cos del Capítello,
derrotat i vençut, ple de vergonya,
caigui per sempre i al fangar s'endugui
la fella dels apòstols falsos!

UN SEGADOR

En nom d'aquesta fe tan escarnida
venim a tu, germana de calvari,
per obeir-te en tot seguint tes ordres...

ANNA-MARIA

Jo no sóc res; Jordi-Robert us guï!
Preneu del màrtir l'obstinat exemple!
Capítello, botxí del trist reialme,
damunt l'anyell simularà la fúria
del carnisser brandant la gavinetà!...
No tingueu por!

ELS SEGADORS

(*Tumultuosament*)

—Vindrem amb tu!

Tu ens manes!

—Així tots els diables se l'emportin!
—Avui és la nostra hora, l'oportuna!
—Callin d'un cop les llengües verinoses!
—El molt parlar no trenca les cadenes!
—Ens mou un noble alè de deslliurança!
—Rentarem amb escreix tanta ignomínia!
—Calma! —Calleu!

—A mort el Capítello!

—Venjança, segadors! —Venjança i fora!

ANNA-MARIA

(*Vehement*)

No crideu tant! Tanca la porta, dida...
Vigila que no entressin mentre parlen.

(*Surt la DIDA*)

UN SEGADOR

(*Als altres*)

Segadors: recordeu la gran noblesa
dels sentiments de l'home que ens guiava
i el Capítello féu pujà a la força...
No us fieu del tirà. Sabrà venjar-se,
que és un home capaç de mil vileses,
ordidor de complots a totes hores!
Alça't ben alta, voluntat divina,
foguera crepitant del nou coratge!...

ANNA-MARIA

De sol a sol hi ha temps per decidir-se.
Tota la nit ens portarà prudència.
Més ràpids que l'arena del rellotge
cauen els pensaments per enfonsar-se
dintre les aigües de la pau profunda.
Jo us dic que guanyarem. Però us demano
serenitat i poc parlar. Voldria
que quan surti l'espasa de la beina
sigui per ben ferir. La falç enlaire
llampega i cau, i avença la collita
pausadament, però segura... Pensi
tothom que, si convé, quan sigui l'hora,
darem el cop i morirem sens falla!
No temeu res... Jo us dic que la primera
senyal de la venjança i la revolta
la daré jo. Que caigui el Capítello
d'un cop per sempre. Quan la soca cruixi,
prepareu-vos a obrar. L'arbre que tomba
s'emporta amb ell fulles i nius. En terra
la soca i el brançam, és cosa fàcil
fer-ne llenya pel foc... Del Capítello
s'apropa el dia trist! Callin les boques
i que parlin les llengües de les armes!...
Feu, companys, que floreixi en les converses
l'engany que justifica i dissimula...
Que en nom d'aquella fe que ha estat jurada
corrin els mots sense ressò, la vila
com abrigant amb una boira espessa...

UN SEGADOR

Tens raó. Perquè acabin tantes lluites
aspres i sordes dins la vila esclava,
caldrà d'antuvi ben lligar l'empenta
dels esperons de l'home sense escrúpols
que compra amb paga vil la seva força.
No sentiu cor endins la dolorida
tremolor de les llàgrimes sagrades
dels presoners? Companys de captiveri:
cal treure els condemnats del calabossos

abans que surti el sol! La vida obscura
dels captius en l'horror de cada cella
veurà la llum dels nostres passos lliures
i enyorarà la mà que se'ls allargui
fraternament. Després, tota la colla,
fruit la pau darrera la tempesta,
copsarà l'enemic en sa fugida.
Si el Capitello ens guanya la dressera
i ens arrabassa el nom i el patrimoni,
jo us dic que al damunt nostre, com la marca
de foc de l'egoisme, pesaria
la feixugor de plom de la calúmnia.

ANNA-MARIA

D'acord. I penso que després de dir-vos
el perill que illumina la prudència,
cal afegir-hi les raons més altes,
botafoç de l'audàcia i de l'astúcia...
Malfieu-vos com cal, però no massa,
del Capitello i de les seves tretes.
Es com un corb que té figura d'home!
Pero té de l'infant el dubte fàcil...
Quan vegi que la terra se li esfondra
sota els peus, cercarà, topant de cara
per les parets, la porta de fugida
i ens lliurarà, poruc, les mans obertes
per estrènyer la destra que li allarguin...
No us deixeu enganyar. Jo tota sola
faré l'obra que cal. Després, vosaltres
seguint el camí obert amb el meu odi
fatídic, aplaneu la terra tendra
i assageu en la gent que encara visqui
vora d'ell la fermesa de les armes.
Jo del cabdill assassinat aixeco
la imatge i el record... Jo, com a vídua
del gran sacrificat, la part més àrdua
reservo pel meu braç. Que ningú provi
d'arrabassar-me el dret que bé em pertoca!
Jordi-Robert alena entre els meus braços
i es fa vivent a l'ombra dels patíbuls
vetllant dels seus companys l'hora suprema!

UN SEGADOR

Que Déu t'escolti, Anna-Maria. Sigui
la teva veu llanternada sota els núvols
que tapin el camí de la ramada
i ens enforteixin en la nostra empenta,
quan defallim, els teus consells de dona
que veu la llum cremant en les tenebres
com un camí de llibertat molt vaga.
Que parli en tu la pàtria redimida!
Neixi l'amor dintre una rosa d'odis
i que la pau per sempre més governi
les nostres vides i les nostres cases!

ANNA-MARIA

(Enternida i somniosa)

Serà Jordi-Robert, cabdill de somni,
qui us meni a la victòria decisiva...
Noble pels sentiments, per la nissaga
tan humil com vosaltres, els ultratges
del Capitello suportava amb muda
paciència d'estoic. La tirania
té caients de disbauxa calculada,
subtil com és, tota ella en un deliri
vivent de voluptats inconfessables,
freda i ardent, serena i enfollida...
Centrant la plaça oberta, una vegada
parlà dels drets del poble, i la revolta
mar dels germans clamava sa misèria
llançant als quatre vents un crit d'angúnia.
Les multituds copsaven les paraules
com un vi massa fort, i un cor de dona

(Parla com illuminada)

bevia àvidament la de la pàtria
veu heroica vestida de riqueses,
parlar viril que flagellava vicis,
clam d'acusat que condemnava jutges...
I la dona avançà. Dintre els seus braços
sentí la carn de l'home temerari
vestit de sol i coronat de somnis.
Però el puny del covard una misèria
de sofriments covava en la tenebra
i el dia de les noces arrencava
dels braços de la verge el marit jove.
Set anys reixes endins. Set anys la dura
venjança del tirà cloqué la boca
de la dona i de l'home. Criatures
que han plorat a la cambra i al presidi

(Amb ira continguda)

tota una mar de llàgrimes cansades
amanyagant l'acer de la rancúnia
com infants que defensen les joguines
que més estimen, en sorruda pugna
tancant-les al calaix, mateix que joies
de gran preu, perquè els homes no les vegin.
Jordi-Robert no les ha vist... Brandava
sinistrament al pati de les forques!
I el Capitello se'l mirava i reia
sinistrament també, però amb delícia...
Venjança, doncs! Venjança, Capitello!
L'hora s'apropa, segadors de l'odi!...

ELS SEGADORS

—Venim amb tu!—Governar, Anna-Maria!
—No esperem més! —Demà l'obra ja feta
convé que sigui! —Calma! —A la revolta!
—Quina fredor mortal dintre les ànimes!
—A mort. A mort! —Anna-Maria, mana'ns!
—La copa del dolor vessa i s'esquerda...

—Correm, companys, i alliberem els altres companys! —Els presoners! —Tots al presidi del Capítello! —Avant! —Aquesta és l'hora! —Calma! —Calieu! —Venjança catalana!

LA DIDA

(Obre la porta i entra amb precaució. Tots callen)

De part del Capítello, el secretari vol parlâ amb tu.

(Sorpresa general)

ANNA-MARIA

Del Capítello?

LA DIDA

Sembla

que ve de part del rei...

ANNA-MARIA

(Decidida)

Digues-li que entri.

(Als segadors)

Que no es mogui ningú. Que ningú provi de fer-li res. Veurem el que desitja.

EL SECRETARI

(Entra per la porta del fons, acompanyat de la DIDA)

(S'inclina)

Senyora... Anna-Maria... El Capítello ja no és el meu senyor. Sóc de la casa del rei. Vinc de part d'ell a proposar-te que vinguis al palau. El rei desitja sentir de tu mateixa, com a vídua del condemnat Jordi-Robert, les queixes del teu dolor. Tot el condol que plana damunt els vilatans pesa i gravita profundament en l'ànima serena del rei. Voldria dir-te amb mots de noble benignitat la paternal recança del seu cor pel gran crim del Capítello.

ANNA-MARIA

Sap el rei els motius de la revolta que corre pels carrers i abans de gaire caurà damunt el Capítello?

EL SECRETARI

ha rebut al palau i una profunda tristesa l'ha corprès. Del Capítello

Noves

la gran malignitat ara visible se li ha fet. Anna-Maria, escolta'l parlant-li a cor obert... El rei demana paraules pures i lleials que diguin la veritat, sense temors ni dubtes... I allò que diguis tal vegada forgi la clau dels dies lliures que s'apropen...

ANNA-MARIA

(Pesant les paraules, després de mirar lentament els segadors, un a un, passant pel davant d'ells)

Digues al rei que hi aniré. Paraules suaus no són el bàlsam que fretura la nostra gran misèria... Si la infàmia del Capítello arriba al rei per boca de mi mateixa, tal vegada sigui també la clau que ens obri de la lluita la porta d'or i ens meni a la revolta supremament. Oh segadors, oïu-me: si el rei destitueix el Capítello llevant-li honors i arrabassant-li títols, jo sola em venjaré, i amb arma pròpia. Però si el rei assaja de convèncer la meua voluntat i no m'escolta, satisfent la vilesa de l'ultratge, lliurant el cap del Capítello al negre suplici de la força, jo desitjo, segadors de la mort, que la foguera de la vostra rancúnia, desbordant-se com un torrent de foc, ompli la vila destruint i matant senyors i nobles...
Companys: qui mata amb ferro mor amb ferro!

(Heroicament)

CORTINA

ACTE TERCER

QUADRO SEGON

Palau del rei. Cambra reial. A dreta i esquerra, grans portes cobertes amb amples cortines de seda morada. Al fons, taula plena de llibres, pergamins, estàtues, etc. Al davant, la cadira del REI. Gran finestral de colors al fons, mig cobert per una cortina de seda vermella. Primeres hores de la tarda. L'escena és plena d'una noble llum, càlidament acollidora, d'un to d'or vell difús, tràgicament reial. En alçar-se el teló, el REI, venerable, augustament fornit, amb vestidures de vellut negre, seu al cadiral i parla. ANNA-MARIA, dreta, l'escolta amb el cap baix. Cal donar sempre la sensació de què el REI és un jutge suprem, i que d'ell depèn la sort

definitiva del CAPITELLO i d'ANNA-MARIA, súbdits rebels, cada u en un sentit diferent.

EL REI

Com una flama en mig del gran silenci,
llàntia d'amor i d'odi a la vegada,
crema el teu cor, senyora Anna-Maria,
barrejant dues llengües tremoloses
de claror que s'apaga i torna a encendre's...
Ets més poruga del que pots pensar-te
i ets més ingènua del que tu desitges.
Ha caigut un gran dol damunt la teva
vida de dona adusta, habituada
dintre les cambres, que els records emboiren,
a callar i a sofrir, fixa la vista
dels ulls i el seny en l'hora malastruga
que arrabassava el teu marit per sempre
de la llar nupcial. La gran venjança
del Capitello ha estat cruel, terrible,
de vida i mort. Amb pietat profunda
miro el teu dol i em pesa damunt l'ànima
tanta rancúnia que l'orgull governa...

ANNA-MARIA

(Amb gran passió)

Senyor Rei, quan esclaten les horribles
tempestes dins el pit, quan l'ira escampa
fúries entorn, la dona més serena,
la més santa i més pura de les vides
que a la vila sospiren, no suporta
ja més de cap engany la veu extrema!
No s'acostuma l'esperit a lluites
d'esclaus i al fàcil obeir no vincla
la testa amb front humil. Les fuetades
damunt el cor deixen senyal i sagnen...
Se m'ha fet un afront que no s'esborra
i em venjaré terriblement, ho juro!
Jordi-Robert ha estat penjat. La vetlla
del crim, el Capitello m'enganyava
i em feia seva carnalment. Ignora
tothom aquest afront. No ha de saber-lo
ningú, sols vós i jo! Ben bé podria
negar-ho, tot fingint que em respectava,
salvant així del meu honor la pura
gran rectitud... No ho vull. La dona forta
que sóc i que seré, no dissimula
la baixa voluptat on m'enfonsaven
les paraules lleials del Capitello...
Jo estimava el meu home. Desitjava
salvar-lo fos com fos. Amb força heroica
m'he lliurat a l'amic dels dies gràcils
de joventut. Ell m'ha enganyat! Confesso
noblement el delicte, si delicte
pot dir-se que és la meva confiança...
La mort i el deshonor: trista victòria!

EL REI

Jordi-Robert ha combatut debades
per una idea que era una quimera.
Si en altres mans sa vida fos caiguda
no en lluita breu seria alliberada
i el seu impuls de força generosa
planaria al damunt de la sentència
com un pes de mesura ja curulla,
fatal, sense clemència, inexorable...

ANNA-MARIA

Jordi-Robert, senyor, no acceptaria
l'almoïna d'un perdó que és la indulgència
més vil als ulls dels homes que combaten
amb armes de noblesa i sense astúcia.
Cara a cara ha lluitat tota la vida...
Covardament ha estat penjat! Quan l'alba
somreïa a l'horitzó, per ell jo feia
del sacrifici la terrible prova.
Volgué la llibertat... trobà la dura
mort infamant... Què em resta a fer, mesquina,
per venjar-lo i venjar-me? El Capitello
cal que caigui, senyor! Destituïu-lo!
Si vós voleu, no serà res tot d'una...

EL REI

Duus el cor endurit i el determini
cruel t'enfonsa en dèries inhumanes.
Acarícies la mort, i la sentència
destructora medites. Dins un núvol
de livideses espectrals t'enfones
portant al puny el llamp de la sentència.
Passarà la tempesta. T'exigeixo
que respectis la meva indestructible
voluntat de perdó. Tu ets una dona.
No pots entendre les paraules clares
de l'home que governa i que medita
dels seus actes l'encalç abans de fer-los...

ANNA-MARIA

Rei, no us entenc. Sols sé que el Capitello
penjava el meu marit dalt de la força
després de fer-me seva amb traïdoria.
Càstig per càstig. Ja no sóc la dona
que amanyaga rancúnies en silenci.
Sóc la vídua d'un pobre presidari
que pujà les escales del suplici
brandant sinistrament dalt d'una força.
Si el Capitello pren les lleis antigues
per servir les passions més arborades
del seu pit desbridat, jo no consento
que vós, el rei, li permeteu. No oblidó
la prudència que als súbdits aconsella
no irritar la bondat dels poderosos.
Però voldria, oh rei, que la consciència

volés enlaire com l'ocell dels somnis
que protegeix el front dels que sofreixen
i que passant de vós a mi, benigna,
l'ombra suau d'una ala tremolosa,
deixés caure la pau que tant desitjo.
La corda que estrenyia el coll del màrtir
ha marcat el meu pit tan ple de vida...
Jo us dic que és un gran crim als infeliços
no concedir la gràcia que ens demanen!...

EL REI

La gràcia que tu vols, Anna-Maria,
la sentència és de mort del Capitello...

ANNA-MARIA

Mort contra mort! I encara la deshonra
pesarà sense càstig. Si exigia
la mort doble, senyor, la vostra gràcia
seria més reial i més augusta!

EL REI

No hi ha gràcia que valgui i sigui digna,
venint de mans del rei, quan qui la rebi
pledegi la salut de la memòria
d'un home revoltat que contra el propi
rei que perdona alçava els odis...

ANNA-MARIA

la gran benignitat del rei seria
si l'home no hagués mort dalt d'una forca
penjat pel Capitello? Estrany concepte
de la justícia, ho rei! Quina justícia
caldrà pel Capitello, que amb disfresses
de perdó s'ha rigut de la mesquina
feblesa d'una dona? Vós sou noble,
senyor! Per protegir la meva trista
voluntat, si voleu, només la destra
paternalment m'heu de donar... Sostingui
la bonesa del reu el dret que em mania
defensar la puresa dolorosa
del meu honor, i que el meu cor em dicta
sense altra força que trenar paraules,
paraules que sangloten i que es fonen,
pluja de mots que no fan mal ni pesen...
Jo no conec d'astúcies ni artificis
la defensa que fibla i que condemna.
Jo només sé que dintre meu germina
quelcom dolent que crida i es revolta!
Què tinc de fer, senyor, perquè no esclati?

EL REI

Cercar dintre la llei ports de refugi.
Trobar dintre la llei el teu hospici.

L'autoritat del Capitello pesa
damunt de tot, perquè és la llei. Si l'home
castigava el cabdill de la revolta,
l'home ha fet bé. Del mal que a tu va fer-te
ja en parlarem. Damunt de tots nosaltres,
damunt el rei mateix, damunt el poble
dels meus soldats, damunt la vila esclava
del puny del governament, pesa amb grandesa
l'autoritat. Qui trenca les rescloses,
mor ofegat! Recorda, Anna-Maria,
que el rei té el deure d'obligâ el seus súbdits,
a viure dins la llei. Si el Capitello
penjava el teu marit, la llei vetllava
per ell i pels seus actes. La llei dura,
la llei perfecta, no coneix revoltes
ni accepta transgressors...

ANNA-MARIA

Quanta misèria!

I en quina llei troben refugi els homes
quan és l'odi, qui els guia i els governa
i els arma el braç? Oh rei! Si la venjança
del Capitello ha destruït la vida
del meu marit i ha malmenat la meva,
quina altra llei, de mena més humana,
protegirà l'angoixa dels que ploren?...
Sols hi ha una llei, oh rei, pels que sofreixen.
Sols una llei que salva i purifica!
La tendresa, senyor!... La tremolosa
tendresa beneïda, que preserva
del mal a qui vol bé! La tirania
només coneix el dany... La gran duresa
del Capitello és el caliu dels odís
que ens malmenen a tots. Ell té la culpa
dels mals de tot un poble. No ho oblidó!
Però què en trec de tant parlar debades?
Què en trec, si el rei no ho creu? Conversa inútil!
S'estremeix la meva ànima cansada,
senyor, quan veu que el rei no pot comprendre
la gran vilesa de la gent que el volta...

EL REI

Què vols dir?

ANNA-MARIA

Que governa aquesta vila,
durament, amb puixança il·limitada
més que no pas el rei, el Capitello!
Ara ho veig clar! I ho veuen tos els súbdits!
Vós sol, senyor, viviu entre les boires!...

(Entra el SECRETARI
amb quatre soldats que
s'aturen a la porta de
la dreta)

EL REI

(Al secretari)

Què vols?

EL SECRETARI

Senyor, comença la capella...

Si us plau...

EL REI

Es cert. Adéu, Anna-Maria.

Resta al palau. El so de les paraules que m'has dit m'acompanya. Una altra volta parlarem de ma vida i de la teva...

(Surt, acompanyat dels quatre soldats)

ANNA-MARIA

Cap dels seus mots esborrarà els meus dubtes ni esvaïrà dins el meu front les ires. Cerco la pau, però la pau s'allunya... Cercles de foc em volten i m'estrenyen tercement i em fan l'aire irrespirable. Passaran dies i en la calma grisa la impunitat estrenyerà les malles i la meva dissort tenebra endintre serà esborrada sense nom ni glòria. Tristesa de la força que vacilla! Què cal que pensi i faci, secretari?

EL SECRETARI

Senyora...

ANNA-MARIA

Parla.

EL SECRETARI

(Confidencial)

D'un cruel misteri

tens l'ànima malalta. No t'esforcis a comprendre del rei l'ànima feble. No tindràs consol d'ell ni pot tenir-ne dels altres aquest home solitari... L'enlluerna l'orgull del Capítello i en ell confia totalment. Quan ronca pels carrers la revolta, guaita amb calma pel finestral la gran maror del poble i espera confiat que el benefici del puny del dictador preservi els patis d'aquest palau. Les portes són massisses, i el seu cor més encar. No sent temença de venjances irades. Tan estranya li sembla la revolta dels seus súbdits com les paraules dels mesquins que es queixen quan surten dels presidis...

ANNA-MARIA

(Amb un gran gest desesperat)

Aleshores

no hi ha remei? Caldrà que la venjança me la prengui jo sola, i al suplici munti també, com en cadena roja, tot per mi sola, prescindint dels altres? Cada dia que passa vaig sentint-me més closa dins de mi, com en un temple de clarors matisades, cuc de seda tancat dins un capoll de boira opaca. Si sabessis com pesa la misèria de sentir-se voltada de gent baixa que fa el mal com el bé, sempre inhibida, sempre vagant per un camí de dubtes!

EL SECRETARI

(Amb púdica emoció continguda)

T'he cercat entre dubtes en baralla, per camins que en la nit s'entrelligaven... Perdona, Anna-Maria! El Capítello t'ha desitjat i t'ha obtingut... No posis aquesta cara de terror. Coneixo del teu secret l'angoixa dolorida...

ANNA-MARIA

(Amb sorpresa, avergonyida)

Si ets noble, com em sembles, secretari, calla i amaga dins la pau profunda del pou de la teva ànima, t'ho prego, l'horror del meu secret!

EL SECRETARI

(Lleialment)

Anna-Maria,

no temis res de mi. La teva gràcia de dona forta és com l'estel que brilla damunt un cel de posta... Jo et segueixo de lluny, pel gaudi de mirar com dança la flameta d'argent damunt la volta de tenebres totals. Anna-Maria: quan pujava l'escala del suplici Jordi-Robert m'estrenyé el braç i em deia pel nom de Déu, que a tots ha de salvar-nos, el secret de la nit que us condemnava tots dos a la maldat del Capítello... No temis. Té. Pren el punyal que et dono. Me'l lliurà el teu marit dalt de la força. Segueix i acaba l'obra començada! Si ell no pogué venjar-te, tu ara venja'l!

ANNA-MARIA

(Amb emoció terrible)

Secretari!...

EL SECRETARI

No dubtis! Jo vigilo tots els camins que ens volten. Si tu falles, jo avançaré. I us venjaré tot d'una tant a ell com a tu. Tantes venjances pesen damunt el món, que fins la meva demana torn sense que el món s'hi fixi!...

(En secret, a cau d'orella, posant-li el punyal a la mà)

Vigila el pas del Capitel·lo. Torna de la capella, i a les cambres puja dels Justícies secrets. Abans de gaire passarà per ací. Clava i no temis! Adéu, i bon coratge, Anna-Maria! Pensa en mi! Pensa en ell i en tu mateixa!...

(Se'n va per la porta de la dreta)

ANNA-MARIA *(sola)*

Secretari major! La traïdoria roda en silenci com un cel d'argolles de foc dintre les òrbites difuntes del sofriment, oh voluptat! Tremolen els nervis com les cordes mal polsades d'un instrument que l'esperit governa però que el seny no sap regir. Voldria trobà la força al braç que encomanava Jordi-Robert sols amb un mot. Es dura la sort dels revoltats que enllà m'esperen i que si els parlo amb flama venjativa cauran com un torrent damunt les cases i arrasaran vides i béns... Oh pedra que marques dels camins la confluència, fita de carn, mesquina Anna-Maria!... Pesen al meu damunt de tot un poble les voluntats, oh rei! Ferida i feble, tinc més força que tu... La poderosa volença del destí posa als meus braços tot l'entrellat de vides torturades que depenen de tu! Si moc la destra, si enfonso carn endins l'arma que fibla de la mort els ressorts i encén la trena dels botafocs, rodolarà vençuda la potestat reial. I la terrible maldat del Capitel·lo caurà a trossos com una estàtua que fulmina i trenca l'ira del cel... Oh segadors de vides que espereu el meu crit i la revolta coveu calladament, dintre les cases

rosegant tercament l'ira que frena només la veu del meu desig! Que sigui la força del meu puny la que alliberi la vostra fe de conjurats! Que caigui damunt meu tot el pes de la tragèdia que alena en l'aire sense prendre forma i els cors encén sense cremar les vides! Quan el punyal fereixi el Capitel·lo, la rel del mal serà tallada i morta... Siguí jo sola la que senti el batre de les ales dels corbs de la sentència de tot un poble damunt meu, i sigui la meva mà de dona la que enfonsi dintre la sang l'acer d'una venjança que val per cent... Oh llibertat divina, flama sagrada que el meu seny governes, mou el meu braç i encén el meu coratge!...

(S'amaga darrera la cortina de la porta de la dreta. Al cap d'uns segons, entra el CAPITEL·LO, creua lentament l'escena, i desapareix per la porta de l'esquerra. ANNA-MARIA surt, amb el punyal a la mà, i s'atura al mig de la cambra)

Vida per vida, Capitel·lo! Caigui damunt teu l'esperit de tot un poble convertit en revolta i en sentència! Siguí la mort la rosa emmetzinada que floreixi en la tija dels meus odis i s'esfulli amb la ratxa dels meus dubtes!...

(Se'n va darrera el CAPITEL·LO, per la porta de l'esquerra. L'escena resta sola, plena de la llum sagnant que cau de la cortina del fons. Curt silenci. De sobte, se sent el crit anguós del tirà ferit de mort)

CAPITEL·LO

Ací!.. Socors!.. Veniu!.. Auxili!.. Em maten!..

(Nou silenci. Apareix davant la cortina ANNA-MARIA, pàl·lida i rígida, tràgicament horroritzada del seu acte)

ANNA-MARIA

Ja està, Jordi-Robert! A la primera punyalada, cridava... A la segona, caigué rodant els ulls, la boca oberta i el braç damunt el pit... A la tercera, tancava els ulls i els llavis, apretava les dents, i amb un gemec de ràbia eixorca batia l'aire amb la mà dreta inútil...
Ja està, Jordi-Robert! Vingui el que vingui, seré, com altre temps, la dona forta...

(Moviment de soldats darrera la cortina de la porta de l'esquerra. Entren a l'escena, i en veure ANNA-MARIA, que camina poc a poc, fins a destacar damunt la cortina de llum roja, la signen amb el dit, ven-gatius a llur torn, i amb les armes a la mà)

SOLDATS

—Ha estat ella! —Ha matat el Capitel-lo!
—Crideu el rei! —Ha estat Anna-Maria!
—No et moguis! —Agafeu-la! —No t'allunyis!
—Que no pugui fugir! —Veni! —Lligueu-la!
—Digueu al rei que vingui! —De seguida!

(Els SOLDATS volten ANNA-MARIA, al mig de l'escena. Quadro. El REI, seguit del SECRETARI, entra per la porta de la dreta. Un SOLDAT alça la cortina de l'esquerra, i el REI s'aboca a mirar el cadàver del CAPITELLO. Silenci. El REI avança fins a mitja escena i s'adreça a ANNA-MARIA)

EL REI

Es cert. Qui mata amb ferro, mor amb ferro. T'has venjat durament, Anna-Maria! L'amor del Capitel-lo no et lligava tan destrament com el menyspreu i l'odi... La força t'has guanyat. La teva vida penja d'un fil i si la mort és àgil brandaràs en silenci, com altra hora Jordi-Robert, al pati dels suplicis... Conec de la revolta preparada la xarxa resistent i m'ha estat dita dels segadors la voluntat ferrenya

que només un mot teu encadenava i esperava un nou mot per fer-se viva trencant, de cop, els límits de la fúria, batent terriblement contra les cases dels meus soldats, contra els palaus dels nobles, contra la gent que em creu i m'és addicta, Jordi-Robert els fonaments minava del meu poder, i t'ha ensenyat la ruta...

ANNA-MARIA

Senyor!... Si la maldat del Capitel-lo mereixia la mort, qui podrà dir-vos d'on eixia el voler que la guiava i el fet cruel executava? Sigui la meua obra de mort l'esclat que esborri de tants camins mig començats el rastre, donant als presoners la vida nova que desitgen, i els tregui d'entre reixes! Home per home! Ha mort el Capitel-lo pagant així la mort dels altres màrtirs, Jordi-Robert entre ells... L'odi del poble resti venjat. Si els segadors comprenen que el rei vetlla per ells i del presidi veuen eixir la llibertat sagrada per la qual han lluitat, jo la condemna rebré de vostres mans com una pura victòria, i a la força amb passa ferma caminaré, sentint a les espatlles un pes d'honor que em cobrirà de gloria...

EL REI

No afegiré delictes als delictes... L'autoritat del Capitel-lo acaba de finir. Si el futur és una aurora de llibertat, no seré jo qui tanqui les finestres o els ulls per no copsar-ne la nova llum... Que fugin les tenebres i que el poble respiri amb confiança!... D'ara endavant, mentre tindrè la força, governaré jo sol. I dels meus súbdits, escoltaré la veu que plora o canta segons els temps que fa. Jo vull que sigui tothora temps de pau! La llum serena del meu voler reial planarà amb joia damunt la vila lliure. Que s'oblidin els planys i que retorni l'esperança perduda a les famílies doloroses! Reneixi la justícia! Que els presidis siguin oberts i que la llum daurada del meu voler pacífic els empari!...

ANNA-MARIA

Mercès, oh rei!... La dona dolorida que sóc i que seré, no podrà rebre mai la claror dels vostres beneficis!

He sofert massa temps i amb massa fúria...
Porto al cor el flameig de dues vides,
de dues morts que pesen i m'encorben!
Faré el que vós digueu. Vingui el meu càstig,
i em serà lleu sigui com sigui. Cerco
la pau lluny d'aquest món. Si de la forca
cal que accepti la corda, benvinguda!...
Morta és la joia dins de mi. Que sigui
pels altres, per la vila que gemega,
pels presoners i els condemnats, que ploren,
la benigna grandesa de la destra
reial... Em lliuro a vós. Faré el que vulgui
la vostra voluntat. El gran silenci
que caigui damunt meu, serà com l'ala
del gran repòs etern que el cor desitja...

EL REI

Cancel·li aquesta mort del Capiteño
la mort del teu marit. Tu, dona trista,
cins una cella del convent de monges

de Santa Clara trobaràs la calma
del teu repòs i el meu perdó. Comencin
avui mateix els dons del meu benigne
govern, i que s'escampin en bonhora!...
Soldats: del Capiteño les despulles
porteu a la reial cambra morada.
Si aixequen el cadàver amb respecte,
fareu honor a un home que servia
l'autoritat rígidament, i l'odi
barrejava amb l'amor sense mesura
semblant horrors creient semblar justícia.
Jordi-Robert moria per la pàtria.
Matava per la llei el Capiteño.
Tingui jo la mesura sobirana
de poder viure administrant justícia,
sempre servint la voluntat del poble!...
I aquest és el final de la tragèdia.

CORTINA

JOSEP LLIMONA

*Com l'home als inicis. De cara a Déu per al diàleg i les mans aptes a treballar
l'argila.*

Sol i esquerp. Fou digne de la Nuditat coronada per la Puresa.

*Impressionant com un arcàngel mal pastat, digué d'ell Josep Carner. Però
en la forma perfecta que ens ha llegat hi ha l'esperança de la Immortalitat.*

DE LES CASES CONTEMPORÀNIES DE LA INVASIÓ NAPOLEÒNICA

(CONTRIBUINT A LA PETITA HISTÒRIA)

Difícil és fer-ne un inventari complet, perquè són moltes encara, i estan escampades. N'obstant, el lector comprendrà que el seu estudi té interès, i que lliga amb una munió d'episodis, on tan atraient és esbrinar els aconteixements, com la participació de les persones.

En diferents obres conegudes, per exemple, la tantes vegades esmentada del cronista de Barcelona captiva, el P. Ferrer: al Manuscrit del Baró de Maldà, de qual hem tret nosaltres tantes dades; i a les posteriors, com la de Víctor Balaguer, sobre els carrers de nostra ciutat; la novella de l'Angelon, *Atrás el extranjero!* monografies, i treballs generals del senyor Carreres i Candi, del canonge Barraquer i d'altres, nombrosos factors de coneixement es trobem escampats, i ajuden a constituir l'inventari de què parlavem, que serà sempre útil a la història del període que nosaltres acostumem evocar, amb la benevolença del públic.

També la col·lecció de *Diario de Barcelona* és una font apreciable per a l'estudi.

La bibliografia francesa contemporània, i algun llibre italià i àdhuc alemany, presenten igualment notícies sobre cases, que s'han de tenir en compte. En reflectir les operacions militars amunt i avall del nostre maltractat territori, i els sojorns dels caps de l'armada napoleònica, esmenten els quarters generals, els vivacs, els simples allotjaments, els hospitals de sang, i es coneixen particularitats dignes d'estima, encara que no surtin del cercle modest de la que se'n diu petita història. En les pàgines dels Laffaille, dels Vacani i altres cronistes, actors, ensems, de la que es pot qualificar d'epopeia; així mateix que en els treballs de caire semi-oficial, com les *Memòries* dels generals Saint-Cyr, Suchet i Macdonald, aquestes particularitats són observables.

No diguem res dels documents d'arxiu, car no fem més que passar ràpidament els ulls per l'escena. Però s'hi troben copiosos elements. En el curs d'aquesta breu contribució, farem referència a un paper de l'Arxiu municipal, on es conserven

els noms dels oficials invasors, i de les cases on foren allotjats.

Començant per la capital, Barcelona, des del 13 febrer de 1808, conegué tot l'aldarull dels allotjaments, com si tornés als jorns de les lluites amb Felip IV, o Felip V. Aquest mateix jorn, un cop les tropes napoleòniques que baixaven de la frontera, i procedien de l'etapa de Mataró, hagueren fet *alto*, a la Muralla de Mar, donant front a la ciutat, anaren per grups, dirigits per oficials espanyols, i agents del municipi, a allotjar-se a les casernes evacuades a corre-cuita, pels nostres soldats, complint-se les disposicions enviades pel govern de Madrid, que presidia Godoy. Els oficials generals, i caps subalterns, amb la turba d'edecans, secretaris, auxiliars de tota mena, criats i bagatges, també anaren a acomodar-se, fent-ho, els primers, per especial sollicitud del capità general espanyol, i de les autoritats municipals de Barcelona, a les cases més principals. Duhesme, cap de l'expedició, home el nom del qual omplena tantes pàgines de les nostres històries, rebé hostatge a Cal Marquès de Vil·lel (allà on és ara l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre); Lechi, el cabdill italià de mala recordança, primerament a Cal Marquès de Llupià, carrer de la Barra de Ferro i després a Can Larrard, carrer Ample, morades encara visibles, l'última convertida en col·legi, de façana espaiosa i molt afavorida per l'art.

Posteriorment, Duhesme es traslladà a Can March, Rambla de Santa Mònica, allà on fins fa poc hi hagué el Banc d'Espanya. En 1823, quan l'*Expedició dels Cent mil fills de Sant Lluís*, (revés de la medalla de la Invasió napoleònica), hi visqué el comandant superior de les forces realistes, el mariscal Moncey.

El general Saint-Cyr, enviat per Napoleó en socors de Duhesme, tingué l'allotjament a Ca la Marquesa de Moya, Portaferrisa, actual, palau de Comillas, algunes hores i agitades, entre batalla i batalla, desembre de 1808, gener de 1809.

Els tres mariscals, Augereau, Macdonald i Su-

chet, baixaren al Palau, residència dels antics virreis, a la plaça que porta encara el seu nom, en front de la Duana, i de la Llotja de comerç, edifici gòtic, cremat durant els disturbis civils. Entremig dels documents de l'arxiu municipal, i fent companyia al quadern, *Apellidos de los oficiales franceses*, es troben detalls dels objectes que demanà el primer, el duc de Castiglione, vencedor de Girona, que eren: vaixella fina, roba de taula i de llit, catifes, fins quadros artístics. L'Ajuntament delegà un dels seus regidors, per abastar-ho, anant al magatzem on es dipositaven els mobles i efectes segrestats als patriotes, i fent mà baixa, per a complaure al militar, que no tenia molta paciència. En aquest lloc, i amb aquests atuell, es celebraria el dinar de commemoració de l'establiment del *Govern de Catalunya* (19 març 1810), d'on arrenca la política d'atracció de l'Emperador als catalans; precisament als postres, i en contestar al regidor perpetu Ferrater, hauria el mariscal concedit l'oficialitat al català, fet notable del qual ens hem ocupat nosaltres en LA REVISTA.

Macdonald no fou tan exigent, encara que practiqués igualment aquesta política, objecte de tants comentaris.

Suchet, quin nom recordava terribles cops de guerra, i també rigors polítics, vingué a sojornar al Palau, més tard. Primerament, en plena força de ses armes, una vegada acabada la resistència militar dels nostres, amb els desastres de Tarragona i de Montserrat, que marquen l'estiu dolorós de 1811. Després, quan la roda de la fortuna havia donat un tomb, i el mariscal venia d'evacuar sa conquesta de València, i es dirigia a la frontera, en plena retirada de ses hosts, acostumades a guanyar.

Els oficials superiors, Maurici Mathieu i Décaen; els intendents civils i els prefectes, els agents personals de l'Emperador, amb què vigilava els ses propis executors, i moltes persones de totes classes, vingudes com aus de rapinya, a l'apat fàcil de la guerra, visqueren igualment dins els murs de la ciutat comtal. El nombre d'episodis de tota mena ha de reputar-se crescut. Es parla d'incomoditats i de batusses, també d'intelligències i afalacs; aquí s'ensenya una arma, una peça de vestir, un moble; allà es discuteix sobre la procedència d'un retrat del rei Josep Bonaparte, i fins de Napoleó mateix, deixat pels oficials, o pels civils francesos; o bé abandonat després de pintat per ordre superior (1). Es murmura, altrament, existint vertaderes llegendes al voltant de la con-

(1) Així passa ara amb un retrat deixat al Museu, pel Dr. Fàbregues, que representa a Josep Bonaparte, i que no se sap si havia figurat en la galeria de reis, que encara es conserva a l'Audiència; o si era el que presidí la cerimònia del jurament, el 9 d'abril de 1809.

ducta dels allotjats. Llegint la novella citada de l'Angelon, fent el mateix amb la de Mendoza (2), es barregen el amor, amb les conspiracions.

Els capitans italians Provana i Dottori, agents secrets de la policia napoleònica, en el cèlebre Procés de la Ciutadella, i el general Lechi, són els cap de turc dels nostres avantpassats. La traïció d'aquells dos, tingué lloc a un pis del carrer d'en Guàrdia, on foren agafats pel comissari Casanova, obrant en nom del regent Medinabeitia, els patriotes Massana i Aulet, que tractaven amb ells l'entrega de les Drassanes i de Montjuïc. Els *exploits* de Lechi foren al carrer de la Barra de Ferro, a Can Llupià, on les sentinelles franceses mataren aquell home pacífic que transitava picant tabac amb un ganivet, i no entengué el terrible: *Restez-la!*, dels soldats estrangers; i al carrer Ample, casa també esmentada, on viuria amb *Madama La Ruga*, i on temptà a una muller jove, que li demanava gràcia pel seu marit empresonat perquè no satisfesia la contribució (3).

Les cases de Puget, ric home d'affers del carrer de Basea; dels Nadal, comerciants i armadors del carrer Ample; de Gomis, d'Augier, al carrer Comtal; Cordelles i Castellet, al carrer Moncada; Dalmasas, Marquès de Vilana, de Castellbell, de Sentmenat, a la Riera de Sant Joan; Janer, Moxó, i d'altres, reberen els generals Chabran, Frère, Gauslus, Pignatell, Schwartz, (el vençut d'El Bruch i de La Bisbal), Clement, i altres; el conseller civil Carrion-Nisas, i coronels, majors, comissaris de revistes de tots tipus, estatures i idiomes, vestits amb diversitat de coloraines, i fent dringar sabres i esperons, mentre al pati els assistents aguantaven per la brida els cavalls, o desguarnien el cotxe de camí, gairebé desconegut a casa nostra.

El Baró de Maldà també degué cedir sa casa als forasters. Ho féu de mala gana, i s'expatrià fins 1814. En retornar, pujà de pressa a la cambra, no fos que hi manqués quelcom; mes constatà que únicament s'havia romput una corda prima del seu violí...

Les oficines de la burocràcia francesa, les citen el *Brusi*, i la *Geografia general* de Carreres i Candi. Foren a algunes de les grans cases abandonades per llurs amos, fugint l'ocupació estrangera.

A altres, buides també, s'intallaren els dipòsits d'objectes segrestats als nobles, i als convents.

Un immoble senyorial del carrer de Dufort, la façana del qual (retratada a la *Geografia* que acabem de citar), ostentava graciosos esgrafiats, serví de lògia a la Francmaçoneria.

Contemporanis de l'instant, foren convents i esglésies. Dels primers n'han desaparegut molts, després de 1835. No així nostres esglésies, que

(2) Titulada *El grito de independencia*.

(3) *Lechi burlado*, peça còmica, de l'any 1815.

podrien donar testimoni de nombroses fets. Mirem la Catedral, que fou un dels llocs barrejats a la conspiració, que degenerà en escarment, amb la causa de la Ciutadella; ses torres servien d'observatori a patriotes i a forasters; ses campanes escamparen, més d'un cop, l'esglai pel pla, i des de ses naus, les miraven els oficials britànics. Mirem el Pi, on els francesos tiraren trets, perseguint el sometent, i tocant una bala al mateix sant Tabernacle... Mirem Sant Miquel, d'on sortí la Verge de la Mercè expoliada. Mirem Sant Gaietà, on fou agafat el P. Gallifa... Mirem Sant Francesc, convertit en hospital i en presó...

Fora muralles es podria anar seguint l'inventari, recordant indrets famosos en la lluita: *Creu Coberta, Caputxins, La Torre de la Virreina, Sarrrià, Pedralbes*, i més lluny, vers el Llobregat per un cantó, vers el Besòs per un altre. Encara, en mig de la urbanització que tot ho capgira, encara es descobreix alguna casa del segle XVII, o del XVIII, testimoni dels fets, hostatge passatger dels oficials del superb Imperi, i els seus aliats. Des d'una d'aquestes, situada a *La Travessera*, contemplaria Ferran VII, de retorn de la captivitat, Barcelona, en poder dels estrangers, i amb la bandera dels tres colors al baluard de Montjuïc!

A tota l'extensió de Catalunya poden fer-se iguals consideracions. A Girona, a Lleida, Tarragona, Tortosa i a les poblacions de llurs comarques, el quadro és similar.

A la Vila de Sitges, la casa Llopis, dels nostres avis materns, bastida en 1792, pintada tota al fresc i una de les més regulars i ben dotada de mobles i objectes sumptuaris, rebé, en 1811 i 1813, els oficials napoleònics.

A Vilanova, cases semblants, tenen el mateix capítol en el seu historial.

Igualment a Reus, a la noble Tarragona, que encara sagna de les ferides i insults del seu setge memorable.

Girona conserva les Cases de Pastors, de Carles i de Caramany, citades en el setge igualment digne de recordar-se, i de quan el retorn de Ferran VII, motiu d'una de les monografies del nostre distingit company d'investigacions, Carles Rahola. A Can Pastors visqué el general que de-

fensà la plaça; allà caigué malalt, i rebé l'oficiosa visita dels edecans d'Augereau, amb aquell regal de gallina i vi generós; d'ella sortí, en nit d'hivern, per a ficar-se al cotxe que devia conduir-lo al castell, on l'esperava cruel mort. A Can Caramany, baixà de cavall el vencedor, després de presenciar la sortida de la guarnició i voluntaris, tema del quadro de Barrau a l'Exposició de 1888. Hom no pot mirar-se aquests immobles ben conservats, sense sentir emoció a l'ànima!

L'ocupació de Catalunya determinà malvestats; centenars de testimonis, alguns revestits amb les garanties jurídiques, ho comproven. Els francesos mateixos ho confirmen. Les cases de tota mena, els temples, els convents, sofriren molt. La rapacitat legal, a nom de segrestaments i altres mides fortes, els despullà de mobles i d'obres artístiques, que no es recuperaren després dels Tractats de 1814 i 1815; per altra banda, les passions militars contribuïren amb l'espoli a la menuda, que feia que els soldats s'endugessin, a vegades, objectes de valor, com nombre d'estampes del temps corroboren encara. Barcelona, on les tropes imperials entraren a guisa d'aliades del rei Carles IV, s'estalvià la resistència de viva força, origen dels horrors de Girona, de Lleida, de Tarragona; ni una canonada es tirà sobre ses teulades; ni una església fou abrusada. Es per aquesta circumstància que els immobles han subsistit intactes. Els convents, registrats amb males intencions, transformats en dipòsits, hospitals i cases de detenció, no patiren res que es pugui comparar amb els estralls de 1835, i d'altres revolucions fratricides.

Altres poblacions no poden parlar així, i en general, les cases petites, bastides amb materials de poca resistència, o bé exposades massa al foc que rebien dels assetjants, caigueren enrunades. La casa gran, ornamentada amb gust i segons estil, que representava una família històrica i rica, la influència de la qual podia ésser útil a l'invasor, ordinàriament s'exceptuà del foc de l'artilleria, com si en el pla ulterior que portaven els francesos, i que devia reeixir un cop feta la pau, i anexionada Catalunya a l'Imperi, hagués de servir de nucli a la urbs nova.

FREDERIC CAMP

P O E M E S

DE JAUME CASADEVALL I BLANC

EL MAIG

El maig oreja l'espiga,
purifica el rierol
i desvetlla la formiga
al bell mig del corriol

VEL MÀGIC

Darrera meu ve l'amor de puntetes...
Jo estava lluny de mi, extasiat
en l'immens blau inquiet d'orenetes,
mentre passava l'aire endormiscat.

L'amada, com si fós la primavera,
s'atança vaporosa de perfum.
Jo no la veig: la sento riallera.
Les seves mans ara em prenen la llum,

tot dispersant les primeres estrelles.
—Digues, qui sóc?... pregunta dolç l'amor.
—Ets un vel màgic damunt mes parpelles;
ets l'amor fresc, palpitant i sonor!

· NO ET RECORDIS DE CAP COSA...

No et recordis de cap cosa
i aspira el bell mati
dins el cor d'aquesta rosa
acabada de florir.

C A R T A D ' A M O R

He rebut carta de l'amada
i l'he llegit i rellegit.
—Carta d'amor, vens perfumada
del comiat d'aquella nit.

Carta d'amor! La vista vola
damunt del blanc paper de fil.
Ja no tinc l'ànima tan sola.
—Carta d'amor, oreig d'abril!

ANIREM TOTS DOS A L'HORT...

Dins la tarda riallera
veuràs una pluja d'or
quan espolsi la prunera.

M E N T A

Sota l'argent de la font
s'omplia l'àmfora xica;
el canyar, dolç com un son,
es decantava una mica.
Quin perfum feia més fi
la menta que tu collies!
—Branquilló d'aquell matí,
si florissis tots els dies...
Dalt d'un arbre prim i verd,
un ocell ens espiava;
l'àmfora s'havia omplert,
feia estona que vessava.
Asseguts en un pedrís,
prop de l'aigua clara i lenta,
jo bevia en el somrís
del teu llavi fresc de menta...

CÀNTIC D'AMOR

(POEMES)

A MANERA DE PROLEG

L'ésser poeta i escriptor català té els seus inconvenients i els seus avantatges. A causa de les nombroses dificultats d'edició existents a casa nostra, hom es troba sovint amb què les obres "se li fan velles" en llur estat inèdit; de manera tal, que, en ésser publicades, hom generalment ja no està d'acord ni amb llur forma ni amb llur contingut. En canvi, per altra banda, de vegades es descobreix que, per aquest simple retard de publicació, hom es troba de sobte i inesperadament re-joventit a través de l'obra.

Amb "Càntic d'Amor" he experimentat aquesta agradable sorpresa. De retorn a Catalunya, després d'un llarg romiatge en el qual mon cor ha bregat en tots els temporals, en què la meua consciència s'ha enlluernat en totes les llums, i on la meua sensibilitat ha passat per totes les proves, trobo que, des de l'any 1925, jeien en el calaix d'un editor barceloní aquests poemes ingenus i exaltats que, ara, en rellegir-los, em transporten novament a l'època venturosa de les plàtoniques enamories i dels llanguiments sentimentals.

"Càntic d'Amor" fou escrit durant els meus primers viatges i els meus amors d'adolescent per terres d'Anglaterra i de França, durant els anys

1922, 1923 i 1924. En els vint-i-quatre poemes de què es compona el llibre, el lector hi trobarà, sens dubte, totes les falles del principiant, totes les vacil·lacions del poeta jove, totes les candideses de l'amador inexpert que encara necessita de símbols romàntics i de vells accessoris literaris per a expressar les seves emocions eròtiques.

Ara, en revisar "Càntic d'Amor", a una distància de deu anys de quan fou escrit, he cregut convenient fer totes aquestes aclaracions. No amb l'intent, però, de justificar-me o d'implorar benevolència. Tampoc volent indicar cap mica de rubor o avergonyiment per la meua candorositat d'aquells temps. Tot el contrari. Voldria tan sols influenciar els meus lectors per a què llegissin "Càntic d'Amor" en el mateix estat d'ànim en què jo ara el publico.

Dono a la llum "Càntic d'Amor" amb la mateixa emoció que si es tractés del meu primer llibre. De passada, amb l'intim orgull de poder dir ben alt que, a desgrat de tots els desenganys, de totes les desfetes i del meu llarg batalleig en la vida, encara crec en l'amor i encara estimo! I—per bé que els homes moderns no ho poguem confessar—pregonant a tot vent que ENCARA TINC COR!

J. C. R.

I

*"e sobre tots Venus es mils servida,
car nostra carn no coneix altre Déu".*

AUZIAS MARCH

La primenceria del nostre amor esclatà, plena de gràcies, com el miracle primaveral.

Amb els teus dits rosats, amb els pètals de seda de la teua carn, tu eres una prunera florida.

Si érem tímids com Primavera, teniem a l'ensens la gosadia de la seva inconsciència.

Tu solies esbullar-me els cabells i jo et donava petons a la galta.

Un dia, emperò, sentires tant de foc a dintre el pit, que, amb els ulls baixos, la testa un xic torçada i esbadat el rubor com una rosa, te m'acostares per dir-me que no volies jugar més!

II

El lilà del jardí era el nostre tenderol—feia una cobricella tènue, dolça, cauta. Era una ombrella de randes!

La tarda era un envit a la confiança; la paraula, però, ens fallia.

Jo hauria amat l'esbadellament de la rosa de cent veus dels teus llavis, i a tu t'hauria abellit refrigerar-te en la font persuasiva de la meua veu.

Les grives i els merlots, per donar exemple, debades venien a festejar a la vora. A dalt del faig placèvol, també les colomes boscanes...

Aprenguérem, però, de dir-nos l'amor resant, alternament, els ensucrats sonets de Shakespeare.

III

En la nit d'agost festejàvem a l'eixida.

El nostre festeig era una lletania de tebis sospirs que, en la fosca, flumicellava com un broll termal.

L'ampit de la barana estava endomassat de lligabosc i, amb el ruixim voleiadiç, les corolles s'omplenaven de la mel del colloqui.

L'estèlia, velada de vaporositats estivals, lluia incerta i tímida.

La lluna també, tènueament rosada, abscondia molt púdica, la seva nuditat.

De la negror profunda dels arbres venien notes cadencioses; al lluny un rossinyol concirós feia complanta; els granots rondinaires callaven intermitents; i del riu, adés i ara, pujava la remor ressonanta dels homes que nedaven.

IV

El marxant de perfums tustà a la nostra porta.

Semblava míser, pobrissó, vilà; més un fakir que no pas un marxant.

Amb tot, aquell home emmagrit, pàllid, úllerós, que tustà a la nostra porta, que duia la pols de tots els camins, que havia viatjat per totes les terres estranyes i totes les que no ho són, duia un tresor dins les alforges.

En els plecs multicolors de la tela persana indumental, abscondia torbadores meravelles.

Portava l'ambre de les ribes bàltiques, l'òpal d'Hongria, el nacre de Formosa, el corall del Mar Roig...

A nosaltres ens mostrà tres poms d'olor.

El primer pom d'olor contenia una licor puríssima, destil dels nards de l'Eufrates.

Velles llegendes, ja esborrades de tots els papyrus i pergamins, supervivents, però, en l'esmentar omnímode de les persones, li concedien les més corprenedores virtuts.

Era l'albor de la puresa, la llum de la innocència... promovia l'amor espiritual!

El segon pom d'olor era de roses de Jericó.

Encomanava deliqui, ensomni, dolçúria.

Era l'amor nostàlgic... l'amor insatisfet, desfullant-se com la rosa-te de la Malenconia.

El terç pom d'olor era de clavells escarlata.

Jo i tu, Estimada, amb cobejança, ens firàrem del terç pom d'olor. El de clavells escarlata; el que provoca l'amor abrusat, l'amor incandescent.

V

Estàvem en nit crescuda.

Sobtat, nostre idilli finà.

Per penyora d'amor, jo t'havia donat un clavell escarlata.

I tu, corresponent, em donares, verd i ufà, tendral, un brot d'alfàbrega... l'alfàbrega d'Aràbia que besa el simoun, l'encenser del desert!...

Caiguts en l'ubriac de tanta aroma, el poltre del nostre amor es desbocà, indomptable, pel càlid arenal de les passions.

VI

—L'amor ama el misteri; estima el xiuxiueig, el ben silent colloqui.

—L'amor és una essència fugissera—s'evapora, s'esbrava!

Servem-lo recelosos, tal com serva el perfum la rosa no badada.

Amb l'esbadellament, vindria la mort, la fallida del nostre amor.

El nostre diàleg finà.

Per no traïr el secret, correguérem, diligents, a percaçar la melodia voleiadissa de les paraules.

I tost, ben tost, la melodia i l'estimada i jo, ens abscondírem tots a dins la buidor blanca del silenci.

Després, però, impulsivament, sacsejats per una pruija folla, ens donàrem un besar davant de tothom...

Haviem romput el pom de la preada essència del secret!

Ara, el món està ple de les odors del nostre amor.

VII

La teua benvinguda, els teus mots d'acollida, el teu "quin bo que dona el veure't!", penetrà en el meu dins com rajolí d'aigua clara, d'aigua fresca, d'aigua gemmada.

Era una tarda ardenta.

La meua cobejança era là del romeu ansiós que corre vers la fontana prou bé sabuda.

Tu eres la fontana del meu amor!

A la cima d'aquest fontinyol, un home savi, però infeliç, hi havia cisellat, inesborrablement, uns mots prudencials:

“Caminaire sedent, malfia d'aquest doll lúcid! Trescola, abans, el teu desfici i ton panteix i, asserenat, retorna”.

Jo, emperò, talment com el romeu, igual que el viador esforçat que, en lassament, mig devorat de sed arriba, vaig abeurar-me en la fontana, amb ple deliri, amb rapte.

VIII

Adés, igual que Omar Khayyam, amb un pa blanc i amb vi i un llibre de versos, m'estava en la solitud... Tu, fidel, al meu devora.

—Hi ha més gaudir al Paradís?—em demanares.

En tant, un esvolt de cignes esbelts passà pel cel amb un aleig de música.

Jo vaig respondre:

—No; no hi ha més gaudir en el Paradís!

IX

*“...perspectives de briques lívides,
inutiles jardins succombant sous les ta-
[xes,
dimanches pluvieux que dore la Ge-
[nèse...”*

PAUL MORAND

*“La fille ainée est au piano, et les autres
chantent, l'âme perdue dans le lourde di-
manche et dans l'éternité!”*

VALÉRY LARBAUD

En la tarda dominical, la pluja fina esbulla els pètals de les flors.

Les florides dels jardins, abandonant-se indolentment al desordre, devenen poc a poc mústiques.

Els interiors dormiten a l'ombreta d'una cortina fina de guipur, i cedeixen tot just, benèvols, a la claror de pluja gris-perla concirós.

En el cambril del nostre amor hi brolla, però, un raig de sol color d'or vell:

Igual que un monument colrat de pàtina, daurat d'assolellament, hi ha una Bíblia amb les portes obertes.

La veu de les generacions que foren ens alligona; com raig de sol daurat, en brolla la saviesa a torrenties.

L'amada, en tant, o Sulamita!, oblida la paràbola.

Demana:

“Bésa'm, amat, amb els besos de la teva boca; car ton amor és millor que el vi”.

X

Deia l'amada:

“Si em deixessin comparar-te amb algun arbre, només podria dir que ets un pollanc!”

Jo diria:

“Ella és un arbre de fruita... lluenta, camosina!”.

“Si el baladre no visqués estèril, no amés la pompa vana, no simbolitzés, tan frívol!, la joia superficial, per ta gràcia, Estimada, diria que ets un baladre—el baladre noble, august, senyorial...”

El magraner?...

“Sí, la meva estimada seria un magraner! Un arbre engarlandat de besos, de besos calds, de besos ardents, de besos prolífics!”

XI

En el meu cor brillava un bell matí d'abril—celatge blau, nuvolets verges...

M'estava al finestral de ma cambra flirtejant amb Inspiració.

Si de vegades em distreia i l'oblidava, era sotjant, furtivament, els arbres florits que, de puntes, es cimbrejaven pel jardí.

Si ella em deixava el seu filat de seda, jo percassava els mots com papallones.

Quan en tenia de tots colors i el meu cor estava embriagat pel polsim de llurs ales, aleshores feia un vers.

Mentrestant, l'Estimada feia música.

I el ritme, i la rima, i el so, i la tonada, eren el nostre amor tornat una garlanda.

Després, però, abans l'amor no es desfullés com les flors tendres, corriem a donar-nos, frenèticament, un bes candent als llavis.

XII

L'herba tova del jardí es feia catifa frescal.

Tu i jo, Estimada, en la magnificència del matí d'abril, presos de la mà igual que amic i amiga, passejàvem.

Les àgils figures dels plafons decoratius!... Les parelles silvanes dels Corot, les pàl·lides beutats dels Dante Gabriel Rossetti, els asserenats companys als frescos melangiosos de Puvis de Chavannes!...

Del nostre cos i del drapatge, només en romanien les colors—la blavor dels teus ulls, els pètals rosa de la teva carn...

La matèria s'havia fet carn de somni.

Acariciant el vori, després, vares tocar Mozart. I el raig lúcid de les teves notes, fou la cristallització de la nostra joia.

Quan, al finir la tarda, l'emoció estètica defallí, vares tocar Chopin.

Dins sa tristúria, sentírem la nostàlgia de la vida feta carn.

A la nit vares tocar Beethoven.

I al punt, humanitzats, colgats en una simfonia de passió i de besos, emulàrem els déus.

XIII

Ahir vaig veure una minyona donzella aletejant de goig.

Era rosada i blanca com una rosa-vera i tenia els cabells d'or com un pom d'englantines! Tenia la mirada blava i clara com tens tu...

Ahir vaig veure una minyona donzella aletejant de goig!

La minyona donzella aletejant de goig era enamoradissa, era enamoradora...

Uns ulls enamorats la contemplaven, i ella, sentint-se i sabent-se mirada, movia un aleteig.

En la posició violenta, agradosament violenta, del peremptori goig, aletejava com una libèl·lula.

Quantes vegades no he sobtat també, Estimada, l'aleteig lluminós de la teva ànima—preciosa volianya feta amb llum!—llavors que, en ple èxtasi, contemplava el teu dintre!

XIV

—Seríem dos serpents entrelligats!—es digué ella rebutjant un fugitiu desig.

—Seríem trena de branques?—vaig qüestionar-me jo, tornant un arbre el nostre amor.

Després, estalonats pel dubte, esmaperduts, incerts, deambulàrem en la nit (una nit d'hivern, freda, gelada).

Erem ja, gairebé, dos pecadors!

Si encara no ho érem, ja semblàvem foragitats del Paradís!

Com a senyera al vent, portàvem nostre amor banderejant enlaire.

Bandera subversiva, cridanera, espetegant com una flama!

Al nostre entorn, però, tot era incommobible! ...i desolat, desert.

Ni alçàvem la revolta, ni movíem pietat.

Només al Sena, tal com la llum al prisma d'una llàgrima, s'hi reflectava la rojor del nostre amor.

Quan, lassos i extenuats, ja buids de desig, volguérem replegar nostra senyera (la senyera del nostre amor), la trobàrem com el glaç erta i gelada.

L'amor, ben certament, radiant, s'havia tornat límpid com un cristall.

Al flanc, emperò, del domàs (el flameig del nostre amor) s'hi havia penjat, llarg a llarg, un blanc serrell de gebre que corgelava l'ànima.

XV

He vist un home tenebrós.

Tenia la faç lívida i macilenta; marxava circumspecte, hieràtic...

Era un conjurat.

La seva pallidesa lluïa amb fosforescència de desfici reprimat, amb la claror somorta del frenesí ofegat...

Cometa opac, aquell home, obeïa a un sistema traçat en l'incognoscible.

En les cavernes obscures d'una severa ortodòxia, obstinat i ferm, furgava i maldava sens repòs.

Minaire tenebrós, en la fosca del silenci percaçava el diamant pur de l'Ideal.

Jo, com l'home macilent, estrangulo el meu desfici.

Estel opac igual, obeeixo, o Estimada!, el sistema sideral dels teus ulls.

En els avencs insondables de la Metafísica percaço el diamant pur del pur coneixement del nostre amor.

XVI

*"...la vigueur et les gestes étranges
que pour tuer l'amour inventent les
[amants]"*

PAUL VALÉRY

Tu eres com un llac esmaltat de lucideses, en la superfície del qual florien els lliris extasiats i els primorosos nenúfars.

Jo venia a contemplar-te cautament, piament, de manera devota.

A redós del teu silenci invulnerat, trobava una pau dolça, dolça, i fina quietud acariciant.

Un cap-al-tard, però, miracle de l'amor!, els nenúfars s'eren tornat encarnats i eren llavis dolçbesaires.

Quan arribà nit crescuda (una nit pia i tèbia) i la lluna riellà argentada en ta morbosa nuditat, el silenci del llac es tornà apellacions tumultuoses, les ones bellugoses inicis d'abraçada i en el teu

cos termal palpitaren candents, paleses invitacions d'amor.

Aleshores jo, Estimada, físicament transportat, braç ferm com nadador volupte, vaig llançar-me confiat en la fosca incertitud de les aigües.

D'aquella nit ençà, Estimada, romanc empresonat, voluntàriament empresonat, i sense alliberament possible, en l'espessa cabellera de sinill, captivant, cos-lligadora del llac del teu amor.

XVII

—No l'has vist mai, Estimada, un fadrí fadri-naire rondant festes majors amb un clavell als llavis?

—I no l'has vist mai, amb aquella divisa abranda-da, suscitar enamories, sollevat remotes emocions, provocar sensacions caudaloses... tal com si aquella flamarada en sos llavis fos una exhortació irresistible?

Jo sóc també el fadrí que va a festa major!

Amb la flor roig-flamanta del nostre bes als llavis, rondo les festes majors ideals del món del nostre amor.

Amb aquesta divisa abranda-da; amb aquest clavell encès, gromulls de foc; amb aquesta flor roig-flamanta, dompto i obligo i enamoro i sedueixo ma pensa rebel i irreducta que mai assentiria al meu voler del cor.

XVIII

"Le nu n'ets plus qu'une nature morte".

FRANCIS CARCO

Oh, l'Estimada, si jo et pogués guaitar com el paisatge, com el gerro de flors, tal com s'esguarda una mosta de fruita... sens dur-me frenesí ni torb ni renouer desfici!

Veuria les cascades blau-verdoses de tes nines... la selva dels cabells daurada amb l'or d'autumne.

El teu cos seria un hort de pomeres florides glorioses; el teus pits, un gràcil comellar d'ondulejantes gràcies; i el teus membres brunyts, columnes d'alabastre i marbre rosa d'un temple alçat a Venus.

Ara, emperò, tot em transtorna!

Si et vull tornar la gerra graciosa, a dins hi copso el vi que em deixa ebri; si guaito el magne esplet de Primavera, m'evoca, torbadora, ta gloriosa pubertat...

Adés queia una gotellada tèbia i, al record teu, m'ha semblat una pluja de besos.

XIX

El panteix d'aquella tarda que barquejàrem pel Tàmesi, percutí, amb esgarrifances intermitents, al pregon del meu ésser.

En el sinill filagarçós de les aigües, s'hi endevinava la gonella albíssima d'Ofèlia.

—Ofèlia, com alga meravellosa, sojorna sempre a flor d'aigua cantant, adesiara, sa cançó d'amor y de mort!

No la remembris, Ofèlia, Estimada, car jo també puc dir-me Hamlet!

Un espectre ancestral caríssim em remembra tothora, l'apremiant venjança pàtria...

No hi tornem, Estimada, a barquejar pel Tàmesi!

Anem al Loddon, al Kennet...

Allí, l'aigua és més plàcida; les albes són més verges; les vimeneres més suaus...

Allí, l'herba dels prats és més tendra; el sol pàllid, més pàllid; cada oratge més tebi...

—Te'n recordes, Estimada, dels cignes blancs del Loddon?... i aquella tarda que tu, o Leda!, m'amanyagaves desficiosament com al cigne august de Júpiter?

XX

A Sonning vares semblar-me més tendra que mai!...

Les minyones de Sonning són blanques com els menúfars del Tàmesi.

Si pel mes de maig dansen entorn del Maypole, semblen corona de roses albíssimes; si passegen vora el riu, es confonen amb els cignes...

De blanques i tendres que són, ténen la cara mica mica pigada i esquàlida...

Hom diu que no va el sol a Anglaterra per no tornar la cara més pigada a les minyones de Sonning!

A Sonning vares semblar-me més dolça que mai!

Les minyones de Sonning, totes les nits d'estiu, somnien ses noces glorioses amb el Príncep de Galles.

Per a tu, jo sóc el Príncep de Galles.

XXI

*"Spirit of Beauty, that dost consecrate
with thine own hues all thou dost shine upon
of human thought or form..."*

SHELLEY

Erem a Oxford.

Sota les naus vetustes dels Collegis, semblaves, cos-de-lliri, una donzella davallada dels finestrals vitrats.

Oxford, enyorant Catalunya, m'evoca Poblet.
El Poblet rediviu, ressuscitat, sadoll de vida...
Volta'l una auriola sacra; com rusc d'activitats
dolç-brunzidores, és Temple a la Intelligència.

—No entengueres prop de l'ara, Estimada, la
feble veu de Shelley resant devotament, líquid,
aeri, espiritual, son Himne a la Intellectua! Be-
llesa?

Tu eres, encarnada, la Beutat Intellectual!

L'amor ens duu tothora enllaçats en garlanda.

A Oxford cada colp que ens guaitàrem, ton
braç damunt mon braç, callats, estàtics, fórem un
arc de clautre.

Afiligranats, els rosetons de pedra eren les ro-
ses gelades dels desigs.

XXII

*"Nothing can cure the soul but the
sense, just as nothing can cure
the senses but the soul".*

OSCAR WILDE

—Veus, Estimada, devora aquells castanyers
frondosos, al peu d'aquell canal urbà on deambu-
la un cigne solitari, hi ha la presó de Reading.

Dintre el recinte sever d'aquells murs Elisabe-
tans, ànima gran, emperò indolent, víctima dels
sentits, traït per una enquimerada utopia, va ex-
piar, convicte, l'illustre delinqüent Oscar Wilde.

Qui ens diu, Estimada, que no ho som tots de
víctimes dels sentits!...

Convicte i confés, en l'estreta presó del meu
cos, jo expio també la meva culpa.

Tan sols per l'espitllera de la puresa d'intenció,
sotjo el blau cel de l'amor (l'amor espiritual), i
em corseco calladament, secretament...

Mon ideal seria anar a cavalcar, incorpori, els
núvols blancs, lleugers, que a vela estesa hi passen.

L'Estimada diu:

—Calla, mon Amat.

No malparlis de ta gràcia corpòria.

Enamora't, com Narcís, del propi cos; després,
emmiralla'l formós en el setí de seda de la meva
carn.

La matèria és l'obstacle necessari.

Per ella es troba l'esperit.

Es el foc dels sentits qui l'espiritual enyora-
ment engendra!

XXIII

*"Aquell qui sent d'esperit pura amor
per Angel pot anar entre les gents;*

*qui d'arma e cors junts ateny sentiments
com perfet hom sent tota la sabor."*

AUZIÁS MARC

La nostra separació s'obre com golf immens
en el continent del nostre amor.

En l'atzur d'aquest mar-i-cel de la nostra sepa-
ració, hi voleien les gavines blanques.

Hom en diria mocadors d'adéu...

L'amor, Estimada, és sempre prest a prendre
comiat!

Si fóssim prou seràfics per sentir l'amor tot
esperit, fóra ben bé debades la temença!

Però, ai! Estimada, som massa humans!

L'amor contemplatiu no és per nosaltres!

El nostre amor, cristallitzat per una separació
depuradora, esdevindria ert i fred.

Estimada, retorna!...

Què hi fa si, massa humans, ens dissemblem
als àngels!

Ultra l'amor, tot és accidental.

Vina, Estimada, retorna!...

Pensa que un mar ens separa.

Blanques, les gavines hi voleien com mocadors
d'adéu.

Pensa que en el golf que s'eixampla en el con-
tinent del nostre amor, hi ha, a l'una riba, la nos-
tàlgia; a l'altre costat, l'oblit!...

Vaticina, Estimada, qui oblidarà primer? Qui
es peixarà d'enyor?...

Estimada, retorna!

XXIV

*"Nodreix l'amor de pensament i absència
i així treurà meravellosa flor."*

JOAN MARAGALL

El meu cor s'ha tornat flor d'absència—la flor
meravellosa, tot fragància, tot blancor!

Del terror frescal del pensament en beu aquesta
flor, saba exquisida, i els seus pètals, albíssims,
es gronxen suaument al serení del record.

¡Ai emperò!, al terror dels sentits no hi ha cap
rosa!

Ma carn s'és feta un erm on ni els líquens hi
neixen—hi ha només, àrids, els rosers dels mo-
ments de gaubança i ho omplena tot, amb desola-
ció, vasta fulleda seca que fou, en dolces hores,
frondosa bultra de plaers.

J. CARNER RIBALTA.

ENTRE LES AULES I EL CARRER

Kant, en definir la bellesa, diu que aquesta és “la conveniència final d'un objectiu, en quant està reconeguda, sense la noció d'una fi”.

Trobem encertada aquesta definició, malgrat la nostra aversió per les coses kantianes; perquè se cenyeix al càlcul elemental i didàctic de causa i efecte. I ens satisfà perquè apartant-se del procedir que s'acusa en la generalitat de definicions fetes pels filòsofs, resta dins els límits propis de sempre, de la filosofia. Efectivament: tenim que tothom, en definir la bellesa, s'oblida d'aquest càlcul tan primari, i així escoltem com la moral cristiana, per boca de Sant Agustí, diu: “la unitat en la multitud i en la varietat”. Si retrocedim, per exemple, a la moral clàssica, tindrem: “La grandesa i l'ordre” (Aristòtil), que ens dona una noció més nova i més racional. En canvi, traçant un lligam entre Plató (“El resplendor del bo i el veritable”), i Sant Tomàs d'Aquino (“L'ordre amb la claredat”), veurem que la idea cristiana ha evolucionat en una ziga zaga—el judici del qual, si volguéssim fer-lo, no fóra pas favorable a aquesta idea, respecte de la moral—, cap a aquest academicisme, alhora que prepara un apoi a les contradiccions al racionalisme de Kant.

Es evident que la bellesa és cosa que reclama ordre. Sense ordre no hi ha tal bellesa. Conforme, doncs, amb Aristòtil, per bé que el nostre temps (moral del cubisme) (1) ha renyit quasi totalment amb el sentit de ponderabilitat i de cosa gran i solemne, que el liceisme atorga a la bellesa, com també ha renyit rotundament, per raons solament al temps imputables, amb la transcenden-

talitat kantiana. La bellesa és menys enorme, i més fràgil perquè ha tingut de desprendre's necessàriament, per un imperatiu de l'època, de tota la impenetrabilitat i solidesa que li atribuï Plató i que li concedeix, també, Sant Agustí, i respecte de la qual, Sant Tomàs d'Aquino, tracta de coordinar-ne les facetes que presenta a l'examen filosòfico-metafísic. Hom acusa, avui, en el sentit de la bellesa, una total emancipació de la moral emanadora de qualitats de gènesi interna.

Hom ha pledejat sempre, a l'entorn d'aquest subjecte, fent intervenir el concepte (o principi mental) i la noció sensible de la Naturalesa. La Naturalesa és bella, però ella no és pas *tota* la bellesa, ja que essent Naturalesa un substantiu, no pot més que representar (adjectivament) una part de la bellesa. La Naturalesa ha perdut, a més, enormitat i no es pot dir, en canvi, que la bellesa hagi disminuït en intensitat, ja que si realment fos aquesta una condició aquilatada amb la ponderació de la Naturalesa, resultaria que la bellesa seria trobada, només, dins les manifestacions pures i salvatges d'aquella. Però la bellesa és una condició total i no exclusiva. No se supedita a res, i, en canvi, la Naturalesa és una grandesa sense ordre.

Naturalesa, en tot allò que té de perceptible, que és el seu tot, és sinònim limitat de sintetització, o sigui: funcionalisme de subsistència. L'art negre, per exemple, és una mostra de com la sintetització—o didàctica de la Naturalesa—, és completament anterior a tot raonament. Sintetització-intuïció. Vet ací la realitat substancial de la Naturalesa com a cosa bella. Hom crea, sota l'imperi d'aquesta realitat, el símbol—percepció pura, i no per reflexió—de la forma, i de les característiques diferencials de totes les coses, les persones o els éssers mítics. I tot el producte d'aquesta creació no és res que pugui dir-se bell, per ésser anterior al caràcter. Les danses populars, les danses dels pobles primitius, per exemple, són l'expressió sintètica de la capacitat que posseix una mentalitat determinada, per a intuir la bellesa, (entenen per intuïció, aquella condició dels instints que permet de penetrar d'una manera més o menys simplista, a través de la percepció), però no són una cosa de

(1) Malgrat la pila de caràcters sempre nous, que de 1918 ençà han sorgit en el món filosòfic i artístic, no podem negar que la nostra moral primària és una herència del cubisme, puix d'ell se n'ha extret una disciplina, la influència didàctica de la qual en l'educació intel·lectual d'avui, és impossible i quasi absurd negar. No ha estat —puix no ha aspirat mai a ésser-ho— aquesta moral una solució intencionada a tots els problemes estètics de la nostra època. El cubisme en si no ha servit per gran cosa, però la seva herència ha estat molt útil. Hem de reportar-nos a les “Meditations esthétiques”, de Guillaume Apollinaire, i al prefaci de l'edició 1916 del llibre de Max Jacob “Le cornet à dés”.

caràcter. Són, tot al més, una demostració de com la Naturalesa—i encara a través d'una sensibilitat basta, molt transformada per supersticions—pot donar solament, formes sintètiques. Acceptem, no obstant, aquesta sintetització, per ésser necessàriament pura. Per altra banda, però, creiem que sintetització és tot el contrari d'estilització, puix aquella *crea* la forma, per ésser anterior a ella. Estilitzar, és transformar, és fer estil a priori. Es, construir una forma independentment de com és en si, o de com serà vista. La Naturalesa, que es troba entre sintetització i estilització (sempre des del punt de vista perceptiu), és, doncs, irracional, i, per tant, tot càlcul de causa i efecte, tota lògica hi són forasters. Només la fantasia (grandiloqüent de Plató i de Sant Agustí) pot supeditar-se a la Naturalesa. I deu ésser, potser, dins el sentit oposat a aquest (el sentit empíric de la bellesa en oposició a la seva supeditació adjectiva a la Naturalesa) que els surrealistes troben un pretext per a creure que Hegel, és el generador de les bases fonamentals del surreo-marxisme. No obstant, hi ha un indicatiu de contradicció en el fet de què Schelling, que fa costat a Hegel en el criteri de la condició substantiva de la bellesa, defineix aquesta de la següent manera: "L'infinit presentat com a finit"; definició que sembla confondre's a l'evident contradicció de Kant quan assegura, ell, que la bellesa emana de la contemplació de la Naturalesa, i a través de la preparació moral que tal contemplació comporta.

En refutació d'aquesta contradicció kantiana, hom afirma que la bellesa és independent. I un dels principalíssims criteris adversos a aquesta contradicció, el constitueix la definició de R. W. Emerson, que diu que la bellesa és l'expressió de l'eficàcia, i que ella, contràriament al procedir filosòfic de la sensibilitat deductiva de Plató, ens fa oblidar la superfície per a fer-nos pensar en l'estructura interna.

Aquesta definició té la virtut de situar la bellesa com un fet anterior a la moral, ordre que és invertit per Kant quan es contradiu; a la vegada que dona (el criteri emersonià) un cert sentit d'utilitat a la bellesa, cosa que gairebé tots els idealistes obliden. Quan Plató afirma que la bellesa és el resplendor del bo i el veritable, no es recorda, com sempre, que tota cosa continguda dins la bellesa té un organisme, i que aquella bellesa té en raó d'aquest organisme una funció utilitària. La seva famosa definició de l'Home no és altra cosa que la ratificació del seu interès per les coses superficials, que s'esten fins al punt de confondre entelèquia per sofisme. I la bellesa, cal convenir-ho, no és una condició superficial sinó total. I al dir que la bellesa és total, volem dir que és lliure, que és independent; i això ningú ho dubta, perquè és, com l'art, un fenomen

amb vida pròpia i despresa de contactes; i, per tant, sotmès el seu concepte al càlcul de causa i efecte, té el ple valor d'efecte, i no de causa. (I aquest efecte, sempre a posteriori, car si fos apriorístic, la bellesa no seria bellesa i sí estilització). Si la bellesa, en lloc d'ésser causada, fos causal, o adjectiva, ella seria només un accident auxiliar a aquell efecte. Ara bé, tota causa emana d'una sensació, i des del moment que Kant es contradiu, l'origen de la bellesa resulta ésser una suma de sensacions morals. Res tan inexacte, perquè l'estètica (fórmula auxiliar decorativa-adjectiva) és un producte de la pre-sensació, qui a son temps és matèria prima indispensable per a la completa eficàcia de l'estat psíquic en virtut del qual la bellesa és percebuda.

D'aquestes resultes, el classicisme enciclopedista, ha vingut a afirmar que hi ha una bellesa natural i una bellesa artística. Entre els que creuen en la superioritat de la primera, hi figura el gran estètic Ruskin. Hegel, en canvi, sosté el contrari. Però, aquestes dues belleses, existeixen realment? Fins ara, tot ve demostrant que no hi ha desnivell entre les dues preteses belleses, o divisions de la bellesa, i que, en canvi, *només* existeix una sola bellesa. El que succeeix, és que s'ha creat una falsa qualitat de bellesa, que ha fet creure que aquella tenia dues genealogies, quan en realitat únicament existeix un adjectiu mal aplicat. Diu Sòcrates que tota cosa bona és bella, i això, deixant apart que aquest criteri vingui de Sòcrates, estableix la cosa en què consisteix el mot qualitat.

En dir qualitat, no volem, certament, dir bellesa, sinó que ens referim a una condició adjectiva de bondat. (En ètica, no pas en el terreny dels sentiments). La bellesa ve determinada fragmentàriament per la qualitat. El valor d'aquesta pot apreciar-se per dos aspectes que convergeixen en ella: les imatges i la tècnica, o sigui, sumades, el caràcter. Les primeres depenen exclusivament de la sensibilitat i de la seva educació (hom pot, per exemple, dedicar tot l'odi dels seus ulls contra un objecte determinat). La segona depèn en absolut de la disciplina, i ambdós aspectes es complementen dins la més estricta normalitat. L'ordre és llur cristallització. Acceptant, doncs, aquest criteri de la determinació fragmentària, direm que la bellesa és un fenomen la presència objectiva del qual és percebuda a través d'imatges i coneguda a través d'una tècnica. Això, posats a filar prim, entra, tal volta, en el terreny de la psicologia, però no és menys cert que la presència de la bellesa no s'acusa si no és a través d'un procés sensorial. No obstant, la bellesa és un fenomen que es troba més enllà de les imatges sensorials per més pures (més purament sensorials) que siguin. Però essent una frontera a travessar, just és i lògic, que hom acu-

deixi a elles en recerca d'un mitjà d'obtenir un ordre. Cal fer la salvetat de les imatges o percepcions extrasensorials, a les quals Bergson en les *deux sources*, nega que llur origen sigui religiós i també humà. En aquests casos, la bellesa, que és percebuda dins l'òrbita d'una exaltació irreal, no ingressa, com fóra lògic, a la realitat del coneixement, sinó que repercuteix en disfavor de la consistència moral del perceptor. Aquestes percepcions, que generalment van exornades de formes i lluminositats abstractes de pura eufòria sexual, epilèptica o catalèptica, són un conductor dels nervis a la passivitat. Lluny d'ésser estimulants, són atüidores, ben contràriament a les estrictament sensorials, en les que la bellesa per elles suggerida és una bellesa humana. Per això, per encloure's dins les possibilitats sensibles humanes, les imatges sensorials creen una introducció a l'ordre de la bellesa.

Aquest ordre té un procés bilateral: el subconscient del qui percep i la disciplina plàstica de les imatges, com ja hem dit abans. En efecte: una imatge qualsevol, per a esdevenir ella, o bé suggerir-nos, una idea de bellesa, ha de filtrar-se en primer lloc, a través del subconscient, i després a través de la raó. Per tant, la imatge un cop arribada aquí, ja ha adquirit l'ordre. I tot pot fer-nos suposar que sense imatge (impressió gràfica d'una sensació) no hi ha tal ordre, puix una idea de bellesa innata en nosaltres no pot ésser racional de cap manera, per com hauria d'ésser necessàriament un principi de pràctica, i això, contra el que Plató afirma no pot existir innadament en el nostre esperit. Retornant al principi d'aquest treball veiem que Aristòtil diu: "La grandesa i l'ordre", però no defineix, ni de bon tros, la suggerència d'aquest ordre, ni de quina índole sigui (si és moral o bé de procediment) ni a quin espai o temps pugui pertànyer. Malgrat la visible divergència que existeix entre Aristòtil i Sant Tomàs d'Aquino, divergència, però, que no s'acusa pas molt en el desenvolupament de les doctrines llurs (2); notem que ambdues definicions de la bellesa (Aristòtil-Sant Tomàs) esmenten la paraula "ordre". Exa-

minant, però, el primer trobem que ordre està usat en un sentit superior a grandesa; això és: grandesa ordenada. Ordre, en aquest cas, és emprat com a sinònim de geometria. Sant Tomàs (L'ordre amb claredat) sotmet l'ordre a l'arbitri d'una qualitat accidental: la claredat. És a dir, que l'ordre s'elabora segons la pauta que l'espai i la forma d'una cosa clara (i bella) concedeixen a una probable geometria. Això és pueril, puix hom no concep un ordre sense claredat. Ordre és el procediment al servei del clarisme o doctrina de la claredat. Hom no empra l'ordre per a obscurir les coses, els conceptes o les imatges; no hi ha, certament, cap ordre que sigui obscur. Tot ordre és per definició substancial i específica, clar. Per altra banda, "l'ordre amb claredat", vol dir distribució, endreçament. No és, doncs, ordre en sí. És un indicatiu que recolza les contradiccions de Kant en afirmar l'origen moral de la bellesa i de l'ordre. Però, per altra banda, preguntem: En aquesta definició, no s'ha usat el mot ordre en un sentit de bondat i amor diametralment oposat (per raó de l'origen) a tot sentit de geometria? És, en efecte, això: car dins aquesta definició de Sant Tomàs d'Aquino només s'hi pot comprendre la bellesa divina. I ens atrevim a creure-ho així per ésser bondat i amor, en els seus graus i jerarquia més alts, atributs de la substància divina.

I és, aquest, el moment de preguntar: És Déu una substància *totalment* bella? O bé, pel contrari, és la bellesa divina, una seqüència—*auxiliar*—de la bondat i amor que el fan Jutge Suprem? La resposta es troba en Sòcrates (Tota cosa bona és bella), i naturalment, de retruc anem a raure altra vegada a Plató. La bellesa divina o més ben dit: la bellesa tal com la defineix Sant Tomàs (elaborada amb els principis d'una moral pagana, puix Sòcrates, malgrat de creure en la unitat de Déu i la immortalitat de l'ànima, era un pagà) no ateny la perfecció total, i manca, àdhuc, de llinatge ètic, per com implica la negació d'un ordre sensorial. La bellesa divina, malgrat l'afirmació de Bergson, no es pot concebre si no és a través d'una violència sensorial o èxtasi. Per tant,

(2) Aquesta aliança, però, és un fet anterior al "neoescolasticisme" alemany més o menys capitanejat per Geysler, el qual tracta de lligar el tomisme a l'aristotelisme. Així ho dona a entendre en la seva "Psicologia", però sense parar esment en què aquest pretès lligam existia ja amb anterioritat a la seva pròpia doctrina. En efecte: trobem l'escolasticisme dividit en principi, en dues branques: tomistes (Aristòtil) i agustinistes (Plató), que es divideixen contínuament, essent una d'aquestes divisions més principals la dels escolàstics franciscans que segueixen la tradició agustiniana. El concepte de l'ordre, en els primers, neix de l'experiència. Sant Agustí i Plató, neguen l'eficàcia moral de l'experiència (malgrat de que Sant Agustí, a darrera hora, negui, al

seu torn, bona part del criteri platònic que havia compartit). Els anomenats fenomenòlegs (moderns, a llur dir), entre ells Edmund Hüsserl, segueixen un criteri intermig, puix els fa certa aprensió l'haver de fer costat a Plató quan aquest assegura d'una manera excessivament rotunda, que el concepte és un contingent no sensible innat en el nostre esperit. Afirmació que és negada pel panteista-idealista Locke, puix diu que no hi ha principis de pràctica (o siguin principis o continguts no sensibles, això és: conceptes) innats en l'esperit humà. Fan costat a Locke, Berkeley i Hume, els antiplatònics que sense voler-ho obriren el camí a un dels moviments literaris platònics més formidables que mai s'hagi conegut: el Romanticisme Anglès.

havent-hi violència, no hi ha ordre, i si n'hi ha, ha d'ésser un ordre posterior al mecanisme perceptiu de la imatge sensorial, o sigui, l'ordre que segueix al cansanci. No és aquesta afirmació una acusació a Sant Tomàs, de violent o exaltat, però si cal reconèixer que l'abrandava un amor sobrenatural envers algú (Déu) que estava per sobre de la Naturalesa. I dèiem que havíem anat a raure de retruc a Plató, quan en realitat ja hi havíem parat directament, si bé en direcció inversa. perquè el lligam entre Plató i Sant Tomàs és el corollari recíproc al de Sòcrates: "Tota cosa bella és bona."

Al seguir la continuació d'aquest criteri, observem que la bellesa no és interpretada com un producte de les sensacions, i sí, en canvi, com el reconeixement de la noció d'una fi. Negació, per tant, de Kant, però que agafa afirmativament la contradicció d'aquest en assegurar que la Naturalesa és una font de preparació moral. I repeteixo, Kant, aquella primera vegada era just (3). I crec que Kant era just, perquè deixa el coneixement de la percepció de la bellesa al lliure albir de la sensibilitat; i no la sotmet—com ho fa quan acusa una preparació moral en la contemplació de la Naturalesa—a un mecanisme de conceptes (completament platònic) que redueix la sensació, a una

(3) I aquesta justesa ve ratificada per Leibnitz, que diu: "No hi ha cosa bella que no estigui dins la Naturalesa, excepte la bellesa en si". Delacroix afirma que la naturalesa és un diccionari on anar a cercar-hi els mots.

simple alteració patològica dels continguts sensibles innats en el nostre esperit. Un altre dels motius per a creure que Kant deia veritat (car cal reconèixer que aquest primer criteri kantianà que hem esmentat, no sembla certament haver estat pronunciat per ell), és perquè contradiu en absolut el contingut de la major part de lese seves teories. En el llibre "Metafísica dels costums" estableix d'una manera terminant que "no és possible d'entendre's si hom renuncia per endavant, a tota idea fonamental". Quan en definir la bellesa diu que aquesta és "la conveniència final d'un objectiu en quant està reconeguda sense la noció d'una fi", Kant no renuncia a una idea fonamental, però rectifica pel fet de no usar aquesta com a lligam indispensable a l'evolució o procés de la idea (conveniència final=idea fonamental). La idea principal i sensible de bellesa és, doncs, segons Kant, anterior a al raó (la raó, a la manera kantiana d'entendre, és la mecànica especulativa de les idees), però que per virtut d'una trajectòria inclassificable (que no pot ésser la contemplació de la Naturalesa, i sí, contràriament, l'ordre sensorial d'imatges a què hem alludit, però això ja cau fora de la seva doctrina) se situa a un punt posterior a la raó. Aquest punt és ja un contingut intel·lectual no sensible, però indispensable per a saber identificar l'existència de la bellesa. O sigui, que en resum: la bellesa és un trànsit sense intermitències, de la impressió al concepte.

LLUÍS PALAZON BERTRAN

MASPONS I CAMARASSA

El paisatge és també una disciplina i la fidelitat al paisatge una moral política.

Aquesta és la lliçó de catalanitat, d'aquest català del Vallès, sempre al servei de la més ampla Catalunya.

CAMILLE JULLIAN

Tot el ressò escolar del mot Galia, amb una simpatia que no es marcirà mai.

P O E M E S

D'ARTUR VIVES I BRUNET

NOCTURN

Ja és mig alçada, mar enllà,
cresta de gall, la lluna plena.
Jo la contemplo del pinar
damunt l'herbei moll de serena.

O nit d'abril! amb tot l'encant
de les estrelles tremoloses
ets una balma degotant
d'estalactites lluminoses.

Llisca l'airet, fi plomissol
damunt la galta abandonada.
Flauta de vidre, rossinyol,
segueix cantant fins a l'albada;

segueix cantant, que el branc més alt
fruita una estrella, voliaina,
i a la llur del foc d'esmalt
fuig mon desig, poruga daina.

O llum de neu! canyar florit,
llances de plata clenxinades;
els grills pertot llimen la nit,
els poblets blancs semblen ramades.

Ara no enyoro el bes melat
ni aquells mots fins com so d'abella;
els pins sonors m'han acostat
un corn marí a cada orella.

A la senyoreta Joana Jimeno.

No temis, estimada, si el temps vola:
tant com la flor somriu al sol la fruita,
i tu ets poncella que tot just esclata...
Els jorns et siguin com joioses notes
de la vida tornada melodia,
—la gràcil melodia del teu cos—:
Matins d'abril com l'eixerida testa,
pomell d'illusions, niu d'orenetes;
garlandes de coloms del paradís
els collarets de límpides rialles;
aures que diguin la virtut alada
dels remolins de dansa; verds pradells
tothora invitin els punteigs minúsculs,
i els braços lírics amb la llum de l'aire
es facin deu estels: un per cada unglà.

LLUIS CEBRIAN MEZQUITA

Del renaixement literari de València —a l'inici del camí ambiciós i coratjós de la gran unitat catalana— no n'aprofità els episodis espectaculars. En tingué, però, el sentit essencial de la intimitat profunda i gràvida, fidel a les tradicions locals més estrictes.

JULIÀ RIBERA I TARRAGÓ

Un savi.

Voldriem la plenitud catalana que permetés simplement aquest elogi definitivament substantivat.

I voldriem que el record de la posteritat no desvinculés el respecte a la seva memòria de la realitat de la Catalunya gran.

PLENILUNI

Emmiralles vols d'àngels, que ens en dones,
lluna, borrissol d'ales pels coixins
dels somnis, voliors de papallones
que enyoren no sé què de cel endins...?

VALENTÍ I CAMP

Es féu coixí de la bondat.

Dormia. El son li era de vegades feixuc.

Somniava, però, la grandesa, amb generositat esplèndida.

AGNÈS ARMENGOL DE BADIA

Se n'és anada. Però ens deixa l'exemple de la seva vocació, fidel al mestratge de Francesc Pelai i Briz; el ressò de la seva amistat amb els grans primers: Mossèn Cinto, Guimerà, Collell. I la bandera de la Unió Catalanista, que és tota una tradició i encara tot un programa de puresa patriòtica.

UNA DE LES AMIGUES

Somnien diademes llurs íntims tarongers:
té gust de les taronges futures cada bes.

Sols una amiga no fruitarà cap taronja:
el seu front blanc somnia diadema de monja.

Nits pures els sospirs li xuclen infinits;
rosaris d'estelada li deixen rou als dits.

De bon matí seu al festí dels àngels: Déu
se li fon en un fred celestial de neu...

No enyorà violins, saraus ni galanies.
Els mots se li fan blancs i les tendreses pies

quan dóna almoina als orfes i als vellets fredolics.
Els besos llurs li tornen les mans niu d'ocellics.

HERMANN B A H R

*Gairebé el darrer cosmopolita. Ara és l'hora dels nacionalismes de casta.
I ell no hi ha volgut pactar.*

JEAN GIRAUDOUX

AMFITRIÓ 38

Traducció de RAMON ESQUERRA

PERSONATGES

per ordre d'entrada en escena

JÚPITER	EL GUERRER
MERCURI	ALMENA
SOSIA	AMFITRIÓ
EL TROMPETA	ECCLISSÉ

LEDA

ACTE PRIMER

(Terrassa, prop d'un palau)

ESCENA PRIMERA

JÚPITER.—Es allí, volgut Mercuri!

MERCURI.—On, Júpiter?

JÚPITER.—Veus la finestra il·luminada, on la brisa remou la cortina. Almena és allí! No et moguis. Dintre de pocs minuts, potser podràs veure passar la seva ombra.

MERCURI.—Jo m'acontentaré veient aquesta ombra. Però us admiro, Júpiter, perquè quan estimeu una mortal renunciieu als vostres privilegis divins i perdeu una nit enmig de cactus i d'esbarzers per tal de descobrir l'ombra d'Almena, quan podríeu perforar tan fàcilment amb els vostres ulls els murs de la seva cambra, per no parlar de la seva roba.

JÚPITER.—I tocar el seu cos amb mans invisibles per ella, i enllaçar-la amb una abraçada que no sentiria pas!

MERCURI.—El vent estima així i és, no menys que vós, un dels principis de la fecunditat.

JÚPITER.—Tu no coneixes res de l'amor terrenal, Mercuri!

MERCURI.—M'obligueu massa sovint a prendre figura d'home per a ignorar-ho. Seguint-vos, estimo de vegades una dona. Però, per heur-la, cal plaure-li, després despullar-la, vestir-la més tard. Per a poder deixar-la, desplaure-li... Es tot un ofici...

JÚPITER.—Tinc por de què ignoris els ritus de l'amor humà. Són rigorosos; sols de la seva observància neix el plaer.

MERCURI.—Els conec aquests ritus.

JÚPITER.—Segueixes al principi, la mortal, amb un pas apagat, igual als seus, de manera que les teves cames es desplacin amb el mateix impuls, d'on neix a la base del cos la mateixa atracció i el mateix ritme.

MERCURI.—Per força. Es la primera regla.

JÚPITER.—Després, d'un salt, amb la mà esquerra li estrenys el pit, on es troben a la vegada les virtuts i el defalliment, i amb la mà dreta li tapes els ulls, amb el fi de què les parpelles, la part més sensible de la pell femenina, endevini per la calor i les línies del palmell el teu desig, de primer, i després el teu destí i la teva futura i dolorosa mort—doncs cal una mica de pietat per acabar de rendir la dona.

MERCURI.—Segona prescripció. Me la sé de memòria.

JÚPITER.—Per fi, així conquerida, li deslligues el cinyell, l'estens, amb o sense coixí sota el cap, segons el tenor més o menys ric de la seva sang.

MERCURI.—No puc pas escollir; és la tercera i última regla.

JÚPITER.—I després, què fas? Què experimentes?

MERCURI.—Després? Què experimento? Veritablement res de particular, el mateix que amb Venus!

JÚPITER.—I doncs, per què vénis a la terra?

MERCURI.—Com un veritable humà. Per anar

fent. Amb la seva atmosfera densa i els seus prats, és el planeta on és més dolç aterrir i sojornar, encara que, evidentment, els seus metalls, les seves essències, els seus éssers pudin i que sigui l'únic astre que faci olor de fera.

JÚPITER.—Mira la cortina! Mira de pressa!

MERCURI.—Ja ho veig. És la seva ombra.

JÚPITER.—No. Encara no. És el que aquest teixit pot prendre de més irreal, de més impalpable d'ella. És l'ombra de la seva ombra!

MERCURI.—Caram, la silueta es parteix en dos! Eren dos persones enllaçades! No era pas del fill de Júpiter que la seva ombra estava prenyada, sinó simplement del seu marit! És, doncs, ell, almenys així ho espero per vós; aquell gegant que s'acosta i torna a abraçar-la!

JÚPITER.—Sí, és Amfitrió, el seu únic amor.

MERCURI.—Comprenc perquè renunciieu a la vostra vista divina, Júpiter. Veure l'ombra del marit juntar-se a l'ombra de la seva dona, és evidentment menys penós que seguir el seu joc en carn i color!

JÚPITER.—Ella és allí, car Mercuri, enjogassada, amorosa.

MERCURI.—I dòcil, pel que sembla.

JÚPITER.—I ardent.

MERCURI.—Curulla de desig, a fe.

JÚPITER.—I fidel.

MERCURI.—Fidel al marit, o fidel a si mateixa, aquesta és la qüestió.

JÚPITER.—L'ombra ha desaparegut. Almèna s'estén, sens dubte, en llangor, per abandonar-se al cant d'aquests rossinyols massa feliços!

MERCURI.—No desvieu la vostra gelosia sobre aquests ocells, Júpiter. Sabeu perfectament el paper desinteressant que tenen en l'amor de les dones. Per agradar-les us heu disfressat de vegades de bou, mai de rossinyol. No, no, tot el perill està en la presència del marit d'aquesta bella rossa!

JÚPITER.—Com saps que és rossa? Ho inventes, o l'has espiada?

MERCURI.—Ara, mentre es banyava, he reprès senzillament per un minut, les pupil·les de déu... No us enfadeu. Ja em teniu miop altre cop.

JÚPITER.—Menteixes! Ho endevino en la teva cara. Tu la veus. Hi ha un reflexe, fins en la cara d'un déu, que tan sols el produeix la presència d'una dona. Digue'ns: què fa?

MERCURI.—Efectivament, la veig...

JÚPITER.—Està sola?

MERCURI.—Està inclinada sobre Amfitrió estès. Li sospesa el cap tot rient. L'hi besa. Després el deixa caure, que tan pesant l'ha fet aquest petó! Ara està de cara. Caram, m'havia equivocat! És tota, tota rossa.

JÚPITER.—I el marit?

MERCURI.—Es bru, tot bru, la punta dels sins de color d'albercoc.

JÚPITER.—Et pregunto què fa ell.

MERCURI.—L'acaricia amb la mà, com s'acaricia a un cavall jove..., altrament és un genet famós.

JÚPITER.—I Almèna?

MERCURI.—Ha fugit a grans gambades. Ha pres un gerro d'or i es prepara a vessar aigua fresca sobre el cap del marit... Podeu tornar-la glaçada, si voleu.

JÚPITER.—Perquè s'enervi? Certament que no.

MERCURI.—O bullenta.

JÚPITER.—Em semblaria escaldar Almèna. Tant l'amor d'una esposa sap fer de l'espòs una part d'ella mateixa.

MERCURI.—Mes, en fi, què penseu fer de la part d'Almèna que no és Amfitrió?

JÚPITER.—Fecundar-la!

MERCURI.—Però, per quin mitjà? La principal dificultat, amb les dones honrades, no és pas seduir-les, és portar-les a llocs tancats. La seva virtut la fan les portes entre-obertes.

JÚPITER.—Quin és el teu pla?

MERCURI.—El pla humà, o el pla diví?

JÚPITER.—Quina fóra la diferència?

MERCURI.—El pla diví, aixecar-la fins a nosaltres, estendre-la sobre núvols, deixar-li reprendre la seva pesantor, al cap d'uns instants, prenyada d'un heroi.

JÚPITER.—Perdria, d'aquesta manera, el moment més bell de l'amor d'una dona.

MERCURI.—N'hi ha molts. Quin d'ells?

JÚPITER.—El consentiment.

MERCURI.—Llavors, preneu el procediment humà; entreu per la porta, passeu pel llit, sortiu per la finestra.

JÚPITER.—Ella només estima al seu marit.

MERCURI.—Preneu la forma del marit.

JÚPITER.—Sempre hi és. No es mou del palau. No hi ha res de més poltró, si no són els tigres, que els conqueridors en repòs!

MERCURI.—Allunyeu-lo. Hi ha una recepta per a allunyar els conqueridors de casa seva.

JÚPITER.—La guerra?

MERCURI.—Feu declarar la guerra a Tebes.

JÚPITER.—Tebes està en pau amb tots els seus enemics.

MERCURI.—Feu-li declarar la guerra per un país amic... Són serveis que es fan entre veïns... No us feu il·lusions... Nosaltres som déus... Al davant nostre l'aventura humana s'encrespa i s'estilitza. La sort exigeix molt més de nosaltres, a la terra que no dels homes... Ens cal, quan menys, amuntegar a milers els miracles i els prodigis, per a obtenir d'Almèna el minut que el més inhàbil dels amants mortals obté amb quatre gestos... Feu aparèixer un home d'armes

que anunciï la guerra... Poseu tot seguit Amfitrió al cap dels seus exèrcits, preneu la seva forma, i presteu-me, des de llur partença, l'apariència de Sosia perquè discretament indiqui a Almena que Amfitrió fingeix partir, però que tornarà per a passar la nit al palau... Veieu. Ja ens molesten. Amaguem-nos... No, no feu pas nívol especial.

JÚPITER.—Aquí baix tenim, per a fer-nos invisibles als creditors, als gelosos, fins i tot a les preocupacions, aquesta gran empresa democràtica—altrament és l'única encertada—que s'anomena la nit.

ESCENA II

SOSIA, EL TROMPETA, EL GUERRER

SOSIA.—Ets tu, el Trompeta de torn?

EL TROMPETA.—Sí. I tu, qui ets? T'assembles a algú que conec.

SOSIA.—M'estranyaria; sóc Sosia. Què esperes? Toca!

EL TROMPETA. Què diu el teu bàndol?

SOSIA.—Vas a sentir-ho.

EL TROMPETA.—Es per un objecte perdut?

SOSIA.—Per un objecte trobat. Toca, et dic!

EL TROMPETA.—No pensis pas que toqui sense saber de què es tracta.

SOSIA.—No pots escollir, només tens que una nota en la teva trompeta.

EL TROMPETA.—No tinc més que una nota en la meva trompeta, però sóc compositor d'himnes.

SOSIA.—D'himnes d'una sola nota? Afanya't. Orió apareix.

EL TROMPETA.—Orió apareix, mes si sóc cèlebre entre els trompetes d'una nota, és perquè abans de tocar, amb la trompeta a la boca, imagino, de primer, tot un desenvolupament musical i silencios del que la meva nota esdevé la conclusió. Això li dona un valor inesperat.

SOSIA.—Afanya't, la ciutat s'adorm.

EL TROMPETA.—La ciutat s'adorm, però els meus col·legues s'enrabiïen de gelosia. M'han dit que en les escoles de trompeta s'entrenen ara únicament en perfeccionar la qualitat de llur silenci. Digue'm de quin objecte perdut es tracta, perquè jo composi el meu aire mut, en conseqüència.

SOSIA.—Es tracta de la pau.

EL TROMPETA.—De quina pau?

SOSIA.—Del que en diuen la pau, de l'interval entre dues guerres. Amfitrió ordena que cada nit llegeixi un bàndol als tebens. És un reste dels costums de campanya. Ha reemplaçat l'ordre del dia per l'ordre de la nit. Sobre les diferents maneres de protegir-se dels insectes, de les tempestes, del singlot. Sobre urbanisme,

sobre els déus. Tota classe de consells d'urgència. Aquesta nit els parla de la pau.

EL TROMPETA.—Ja ho veig. Quelcom de patètic, de sublim? Escolta.

SOSIA.—No, quelcom de discret.

(EL TROMPETA es porta la trompeta a la boca, marca amb la mà una lleugera mesura i, per fi, toca).

SOSIA.—Ara em toca a mi.

EL TROMPETA.—Es cap a l'auditori que t'has de tombar, quan llegeixes un discurs, no cap a l'autor.

SOSIA.—No pas amb els homes d'Estat, altrament tots dormen allà baix! Ni un sol llum. La teva trompeta no hi ha pas arribat.

EL TROMPETA.—Si han sentit el meu himne mut, ja estic satisfet.

SOSIA.—(Declamant). “Escolteu, tebens! Heus ací l'única proclama que podeu sentir des dels vostres llits i sense que calgui despertar-vos! El meu amo, el general Amfitrió, vol parlar-vos de la pau... Què hi ha més bell que la pau? Què més bell que un general que us parli de la pau de les armes en la pau de la nit?”

EL TROMPETA.—Més que un general?

SOSIA.—Calla.

EL TROMPETA.—Dos generals.

(Al darrera mateix de SOSIA, pujant graó per graó l'escala que porta a la terrassa, sorgeix i va engrandint-se un guerrer gegant i armat).

SOSIA.—“Dormiu, tebens! Que n'és de bo dormir en una pàtria que no esquarteren les trinxeres de la guerra; amb lleis que no són amenaçades, entre mig d'ocells, de gossos, de gats i de rates que no coneixen el gust de la carn humana. Que n'és de bo portar el rostre nacional, no pas com una careta per espantar els que no tenen el mateix color i el mateix pelatge, sinó com l'òval més ben fet per a exhibir-hi el riure i el somriure. Que n'és de bo, en lloc d'agafar l'escala dels assalts, pujar a la son amb l'escambell dels esmorzars, dels dinars, dels sopars; poder mantenir dintre d'un mateix sense escrúpol la tendra guerra civil dels ressentiments, dels somnis!... Dormiu! Quina panòplia és més bella que els vostres cossos sense armes, tots nus, estesos d'esquena, amb els braços separats, carregats únicament del pes de llur melic... Cap nit ha estat més clara, més perfumada, més segura... Dormiu”.

EL TROMPETA.—Dormiu.

(EL GUERRER puja els darrers graons i s'acosta).

SOSIA.—(Treient un rotllo de paper i llegint). “Entre l'Ihisus i el seu afluent hem fet un presoner, un cabridell vingut de Tràcia... Entre

el mont Olimp i el Taiget, mitjançant una operació hàbil, hem fet sorgir dels solcs un bell herbei que esdevindrà blat, i llençat sobre les xeringuilles, dues onades senceres d'abelles. En les vores de la mar Egea la vista de les ones i les estrelles no oprimeix ja el cor i, a l'Arxipèlag, hem capturat mil senyals de temples a astres, d'arbres a cases, d'animals a homes que els nostres savis tardaran segles en desxifrar... Segles de pau ens amenacen... Maleïda sigui la guerra”.

(EL GUERRER és al darrera de SOSIA).

EL GUERRER.—Deies?

SOSIA.—Deia el que he de dir: maleïda sigui la guerra!

EL GUERRER.—Saps a qui ho dius?

SOSIA.—No.

EL GUERRER.—A un guerrer!

SOSIA.—Hi ha diferents classes de guerra.

EL GUERRER.—No pas de guerrers... On es el teu amo?

SOSIA.—En aquesta cambra, l'única il·luminada.

EL GUERRER.—Oh! brau General! Estudia els seus plans de batalla?

SOSIA.—Sens dubte. Els allisa, els acaricia.

EL GUERRER.—Quin gran estrateg...

SOSIA.—Els estén al costat seu, hi enganxa la boca.

EL GUERRER.—Es la nova teoria. Porta-li aquest missatge tot seguit! Que es vesteixi! Que s'afanyi! Té les armes en forma?

SOSIA.—Un xic rovellades, encara que penjades amb claus nous.

EL GUERRER.—Per què dubtes?

SOSIA.—No podries esperar a demà? Fins els seus cavalls s'han adormit, aquesta nit. S'han estirat de costat com si fossin homes, tan gran és la pau. Els gossos guardians ronquen en el fons de llur jaç i a sobre d'ells reposa el mus-sol.

EL GUERRER.—Les bèsties erren confiant-se a la pau humana!

SOSIA.—Escolta! Dels camps, de la mar, pertot ressona aquest murmuri que els vells anomenen el tornaveu de la pau.

EL GUERRER.—En aquests moments és quan esclata la guerra!

SOSIA.—La guerra!

EL GUERRER.—Els atenencs han juntat llurs exèrcits i han passat la frontera.

SOSIA.—Menteixes, són aliats nostres!

EL GUERRER.—Com tu vulguis. Els nostres aliats ens envaeixen. Agafen gatges. Els donen suplici. Desperta, Amfitrió!

SOSIA.—Si només tingués que despertar-lo del son i no de la felicitat! No és pas tenir sort: el dia del bàndol sobre la pau!

EL GUERRER.—No l'ha sentit ningú. Vés-te'n, i tu queda't. Toca la trompeta...

(SOSIA surt).

EL TROMPETA.—De què es tracta?

EL GUERRER.—De la guerra!

EL TROMPETA.—Comprenc. Quelcom patètic, sublim?

EL GUERRER.—No, quelcom de juvenívol.

(EL TROMPETA toca. EL GUERRER s'inclina per sobre de la balustrada i crida).

EL GUERRER.—“Desperteu-vos, tebens! Escolteu l'únic bàndol que no podeu escoltar adormits! Que tots els que tinguin els cossos sans i perfectes s'isolin a la meua veu d'aquesta massa que sua i alena confosa dins de la nit. Aixequen-vos! Preneu les vostres armes! Junteu al pes vostre aquest esclat de metall pur que dona solament el veritable aliatge del braó humà. Què succeeix? La guerra!”

EL TROMPETA.—Com criden!

EL GUERRER.—“Es la igualtat, és la llibertat, és la fraternitat: és la guerra! Vosaltres, els pobres que la fortuna ha tractat injustament, veniu a venjar-vos en els enemics! Vosaltres, els rics, veniu a conèixer el gaudi suprem, de fer dependre la sort dels vostres tresors, de les vostres joies, de les vostres favorites, de la sort de la vostra pàtria! Vosaltres, els jugadors, veniu a jugar la vostra vida! Vosaltres, els sensuals impius, la guerra us ho permet tot, l'esmlar les vostres armes fins sobre les mateixes estàtues dels déus, l'escollir entre les lleis, entre les dones! Vosaltres, els peresosos, a les trinxeres: la guerra és el triomf de la pèrdua. Vosaltres, els homes diligents, teniu la independència! Vosaltres, els qui estimeu els infants formosos, sapiguen que després de les guerres, un misteri vol que neixin més nois que noies, excepte entre les Amazones... Ah! Ja percebo allà baix, en aquella cabana, la primera llàntia, que ha encès el crit de guerra... Heus ací la segona, la tercera, totes s'encenen. Primer incendi de la guerra, el més bell el que incendia la línia de les famílies!... Aixequen-vos, reuniu-vos! Doncs, qui no preferiria la glòria d'anar per la pàtria a sofrir fam i set, i a soterrar-se enmig del fang i a morir, a la perspectiva de restar lluny del combat entre el menjar bé i la tranquil·litat...”

EL TROMPETA.—Jo.

EL GUERRER.—“Altrament, no temeu res. L'home civil s'exagera els perills de la guerra. L'Estat Major m'afirma que aquesta vegada, per un diví concurs de circumstàncies, no hi haurà un sol mort, i que tots els ferits ho seran al braç esquerre, exceptuant els esquerrans. Formeu les companyies! El gran mèrit de les pà-

tries és que reunint els éssers dispersos ha reemplaçat el duel per la guerra... Ah! que vergonyosa que se sent la pau, que accepta per a la mort, els vells, els malalts, els lisiats, en veure que la guerra només entrega a la mort homes vigorosos i que han arribat al punt més alt de salut on puguin arribar els homes... Es això: Mengeu, beveu una mica abans de la vostra partença... Ah! que en són de bones al paladar les sobres del pastís de llebre, regat amb vi blanc, entre l'esposa plorosa i els fills que surten del llit un a un, per ordre d'edat, tal com sortiren del no-res. Oh, Guerra: Jo et saludo!"

EL TROMPETA.—Aquí teniu Sosia!

EL GUERRER.—El teu amo està preparat?

SOSIA.—Està preparat. És la meva mestressa qui no n'està, encara, de preparada. És més fàcil vestir l'uniforme de la guerra que el de l'absència.

EL GUERRER.—Que és de les que ploren?

SOSIA.—De les que somriuen. Però les mullers es curen amb més facilitat de les llàgrimes que d'un somriure així. Aquí el teniu...

EL GUERRER.—Marxem!

ESCENA III

ALMENA, AMFITRIÓ

ALMENA.—T'estimo, Amfitrió.

AMFITRIÓ.—T'estimo, Almena.

ALMENA.—Aquesta és la desgràcia! Si cadascú tingués un xic d'odi a l'altre, aquesta hora seria menys trista.

AMFITRIÓ.—No tenim per què dissimular-ho, adorada muller, no ens odiam gens.

ALMENA.—Tu que vius al costat meu sempre distret, sense pensar que tens una dona perfecta, pensaràs, per fi, en mi, quan seràs lluny. M'ho promets?

AMFITRIÓ.—Ja hi penso, estimada.

ALMENA.—No et tombis d'aquesta manera cap a la lluna. N'estic gelosa. Quins pensaments en trauries tu d'aquesta bola buida?

AMFITRIÓ.—D'aquesta testa rossa, què en prendré?

ALMENA.—Dos germans: el perfum i el record... Com t'has afaitat? Es que ara hom s'afaita per anar a la guerra? Penses fer-te més terrible amb la pell rasurada?

AMFITRIÓ.—Baixaré el meu casc. Hi ha esculpida la Medusa.

ALMENA.—Es l'únic retrat de dona que et permeto portar. Oh! t'has tallat, sagnes! Deixa'm beure de tu la primera sang d'aquesta guerra... Us beveu encara la sang els adversaris?

AMFITRIÓ.—Sí, a la nostra mútua salut.

ALMENA.—No bromegis. Val més que baixis aquest casc perquè et miri amb ulls d'enemic.

AMFITRIÓ.—Prepara't a tremolar!

ALMENA. Que n'és de poc esfereïdora la Medusa quan mira amb els teus ulls!... Trobes interessant aquesta manera de trenar-se els cabells?

AMFITRIÓ.—Són serpents tallades en or pur.

ALMENA.—Or veritable?

AMFITRIÓ.—Or verge, i els cabuixons són dues maragdes.

ALMENA.—Mal marit, que n'ets de presumit amb la guerra! Per a ella els joiells, les galtes llises. Per a mi, la barba naixent, l'or no verge! I les teves polaines, de què són?

AMFITRIÓ.—D'argent. El niellat, de plati.

ALMENA.—I no t'apreten? Les polaines d'acer són més flexibles per a la cursa.

AMFITRIÓ.—Has vist mai córrer generals en cap?

ALMENA.—En conjunt, no portes res de la teva dona al damunt teu. No et vestiries d'altra manera per a una cita. Confessa-ho, vas a combatre amb les Amaçones. Si morissis enmig d'aquestes excitades, estimat espòs, no es trobaria sobre teu res de la teva dona, cap record, cap senyal... Quina vexació per a mi!... Et mossegaré el braç abans de la teva partida... Quina túnica portes sota la teva cuirassa?

AMFITRIÓ.—La de color d'englantina, amb vores negres.

ALMENA.—Es això el que percebo al través de les teves juntures, quan respires i s'obren, i que et fa aquesta carn d'aurora... Respira, respira més i deixa'm entreveure aquest cos radiant en el fons d'aquesta trista nit... Et quedes encara una mica? M'estimes?

AMFITRIÓ.—Sí, espero els meus cavalls.

ALMENA.—Aixeca't un xic la Medusa. Prova-la en les estrelles. Mira, brillen encara més. Tennen sort. Es preparen per a guiar-te.

AMFITRIÓ.—Els generals no llegeixen pas llur camí en les estrelles.

ALMENA.—Ja ho sé... Són els almiralls... Quina escolleixes perquè els nostres ulls s'hi dirigeixin, demà i cada dia, en aquesta hora de la nit? Encara que em vinguin per una tan llunyana i banal mitjanceria, estimo els seus esguards.

AMFITRIÓ.—Escollim... Aquí tenim Venus, la nostra comú amiga.

ALMENA.—No tinc confiança en Venus. Pel que fa al meu amor, ja me'n cuidaré jo mateixa.

AMFITRIÓ.—Aquí tens Júpiter, és un bell nom.

ALMENA.—No n'hi ha una sense nom?

AMFITRIÓ.—Aquella petita d'allí baix, tots els astrònoms l'anomenen l'estrella anònima.

ALMENA.—Això també és un nom... Quina ha lluit sobre les teves victòries? Parla'm de les teves victòries, estimat... Com les guanyes? Digues el teu secret a la teva esposa! Les guanyes carregant, cridant el meu nom, forçant aquella barrera enemiga on tan sols quan s'ha passat s'hi troba tot el que s'ha deixat al darrera, la casa, els fills, la dona?

AMFITRIÓ.—No, estimada.

ALMENA.—Explica't.

AMFITRIÓ.—Les guanyo encerclant l'ala esquerra amb la meva ala dreta; després, seccionant de la seva ala dreta, sencera amb els meus tres quarts d'ala esquerra, i més tard els enfonsaments repetits d'aquest darrer quart d'ala em donen la victòria.

ALMENA.—Quin combat d'ocells tan bell! I quants n'has guanyat, àliga estimada?

AMFITRIÓ.—Un, un de sol.

ALMENA.—Espòs estimat, a qui un sol triomf ha valgut més glòria que a molts altres una vida de conquestes! Demà ja seran dos, no és així? Perquè tu has de retornar, tu no moriràs pas!

AMFITRIÓ.—Pregunta-ho al destí.

ALMENA.—Tu no moriràs pas! Seria massa injust! Els cabdills no deurien pas ésser morts!

AMFITRIÓ.—Per què?

ALMENA.—Com, per què? Tenen les dones més belles, els palaus més ben guarnits, la glòria. Tu tens la vaixel·la d'or més pesada de Grècia, estimat meu. Una vida humana no pot pas prendre la volada amb aquest pes... Tu tens Almena!

AMFITRIÓ.—Així pensaré en Almena per a millor matar els meus enemics.

ALMENA.—Tu, com els mates?

AMFITRIÓ.—Els fereixo amb la meva javelina, els remato amb la meva llança i els degollo amb la meva espasa que deixo a dins de la ferida...

ALMENA.—Però tu quedes desarmat després de cada enemic mort com l'abella després de la picada!... Ja no dormiré pas, el teu mètode és massa perillós... N'has matat molts?

AMFITRIÓ.—Un, un de sol.

ALMENA.—Era un rei, un general?

AMFITRIÓ.—No. Un simple soldat.

ALMENA.—Ets modest! No tens aquests prejudicis que, fins en la mort, isolen a la gent per castes... Li vas deixar un minut, entre la llança i l'espasa, perquè et reconegués i compregués a quin honor et dignaves així cridar-lo?

AMFITRIÓ.—Sí, mirava la meva Medusa amb els llavis sagnosos i un pobre somriure respectuós.

ALMENA.—Et digué el seu nom abans de morir?

AMFITRIÓ.—Era un soldat anònim. N'hi ha un cert nombre així; al contrari de les estrelles.

ALMENA.—Per què no et digué el seu nom? Li hauria aixecat un monument dins del palau. El seu altar hauria estat sempre emplenat d'ofrenes i de flors. Cap ombra dels inferns hauria estat més ben cuidada que el mort del meu marit... Ah, marit meu, me n'alegro de què siguis home d'una sola victòria, d'una sola víctima, doncs potser ets també l'home d'una sola dona... Ja són aquí els teus cavalls!... Abraça'm!...

AMFITRIÓ.—No, els meus van al pas. Però puc abraçar-te, no obstant. Dolçament, estimada, no t'apretis massa fort contra meu! Et faries mal. Sóc un marit de ferro.

ALMENA.—Em sents a través de la teva cuirassa?

AMFITRIÓ.—Sento la teva vida i la teva calor. Per totes les juntures per on em poden atènyer les sagetes. I tu?

ALMENA.—Un cos també és una cuirassa. Sovint, estesa en els teus mateixos braços, t'he sentit més llunyà i més fred que avui.

AMFITRIÓ.—També, sovint, Almena, t'he abraçat més trista i més desolada contra meu. I, no obstant, partia de cacera i no a la guerra... I ara somrius!... Es diria que aquest anunci súbit de la guerra t'ha consolat d'alguna angoixa.

ALMENA.—No vas sentir l'altre dia, sota la nostra finestra, aquell infant que plorava? No has vist en això un sinistre presagi?

AMFITRIÓ.—El presagi comença amb un tro estant serè el cel i fins i tot amb un triple llampec.

ALMENA.—El cel estava serè, i aquell infant plorava... Per mi és el pitjor presagi.

AMFITRIÓ.—No siguis supersticiosa, Almena!... Fes cas tan sols, dels presagis oficials. Es que la teva minyona ha donat a llum una filla cosida i empalmada?

ALMENA.—No, però el cor se'm cobria, i les llàgrimes em queien quan jo creia riure... He tingut la certesa de què una amenaça terrible s'estenia sobre la nostra felicitat... Gràcies a Déu, era la guerra i n'estic gairebé satisfeta, doncs almenys la guerra és un perill lleial i prefereixo els enemics que porten espases i llances. Era la guerra, tan sols!

AMFITRIÓ.—Què podies témer, a part de la guerra? Tenim la sort de viure joves en un planeta jove encara, on els dolents fan encara les dolenteries primàries: violacions, parricidis, incestos... Som estimats aquí... La mort ens trobarà tots dos units en contra d'ella... Què ens podia amenaçar al voltant nostre?

ALMENA.—El nostre amor! Temia que tu no m'enganyessis. Et veia en braços d'altres dones.

AMFITRIÓ.—De totes les altres?

ALMENA.—D'una o de mil, no ve d'aquí. Ja es-

taves perdut per Almena. L'ofensa era la mateixa.

AMFITRIÓ.—Ets tu la més formosa de les gregues.

ALMENA.—Per això no eren les gregues les que temia. Temia les deesses i les estrangeres.

AMFITRIÓ.—Com dius?

ALMENA.—Temia, de primer, les deesses. Quan neixen de sobte, del cel o de les aigües, rosades sense coloret, nacrades sense pólvors, i llurs mirades de cel i us enllacen de cop amb turmells, amb braços més blancs que la neu i més poderosos que palanques, deu ésser ben difícil de resistir-se, no és així?

AMFITRIÓ. De segur que sí, per a qualsevol altre que no fos jo!

ALMENA.—Però, com tots els déus, s'enfaden per un no res i volen ésser estimades. Tu no les estimaves.

AMFITRIÓ.—No estimava gaire més les estrangeres.

ALMENA.—T'estimaven! Estimen tot home casat, tot home que pertanyi a un altre, encara que sigui a la ciència o a la glòria. Quan arriben a les nostres ciutats, amb llurs esplèndids equipatges, les boniques, quasi nues sota la llur seda o llurs pells, les lletges portant arrogantment llur lletgesa com una beutat, perquè és una lletgesa estrangera, s'ha acabat, en l'exèrcit i en l'art, la pau de les cases. Car el gust de l'estranger obra més potentment sobre un home que el gust de la llar. Com un imant, les estrangeres atrauen sobre d'elles les pedres precioses, els manuscrits rars, les flors més belles i les mans dels marits... I s'adoren elles mateixes, doncs a si mateixes es resten estrangers... Això és el que temia per tu, espòs estimat, quan estava angoixada per tots aquests presagis! Temia tots els noms de les estacions, de les fruites, dels plaers pronunciats amb un nou accent, temia tots els actes de l'amor tocats per un perfum o d'un atreviment desconeguts: temia una estrangera... Ara, és la guerra la que ve, gairebé una amiga. Li dec el no plorar al seu davant.

AMFITRIÓ.—Almena, dona estimada, estigues satisfeta! Quan estic a prop teu, ets la meva estrangera, i, dins de poc, en la batalla, et sentiré esposa meva. Espera'm sense temença. Tornaré aviat, i serà per sempre. Una guerra és sempre la darrera de les guerres. Aquesta és una guerra entre veïns; serà breu. Viurem felïços en el nostre palau, i, quan vindrà l'extrema vellesa, obtindrà d'un déu, per prolongar-la, que ens canviï en arbres, com Filemó i Baucis.

ALMENA.—Et divertirà el canviar de fulles cada any?

AMFITRIÓ.—Escollirem fullatges sempre verds. El llorer em va bé.

ALMENA.—I envellirem i llavors ens tallaran i ens cremaran?

AMFITRIÓ.—I les cendres de les nostres branques i de les nostres escorces, s'ajuntaran!

ALMENA.—Llavors, tant se val unir des de la fi de la nostra vida humana les cendres de les nostres carns i dels nostres ossos.

(*Es sent el pas dels cavalls.*)

AMFITRIÓ.—Aquest cop, són ells... Cal partir.

ALMENA.—Qui, ells? La teva ambició, el teu orgull de cabdill, el teu gust del carnatge i de l'aventura?

AMFITRIÓ.—No, simplement Elafocefal i Hypsipila, els meus cavalls.

ALMENA.—Llavors, marxat! Més m'estimo veure't partir sobre d'aquestes gropes benignes.

AMFITRIÓ.—No em dius res més?

ALMENA.—No t'ho he dit tot? Què fan les altres esposes?

AMFITRIÓ.—Fan veure que bromegen. Entreguen l'escut dient: "Torna-hi a sobre o a sota", o bé criden: "No tinguis por més que de què pugui caure't el cel al cap". La meva dona no té la facultat de fer frases sublimes?

ALMENA.—En tinc por. Sóc absolutament incapaç de trobar una frase que t'aniria menys bé a tu que a la posteritat. Tot el que puc dir-te són aqueixes paraules que moren dolçament al tocar-te: Amfitrió, t'estimo, Amfitrió, torna aviat!... Altrament no hi ha pas molt de lloc en les frases quan s'ha pronunciat de primer el teu nom. Es tan llarg...

AMFITRIÓ.—Posa el nom a la fi. Adéu, Almena.

ALMENA.—Amfitrió!

(*Resta tombada cap a la ciutat, mentre el pas dels cavalls s'allunya; després vol anar cap a la casa. Mercuri, disfressat de Sosia, l'atura.*)

ESCENA IV

ALMENA I MERCURI, en forma de SOSIA

MERCURI.—Almena, mestressa.

ALMENA.—Què vols, Sosia?

MERCURI.—Tinc un missatge per a vós, de part del meu amo.

ALMENA.—Què dius? Si està encara a l'abast de la veu.

MERCURI.—Justament. Ningú ha de sentir-ho... El meu amo em mana que us digui: primer, que fingeix partir amb l'exèrcit; segonament, que retornarà aquesta mateixa nit, després que haurà donat les ordres. L'estat major campa a poques llegües, tan sols, la guerra sembla que ha

d'ésser benigna, i totes les nits Amfitrió farà aquest viatge, que cal tenir secret...

ALMENA.—No et comprenc pas, Sosia.

SOSIA.—El meu amo m'encarrega que us digui, princesa, que fingeix partir amb l'exèrcit...

ALMENA.—Què n'ets de betzol, Sosia. Que poc saps tu el que ha d'ésser un secret. Cal fingir ignorar-lo o no sentir-lo des de que es coneix.

SOSIA.—Molt bé, mestressa.

ALMENA.—Altrament, de veritat que no he comprès ni una paraula del que deies.

SOSIA.—Cal vetllar, princesa, i esperar el meu amo, doncs m'ha encarregat que us digui...

ALMENA.—Calla, si vols, Sosia. Me'n vaig a dormir...

(*Surt. MERCURI fa senyal a JÚPITER i el porta a escena.*)

ESCENA V

JÚPITER, *com* AMFITRIÓ; MERCURI, *com* SOSIA

MERCURI.—Els haveu sentit, Júpiter?

JÚPITER.—Com, Júpiter! Sóc Amfitrió.

MERCURI.—No creieu pas enganyar-me, s'endevina el déu a vint passes.

JÚPITER.—Es la còpia exacta dels seus vestits...

MERCURI.—No es tracta pas dels vestits! altrament, en el capítol mateix dels vestits, aneu errat: mireu-los. Sortiu dels esbarzers i no tenen cap esgarrinxada. Hi cerco vanament en ells la tendència al desgast i l'atrotinament que tenen els teixits de les millors marques el dia que s'estrenen. Porteu vestits eterns. Estic segur de què són impermeables, que no destényeixen i de què si hi cau una gota d'oli de la llàntia, no hi farà taca. Tot això són veritables miracles per a una bona mestressa de casa com Almena, i no s'hi enganyarà pas. Tombeu-vos.

JÚPITER.—Que em tombi?

MERCURI.—Els homes, com els déus, s'imaginen que les dones no més els veuen de cara. Es guarneixen amb bigotis, pitreres emmidonades i joiells. Ignoreu que les dones fingeixen restar meravellades per aquesta cara resplendent, però espïen l'esquena amb tota llur sornegueria. Es en l'esquena de llurs amants, quan aquests s'atreixen o se'n van, en l'esquena que no sap mentir, fadigada, corbada, on coneixen llur covardia o llur fadiga, i damunt d'ella salta llur instint de tirania i s'hi installa com una pantera. Teniu una esquena més afavorida que el davant. Cal canviar això!

JÚPITER.—Els déus no es tomben mai. A més, serà de nit, Mercuri.

MERCURI.—Caldrà saber-ho. No serà pas de nit si conserveu així a damunt vostre la brillantor de la vostra divinitat. Mai Almena reconeix-

ria el seu marit en aquesta cuca de llum humana. JÚPITER.—Totes les altres amants meves s'hi han enganyat.

MERCURI.—Cap, si em voleu creure. Confesseu que a vós mateix no us disgustava revelar-vos-ni per alguna gesta o per uns d'aquests excessos de lluminositat que fan transparent el vostre cos i estalvien els llums d'oli i llurs molèsties.

JÚPITER.—Un déu pot també complaure's a ésser estimat per si mateix.

MERCURI.—Em temo que Almena us refusarà aquest plaer. Manteniu-vos en la forma del seu marit.

JÚPITER.—La conservaré, de moment, i després ja veurem. Doncs no et podries imaginar, estimat Mercuri, les sorpreses que reserva una dona fidel. Ja saps que estimo exclusivament les dones fidels. Jo sóc també el déu de la justícia i creia que tenien dret a una compensació, i també he de dir-te que elles ja hi comptaven. Les dones fidels són les que esperen de la primavera, de les lectures, dels perfums, dels seismes, les revelacions que les altres demanen a llurs amants. Es a dir, que són infidels a llurs esposos, amb el món sencer, exceptuant els homes. Almena no ha d'ésser una excepció d'aquesta regla. Jo compliré de primer la tasca d'Amfitrió de la millor manera, però tot seguit, amb preguntes hàbils sobre les flors, sobre els animals, sobre els elements, arribaré a saber quin d'ells preocupa la seva imaginació, prendré la seva forma... i seré estimat d'aquesta manera per mi mateix... Els meus vestits estan bé, ara?

MERCURI.—Es tot el vostre cos que ha d'ésser sense defectes... Veniu aquí, a la llum, per a què us ajusti el vostre uniforme d'home... Més a prop, us veig malament.

JÚPITER.—Estan bé els meus ulls?

MERCURI.—Veiem els vostres ulls... Massa brillants... Són un iris, sense còrnea, ni sospita de glàndula lacrimal; potser haureu de plorar i les mirades en lloc d'irradiar dels nervis òptics, us arriben des d'un fons exterior a vós al través del vostre crani... No encarregueu al sol les vostres mirades humanes. La llum dels ulls terrenals correspon exactament a l'obscuritat completa del nostre cel... Fins els assassins no tenen sinó dos llantions. Us posàveu nines als ulls en les vostres aventures precedents?

JÚPITER.—Ho he oblidat... Així, les nines?

MERCURI.—No, no, gens de fòsfor... Canvieu aquests ulls de gat! Encara es veuen les nines, a través dels parpres quan els junteu... Hom no pot veure-s'hi en aqueixos ulls... Poseu-los un fons...

JÚPITER.—L'aventurina no hi faria mal efecte amb els seus reflexes d'or.

MERCURI.—Ara, la pell!

JÚPITER.—La meva pell?

MERCURI.—Massa llisa, massa dolça, la vostra pell... Es pell d'infant. Cal una pell on el vent hi hagi bufat trenta anys, que s'hagi submergit trenta anys en l'aire i en la mar, en una paraula, que tingui el seu gust, car serà tastada. Les altres dones no deien res, tot constatant que la pell de Júpiter tenia gust d'infant?

JÚPITER.—Llurs carícies no eren per això més maternals.

MERCURI.—Aqueixa pell no faria pas dos viatges... I estrenyeu un xic el vostre sac humà, hi esteu flotant.

JÚPITER.—Es que això em molesta... Ara sento batre el meu cor, inflar-se'm les artèries, les venes disminuir... Em sento esdevenir un filtre, un rellotge de sang. L'hora humana bat en mi fins a fer-me mal. Espero que els meus pobres homes no pateixen pas això...

MERCURI.—El dia del naixement i el dia de la mort.

JÚPITER.—Es molt desagradable sentir-se néixer i morir alhora.

MERCURI.—No ho és pas menys per separat.

JÚPITER.—Ara tens la impressió, d'estar davant d'un home?

MERCURI.—Encara no. El que constato, sobretot, al davant d'un home, al davant d'un cos vivent d'home, és que canvia a cada segon, que incessantement envelleix. Fins en els seus ulls hi veig envellir la llum.

JÚPITER.—Provem. I per habitar-m'hi, repeteixo: m'he de morir, m'he de morir...

MERCURI.—Oh! Oh! Un xic de pressa! Veig créixer-vos els cabells, allargar-se-us les ungles, enfondir-se-us les arrugues... Així, així, més lentament, retingueu-vos els ventrículs... Viviu en aquest moment la vida d'un gos o d'un gat.

JÚPITER.—Així?

MERCURI.—Els batecs massa espaiats ara. Es el ritme dels peixos... Així... així... Teniu. Ara aquest galop mitjà, aquest pas, amb què Amfitrió reconeix els seus cavalls i Almena el cor del seu marit.

JÚPITER.—Els teus darrers consells.

MERCURI.—I el vostre cervell?

JÚPITER.—El meu cervell?

MERCURI.—Sí, el vostre cervell... Convé reemplaçar-hi urgentment les nocions divines per les humanes... Què penseu? Què creieu? Quines són les vostres nocions sobre l'univers, ara que sou home?

JÚPITER.—Les meves nocions sobre l'univers? Crec que aquesta terra plana, és... tota plana, que l'aigua és l'aigua, l'aire és senzillament l'ai-

re, la natura la natura, i l'esperit l'esperit... Això és tot?

MERCURI.—Teniu el desig de separar-vos els cabells amb ratlla i de mantenir-los amb un cosmètic?

JÚPITER.—Efectivament, el tinc.

MERCURI.—Tenieu la idea de què tan sols existiu vós, de què només esteu segur de la vostra pròpia existència?

JÚPITER.—Sí, és tanmateix ben curiós l'ésser empronat així dins d'un mateix.

MERCURI.—Teniu la idea de què podeu morir-vos un dia?

JÚPITER.—No. Penso, sí, que els meus amics es moriran—pobres amics!—Però no pas que jo hagi de morir.

MERCURI.—Haveu oblidat totes les que estimàreu abans?

JÚPITER.—Jo, estimar-ne d'altres? No he estimat mai ningú; no he estimat mai ningú més que Almena.

MERCURI.—Molt bé! I d'aquest cel, què en penseu?

JÚPITER.—En penso que és meu i molt més meu ara que sóc un mortal que no pas quan era Júpiter! Penso que el sistema solar és ben petit, i que la terra és immensa, i de sobte em sento més bell que Apolló, més brau i més capaç de gestes amoroses que Mart, i per primer cop em crec, em veig i em sento veritablement amo dels déus.

MERCURI.—Llavors és que ja sou veritablement un home! Aneu-hi!

(Mercuri desapareix.)

ESCENA VI

ALMENA, al seu balcó; JÚPITER, sota la forma d'AMFITRIÓ

ALMENA, ben desperta.—Qui truca? Qui trenca el meu son?

JÚPITER.—Un desconegut que us plaurà de veure.

ALMENA.—No en conec cap de desconegut.

JÚPITER.—Un general.

ALMENA.—Què fan els generals que van errants tan tard pels camins? Són desertors o bé han estat vençuts.

JÚPITER.—Han estat vençuts per l'amor.

ALMENA.—Ja veieu el que arrisquen a l'atacar a d'altres que no són generals com ells. Qui ets, tu?

JÚPITER.—Sóc el teu amant.

ALMENA.—Esteu parlant a Almena, no a la seva cambra. Jo no en tinc pas d'amant... Per què rieu?

JÚPITER.—Fa un moment, no has obert angoixosament la finestra, i has esguardat en la nit?

ALMENA.—Justament mirava la nit. Et puc dir com és: dolça i bella.

JÚPITER.—I no fa gaire, no has llançat amb un gerro d'or, aigua gelada sobre un guerrer que jeia?

ALMENA.—Ah! Es que estava glaçada!... Millor... Es ben possible...

JÚPITER.—Es que no has mormolat davant del retrat d'un home: Ah, si pogués perdre la memòria mentre estarà absent!

ALMENA.—No me'n recordo... Potser sí...

JÚPITER.—Es que no sents estremir-se el teu cos sota les estrelles, i oprimir-se el teu cor, mentre penses en un home, que potser és estúpid i lleig?

ALMENA.—Al contrari, és molt bell i massa intel·ligent, i realment em ve la mel als llavis, cada vegada que parlo d'ell. I recordo el gerro d'or, i també era ell el qui veia en les tenebres. I tot això, què prova?

JÚPITER.—Que tens un amant. I que ara està aquí.

ALMENA.—No tinc més que un marit, i ara està absent. I no entrarà ningú a la meva cambra, fora del meu marit. I si ell mateix disfressa el seu nom, no el rebo pas.

JÚPITER.—Fins el cel es disfressa a l'hora que som.

ALMENA.—Home poc perspicaç ets tu, si creus que la nit és el dia emmascarat i la lluna un fals sol; si creus que l'amor d'una esposa pot disfressar-se d'amor al plaer.

JÚPITER.—L'amor d'una esposa s'assembla al deure. El deure a la temença. I la temença mata el desig.

ALMENA.—Què dius? Quin nom has pronunciat ara?

JÚPITER.—El d'un semi-déu, el del desig.

ALMENA.—Nosaltres apreciem tan sols els déus complets. Deixem els semi-déus a les mitges-virtuts i a les mitges esposes.

JÚPITER.—Ets impia, també?

ALMENA.—De vegades encara ho sóc més, doncs me n'alegro que no hi hagi a l'Olimp un déu de l'amor conjugal. Me n'alegro d'ésser una criatura no prevista pels déus... Per sobre de la joia no hi sento un déu que hi plana. Sols un cel lliure. Si tu ets un amant, ho sento, però vés-te'n... Tens un bell aire i ets ben fet. La teva veu és dolça. Com estimaria aquesta veu si fos la de la fidelitat i no la del desig! Com m'agradaria estendre'm en aquests braços si no fossin un parany que es tanca brutalment sobre una presa! També la teva boca em sembla fresca i ardenta. Però no em convencerà pas. No obriré mai la meva porta a un amant. Qui ets, tu?

JÚPITER.—Per què no vols un amant?

ALMENA.—Perquè l'amant està sempre més prop de l'amor que no pas de l'estimada, perquè no suportaria més que la joia sense fre, el plaer sense reticències i la llangor sense fites; perquè no vull un esclau ni un amo; perquè és de molt mal gust enganyar al marit, mal que sigui amb ell mateix; perquè m'agraden les finestres obertes i els llençols nets.

JÚPITER.—Per ésser una dona, saps vertaderament les raons dels teus gustos. Et felicito. Obre'm!

ALMENA.—Si tu no ets aquell, prop de qui em desperto al matí i que deixo dormir encara deu minuts, amb un son pres de la franja de la meva diada, i al qui les meves mirades purifiquen el rostre abans que el sol i l'aigua; si no ets aquell en qui reconec per la llargada i el so de les passes, si s'afaita o es vesteix, si pensa o no té res al cap; amb qui esmorzo, dino i sopo, aquell de qui el respir, faci el que faci, precedeix sempre el meu d'una mil·lèsima de segon; si no ets aquell que deixo adormir-se cada nit deu minuts abans que jo, amb un son robat de la part més vivent de la meva vida, amb el fi que en el mateix moment de penetrar en els somnis senti el seu cos ben viu i calent, siguis qui siguis, no t'obriré pas! Qui ets tu?

JÚPITER.—Caldrà que em resigni a dir-to. Sóc el teu marit.

ALMENA.—Com, ets tu, Amfitrió! No has meditat, com n'era d'imprudent la teva conducta al tornar d'aquesta manera.

JÚPITER.—Ningú al campament ho sospita.

ALMENA.—Del campament es tracta! Es que no saps a què s'exposa un marit que torna de sobte després d'haver anunciat que se'n va de viatge?

JÚPITER.—No te'n burlis.

ALMENA.—No saps que és l'hora en què les bones esposes reben en llurs braços humits el seu amigueta, que panteixa de glòria i de por?

JÚPITER.—Els teus braços són buits i més frescos que la lluna.

ALMENA.—Li he donat temps de fugir amb la nostra conversa. Ara està pel camí de Tebes, maleint i renegant, doncs se li ha entortolligat a les cames nues la seva túnica desplegada.

JÚPITER.—Obre al teu marit!

ALMENA.—Llavors penses entrar aquí perquè ets el meu marit? Es que portes presents? Joiells?

JÚPITER.—Et vendries per unes joies?

ALMENA.—Al meu marit? Amb molt de gust. Però tu no en portes!

JÚPITER.—Veig que caldrà que m'entorni.

ALMENA.—Queda't! Queda't!... Però amb una condició, Amfitrió; una condició expressa.

JÚPITER.—Què és el que vols?

ACTE SEGON

La mateixa decoració

ESCENA I

MERCURI, *sol*

(Obscuritat completa. MERCURI, sol, mig resplendent jeu estirat en terra a la davantera de l'escenari.)

MERCURI.—Collocat així davant de la cambra d'Almena, he sentit un dolç silenci, una dolça resistència, una dolça lluita; Almena ja porta en si el jove semi-déu. Mes Júpiter no s'ha entretengut mai com ara amb cap altra de les seves amants... No sé pas si aquesta ombra us sembla pesada; a mi em comença a pesar la missió de prolongar la nit en aquests llocs, sobretot si penso que el món sencer es banya ja en la llum... Som al cor de l'estiu, i ja són les set del matí. La gran inundació del dia s'estén, profunda de milers de llengües fins a la mar, i tot sol, entre els cubs submergits en llum de color de rosa, el palau resta un con negre... Es vertaderament l'hora de despertar l'amo, perquè detesta que l'apressin a l'hora de la seva partida, i segurament es disposarà, com amb totes les seves amigues, en les converses que es tenen tot saltant del llit, a revelar a Almena que és Júpiter, per a fruit de la seva sorpresa i del seu orgull. Altrament, he suggerit a Amfitrió que vingui a sorprendre la seva dona a l'aurora, de manera que sigui el testimoni i afiançador de l'aventura. Es una prevenció que se li deu i així evitaré tot equívoc. En aquesta hora el nostre general es posa secretament en camí, al galop del seu cavall, i abans d'una hora serà al palau. Mostra'm, doncs, els teus raigs, ho Sol!, per tal que esculli el que abraçarà aquestes tenebres... *(El Sol mostra un a un els seus raigs)*. Aquest no! Res de tan sinistre com la llum verda sobre els amants que es desparten. Cadascú es pensa tenir un ofegat entre els seus braços. Aquest tampoc! El violeta i el porpra són colors que irriren els sentits. Guardem-los per aquesta nit. Aqueix és el bo, el safrà! Cap altre fa ressaltar tant com ell el mat de la pell humana... Vés-hi, Sol! *(La cambra d'ALMENA apareix a plena llum del Sol.)*

ESCENA II

ALMENA, *ja llevada*. JÚPITER, *estès al llit, dormint*.

ALMENA.—Aixeca't, estimat. El Sol és alt.

JÚPITER.—On sóc?

ALMENA.—Que pronunciem al davant de la nit els juraments que no hem fet mai més que de dia. Des de fa temps esperava aquesta ocasió. Celebrem el nostre casament nocturn a l'hora que tantes noces falses es consumen... Comença...

JÚPITER.—Pronunciar juraments, sense sacerdots, sense altars i en la buidor de la nit, a què ens portarà?

ALMENA.—Es als vidres que es graven les paraules inesborrables. Aixeca el braç.

JÚPITER.—Si sapiguessis, Almena, com resulten ridículs els homes als ulls dels déus, quan declamen llurs juraments, quan enarboïen aqueixos llamps sense tro!

ALMENA.—Si produeixen uns bells llampecs de calor, ja no demanem res més. Aixeca la mà amb l'índex doblegat.

JÚPITER.—Amb l'índex doblegat! Però si és el jurament més terrible de tots, aquell pel qui Júpiter evoca les plagues de la terra.

ALMENA.—Doblega l'índex o vés-te'n.

JÚPITER.—Caldrà, doncs, que t'obeeixi *(aixeca el braç)*. Conteniu-vos, plagues celestials! Les llagostes i els escorçons també! Es aquesta esbojarrada d'Almena que m'obliga a aquest gest.

ALMENA.—T'escolto.

JÚPITER.—Jo, Amfitrió, fill i nét de generals passats, pare i avi de generals futurs, sivella indispensable del cinyell de la guerra i de la glòria...

ALMENA.—Jo, Almena, filla de pares desapareguts, de qui els fills no són encara nats, pobra malla, isolada en aquest moment de la cadena humana...

JÚPITER.—Juro obrar de manera que la dolçor del nom d'Almena sobrevisqui tant de temps com el ressò del meu!

ALMENA.—Juro d'ésser fidel a Amfitrió, el meu marit, o morir.

JÚPITER.—Què?

ALMENA.—Morir.

JÚPITER.—Per què cridar la mort allí on no hi té res a fer. T'ho prego. No diguis aquesta paraula. Hi han tants sinònims i tan encertats! No diguis pas morir!

ALMENA.—Està ja dit. I ara, marit estimat, prou paraules. La cerimònia s'ha acabat i t'autoritzo per a què pugis... Com n'has estat de complicat aquesta nit! T'esperava. La porta estava oberta. Només tenies d'empènyer-la... Què tens? Es que dubtes? Potser vols que t'anomeni amant? Això mai!

JÚPITER.—Cal, de veritat, que entri, Almena? Ho desitges de veres?

ALMENA.—Ho mano, estimat amor!

TELÓ

ALMENA.—On no es creuen mai els marits al despertar-se; senzillament, a casa teva, en el teu llit i ai costat de la teva dona.

JÚPITER.—El nom d'aquesta dona?

ALMENA.—El seu nom de dia és el mateix que de nit, sempre Almena.

JÚPITER.—Almena, la dona rossa, grassoneta, que calla en l'amor?

ALMENA.—Sí, i que xerra des de l'aubada i que ara et treurà per molt marit que siguis.

JÚPITER.—Que calli i retorni als meus braços.

ALMENA.—No t'ho pensis pas. Les dones plenes s'assemblen als somnis. Només se les abraça de nit.

JÚPITER.—Tanca els ulls i aprofitem aqueixes tenebres.

ALMENA.—No, no, la meva nit no és pas la nit. Aixeca't, o crido.

(JÚPITER es redreça i contempla el Paisatge que brilla davant les finestres.)

JÚPITER.—Quina nit més divina!

ALMENA.—Estàs fluix, aquest matí, en els teus epítets, marit meu.

JÚPITER.—Dic divina!

ALMENA.—Que diguis un àpat diví, un tros de vedella diví, està bé, no estàs obligat a tenir incessantment inventiva. Però per aquesta nit, hauries pogut trobar quelcom de millor.

JÚPITER.—Què hauria pogut trobar de millor?

ALMENA.—Gairebé tots els adjectius, a part de la paraula diví, veritablement en desús. La paraula perfecta, la paraula encisera, la paraula agradable sobretot, que en diu moltes de coses d'aquesta mena; quina nit més agradable!

JÚPITER.—Llavors la més agradable de totes les nostres nits, no és veritat?

ALMENA.—Caldria saber-ho.

JÚPITER.—Com, caldria saber-ho?

ALMENA.—Has oblidat, estimat marit, la nostra nit de noces, el dèbil fardell que jo era en els teus braços, i la troballa que férem dels nostres dos cors en mig de les tenebres que ens embolcallaven en llur ombra, plegats per primera vegada? Heus ací la nostra nit més bella.

JÚPITER.—La nostra nit més bella, bé està. Però la més agradable ha estat aquesta.

ALMENA.—Ho creus així? I la nit en què un gran incendi es declarà a Tebes, i retornares a l'auba, dorat per ella, i tot calent com un pa. Heus ací la nostra nit més agradable, i no cap altra!

JÚPITER.—Llavors la més sorprenent, si vols?

ALMENA.—Per què sorprenent? La d'abans d'ahir, sí, que vas salvar de la mar aquell infant que el corrent s'emportava, i tornares lluent d'algues i de lluna, tot salat pels déus i salvant-me tota la nit a força de braços durant el teu son... Era força sorprenent!... No, si volgués donar

un adjectiu a aquesta nit, diria que fou conjugal. Hi havia una seguretat que em desconcertava. No havia estat mai tan segura de retrobar-te al matí, ben rosat, ben viu, àvid del teu esmorzar i em mancava aquella divina aprehensió, que sento sempre de veure't a cada minut morint en els meus braços.

JÚPITER.—Veig que les dones empren també la paraula divina?...

ALMENA.—Després de la paraula aprehensió, sempre.

(Un silenci).

JÚPITER.—Quina cambra més bella!

ALMENA.—Ho aprecies sobretot el matí que hi ets en frau.

JÚPITER.—Que en són d'hàbils els homes! Amb aquest sistema de pedres transparents i de finestres, arriben, en un planeta relativament tan poc il·luminat, a veure més clar en les llurs cases que cap altre ésser del món.

ALMENA.—No ets pas modest. Ets tu qui l'has inventat.

JÚPITER.—I quin paisatge més bell!

ALMENA.—Aquest, pots lloar-lo, no és pas teu.

JÚPITER.—I de qui és obra?

ALMENA.—De l'amo dels déus.

JÚPITER.—Es pot saber el seu nom?

ALMENA.—Júpiter.

JÚPITER.—Que bé pronuncies els noms dels déus! Qui t'ha ensenyat a mastegar-los així amb els llavis com un aliment diví? Hom diria una ovel·la que ha collit farigola i que amb el cap alt, la mastega. Però és la farigola perquè és perfumada per la teva boca. Repeteix-ho. Es diu que els déus així cridats responen de vegades amb llur mateixa presència.

ALMENA.—Neptú! Apolló!

JÚPITER.—No, repeteix el primer!

ALMENA.—Deixa'm mastegar tot l'Olimp... Altra-ment, m'agrada sobretot pronunciar els noms dels déus per parelles: Mart i Venus, Júpiter i Junó... Llavors els veig desfilar eternament per la cresta dels núvols, agafats de la mà... Deu ésser superb!

JÚPITER.—I d'una alegria!... Llavors, trobes bella aquesta obra de Júpiter, aquests espadats, aquestes roques?

ALMENA.—Molt bella la trobo. Però, és que l'ha feta expressament?

JÚPITER.—Què dius?

ALMENA.—Tu ho fas tot expressament, estimat, tant si empeltes els teus cirerers en les pruneres, com si imagines una espasa de dos tallants. Però creus que Júpiter el dia de la creació, sabia veritablement el que anava a fer?

JÚPITER.—Asseguren que sí.

ALMENA.—Ha creat la terra. Mes la bellesa de la

- terra es crea ella mateixa cada minut. El que hi ha de prodigios en ella, és que és efimera; Júpiter és massa seriós per a haver volgut crear una cosa efimera.
- JÚPITER.—Potser et representes malament la creació.
- ALMENA.—Tan malament sens dubte, com la fi del món. Estic a la mateixa distància de l'una que de l'altra, i no tinc més memòria que previsió. I tu te la representes, estimat?
- JÚPITER.—La veig... Al principi regnava el caos... La idea veritablement genial de Júpiter, és l'haver pensat en dissociar-lo en quatre elements...
- ALMENA.—Només hi ha quatre elements?
- JÚPITER.—Quatre, i el primer és l'aigua, i que no va ésser el més fàcil de crear, t'ho asseguro! Sembla natural, a primera vista, l'aigua. Però imaginar de crear l'aigua, tenir la idea de l'aigua, és una altra cosa!
- ALMENA.—Què ploraven, les deesses, en aquesta època: bronze?
- JÚPITER.—No m'interrompis. Intento mostrar-te el que era Júpiter. Es pot aparèixer de cop i volta. No t'agradaria que t'expliqués això ell mateix, en la seva grandesa?
- ALMENA.—Ho ha tingut d'explicar massa sovint. Tu hi posaràs més fantasia.
- JÚPITER.—On estàvem?
- ALMENA.—Haviem gairebé acabat, al caos original...
- JÚPITER.—Ah! Sí! Júpiter tingué de sobte la idea d'una força elàstica i incomprendible que omplena els buits i amortiguaria tots els topaments d'una atmosfera encara mal regulada.
- ALMENA.—La idea de l'escuma, és d'ell?
- JÚPITER.—No, però un cop nascuda l'aigua, li vingué al cap la idea de vorejar-la amb vores, irregulars, per a trencar les tempestes, i de semblar-hi a sobre, amb el fi que l'ull dels déus no fos constantment molestat per un horitzó emmirallador, els continents, solubles o rocosos. [La terra estava creada i les seves meravelles...
- ALMENA.—I els pins?
- JÚPITER.—Els pins?
- ALMENA.—Els pins pinyoners, els pins cedrés, els pins xiprers, totes aquestes masses verdes o blaves sense les quals no existeix un paisatge... I el tornaveu?
- JÚPITER.—El tornaveu?
- ALMENA.—Contestes com ell. I els colors, és ell qui ha creat els colors?
- JÚPITER.—Els set colors de l'arc de Sant Martí, sí.
- ALMENA.—Parlo del roig daurat, del porpra, del verd llangardaix, els meus preferits.
- JÚPITER.—Ha deixat aquesta feina per als tintors.
- Però recorrent a les diverses vibracions de l'èter, ha fet que pels retops moleculars, així com per les contrarefraccions de les refraccions originals, s'estenguessin a través de l'univers mil xarxes diferents de so i de color, perceptibles o no—després de tot a ell, li és igual!—als òrgans humans.
- ALMENA.—Es exactament el que jo deia.
- JÚPITER.—Què deies?
- ALMENA.—Que no ha fet res! No ha fet sinó enfonsar-nos en una terrible barreja d'estupors i d'illusos d'on hem de sortir-ne tots sols, jo i el meu estimat.
- JÚPITER.—Ets impia, Almena; sàpigues que els déus t'escolten!
- ALMENA.—L'acústica no és pas la mateixa pels déus que per nosaltres el batec del meu cor cobreix, de segur, per als éssers suprens el de la meva xerrameca, doncs és un cor senzill i recte. Que m'escoltin. Altrament, per què han de prendre-s'ho malament? No tinc per què tenir un agraïment especial a Júpiter, amb el pretext que ha creat quatre elements en lloc dels vint que necessitariem, doncs de tota l'eternitat era el seu paper, mentre que el meu cor pot curullar d'agraïment envers Amfitrió, el meu estimat marit, que ha trobat el mitjà, entre batalla i batalla, de crear un sistema de politges per les finestres i d'inventar un nou empelt pels cirrers. Tu has modificat per a mi el gust d'una cirera, el calibre d'un raig; tu ets el meu creador!... Què et passa que em mires amb aquests ulls? Els compliments et decepcionen sempre. No ets orgullós més que per a mi. Em trobes massa terrenal?, digues.
- JÚPITER.—(*Aixecant-se, molt solemne*). No t'estimaries pas ésser-ho menys?
- ALMENA.—Això m'allunyaria de tu.
- JÚPITER.—No has desitjat mai ésser deessa, o semi-deessa?
- ALMENA.—A fe que no. Per què havia de desitjar-ho?
- JÚPITER.—Per a ésser honorada i reverenciada per tots.
- ALMENA.—Ho sóc com a simple dona, que és més meritori.
- JÚPITER.—Per a ésser d'una carn més lleugera, per a caminar sobre els aires, sobre les aigües.
- ALMENA.—Es el que fa tota esposa, afeixugada amb un bon marit.
- JÚPITER.—Per a comprendre les raons de les coses, dels altres mons.
- ALMENA.—Els veïns no m'han interessat mai.
- JÚPITER.—Llavors, per a ésser immortal?
- ALMENA.—Immortal? I per què! Per què serveix, això?
- JÚPITER.—Com, per què! Pera a no morir!

ALMENA.—I què faré, si no em moro?

JÚPITER.—Viuràs eternament, estimada Almena, canviada en astre; titllaràs en la nit fins a la fi del món.

ALMENA.—Què tindrà lloc?

JÚPITER.—Mai.

ALMENA.—Quina vetllada més encisera! I tu, què faràs?

JÚPITER.—Seré una ombra sense veu, fosa en les bromes de l'infern, i m'alegraré de pensar que la meva esposa flameja, allà dalt, en l'aire sec.

ALMENA.—Prefereixes d'habitud els plaers més ben repartits... No, estimat meu, que els déus no comptin pas amb mi per aquest ofici... L'aire de la nit no va gens bé a la meva pell de rossa... Que en seré de fujetejada, en el fons de l'eternitat!

JÚPITER.—Que en seràs de freda i vana, en el fons de la mort!

ALMENA.—No la temo pas la mort. És l'inrevés de la vida. I ja que el teu Júpiter, amb raó o sense, ha creat la mort sobre la terra, jo em solidaritzo amb la meva planeta. Sento massa les meves fibres que continuen les dels altres homes, dels animals i fins i tot les de les plantes, per a no seguir llur sort. No em parlis de no morir mentre no hi hagi una llegum immortal. Esdevenir immortal, per un humà, és trair. Altrament, si penso en el gran repòs que donarà la mort a totes les nostres petites fadigues, a les nostres preocupacions de segon ordre, li'n sóc agraïda de la seva plenitud, de la seva mateixa abundor... Haver-se impacientat seixanta anys per vestits mal tenyits, per àpats mal cuinats i, tenir, per fi, la mort, la constant, la carnissera mort, és una recompensa desproporcionada... per què em mires de sobte amb aquest aire respectuós?

JÚPITER.—Ets el primer ésser veritablement humà que trobo...

ALMENA.—Es la meva especialitat, entre els humans; no creus pas dir una cosa tan ben dita. De tots els que conec, sóc efectivament jo, la que més aprova i estima llur destí. No hi ha una peripècia humana que jo no admeti, des del naixement fins a la mort, comptant-hi i tot els àpats de família. Tinc els sentits mesurats, i que no s'erren pas. Estic segura de què sóc la sola persona humana que veu amb llur veritable tamany, les fruites, les aranyes, i que frueix les joies amb llur veritable gust. I em passa el mateix amb la intel·ligència. No hi sento en ella aquella dosi de joc o d'error que fa provocar, sota l'efecte del vi, de l'amor o d'un bell viatge, el desig de l'eternitat.

JÚPITER.—Però no t'agradaria tenir un fill menys humà que tu, un fill immortal?

ALMENA.—Es humà desitjar un fill immortal?

JÚPITER.—Un fill qui esdevingués el més gran dels herois, que des de la seva primera infantesa, es barallés amb lleons i amb monstres?

ALMENA.—Mentre sigui petit, tindrà una tortuga i un gos d'aigües. És tot el que li permetré.

JÚPITER.—Que matés serpents enormes, vingudes per ofegar-lo en el seu bressol?

ALMENA.—No estarà mai sol. Aquestes aventures no els passen més que als fills de les minyones... No, jo el vull que sigui feble, que gemegui dolçament i que tingui por de les mosques...

JÚPITER.—Parlem seriosament, Almena. És de veritat que preferiries matar-te abans d'ésser infidel al teu marit?

ALMENA.—No ets gentil dubtant-ne!

JÚPITER.—Es molt perillós matar-se!

ALMENA.—No pas per a mi, i t'asseguro, estimat marit, que no hi haurà res de tràgic en la meva mort. Qui sap! Potser serà aquesta nit, en aquest mateix lloc, si ara el déu de la guerra et toca; però ja cuidaré de què els espectadors treguin d'aquest espectacle, en lloc d'un pesombre, una serenitat. Hi ha, de segur, pels cadàvers, una manera de somriure o de creuar les mans que ho arranja tot.

JÚPITER.—Però podries emportar en la teva mort un fill concebut la vetlla, mig vivent!

ALMENA.—No seria per a ell més que una mitja mort. Hi guanyaria sobre el seu futur lot.

JÚPITER.—I parles de tot això tan senzillament, tan reposada, sense haver-hi reflexionat?

ALMENA.—Sense haver-hi reflexionat? Hom es pregunta de vegades en què pensen aquestes dones joves sempre rialleres, gaies i grassetes, tal com dius tu. En el mitjà de morir sense història i sense drama si el seu amor és humiliat o decebut...

JÚPITER.—(S'aixeca majestuosament). Escolteu bé, estimada Almena. Sou piadosa i veig que podeu comprendre els misteris del món. Cal que us parli...

ALMENA.—No, no, estimat Amfitrió! Veig que em tractes de vós. Sé massa a què porta aquest vós solemniat. És la teva manera d'ésser tendre. I m'intimida. Val més que la propera vegada, tractis de trobar un tutejament en l'interior del mateix tutejament.

JÚPITER.—No bromegis. He de parlar-vos dels déus!

ALMENA.—Dels déus?

JÚPITER.—Es hora de què t'aclareixi llurs relacions amb els homes, les hipoteques imprescriptibles que tenen sobre dels homes i de llurs esposes.

ALMENA.—Et tornes boig! Vas a parlar dels déus en el sol moment del dia, en què els homes, em-

briacs de sol, llançats cap al treball o la pesca, no es deuen més que a la humanitat. Altrament l'exèrcit t'espera. Et resten tan sols unes hores si vols matar enemics, en dejú. Marxa, estimat, per a retrobar-me abans; altrament la casa m'espera, marit meu. He de fer la meua visita d'intendent... Si us quedeu, estimat senyor, tindré de parlar-vos també de manera solemnia, no dels déus, sinó de les meves minyones. Em penso que ens serà precis prescindir de Nenetza. A més de la seva mania de no netejar en l'enrajolat més que les rajoles negres, ha cedit, per dir-ho com vós, als déus, i està prenyada.

JÚPITER.—Almena!, estimada Almena! Els déus apareixen en l'hora precisa en què menys els esperem.

ALMENA.—Amfitrió, marit estimat! Les dones desapareixen en el segon que creiem tenir-les!

JÚPITER.—Llur còlera és terrible. No accepten ni les ordres ni la burla!

ALMENA.—Però tu ho acceptes tot, i és per això que t'estimo... Fins un petó de lluny, a la mà!... Fins aquesta nit... Adéu...

(*Surt. Entra MERCURI.*)

ESCENA III

JÚPITER, MERCURI

MERCURI.—Què passa, Júpiter? Jo esperava veure-us sortir en vostra glòria, d'aquesta cambra, com d'altres cambres i és Almena la qui s'evadeix, sermonejant-vos i no gens torbada?

JÚPITER.—No es pot pretendre pas que ho estigui.

MERCURI.—Què vol dir aquest plec vertical entremig dels vostres ulls? És un estigma del tro? És una menaça que nodriu contra la humanitat?

JÚPITER.—Aquest plec?... És una arruga.

MERCURI.—Júpiter no pot tenir arrugues; aquesta us resta del cos d'Amfitrió.

JÚPITER.—No, no, aquesta arruga em pertany i ara sé d'on treuen els homes aquestes arrugues que ens intrigaven a tots. De la innocència i del plaer.

MERCURI.—Sembleu las, Júpiter, aneu corbat.

JÚPITER.—Una arruga és molt pesada de portar!

MERCURI.—Sentiríeu, per fi, aquell famós lassament que procura l'amor als homes?

JÚPITER.—Em penso que estic provant l'amor.

MERCURI.—Es ben sabut que el tasteu sovint!

JÚPITER.—Per primera vegada he tingut en els meus braços una criatura humana sense veure-la i altrament sense sentir-la... Per això l'he compresa.

MERCURI.—Què pensàveu?

JÚPITER.—Que jo era Amfitrió. És Almena que ha obtingut la victòria sobre meu. Des que m'he

ficat al llit fins que m'he llevat, no he pogut ésser amb ella més que el seu marit. Abans he tingut l'ocasió d'explicar-li la creació. No he trobat sinó un llenguatge de pedagog, mentre que al davant teu flueix tot el meu llenguatge diví. Vols que t'expliqui la creació?

MERCURI.—Que la reféssiu rigorosament, ho acceptaria. Però més enllà d'això, res.

JÚPITER.—Mercuri, la humanitat no és pas el que pensen els déus! Creiem que els homes són una irrisió de la nostra naturalesa. L'espectacle del seu orgull és tan divertit, que els hem fet creure que existeix un conflicte entre els déus i eils mateixos. Ens hem pres una pena enorme per a imposar-los l'ús del foc, perquè al cap i a la fi creguin haver-nos-el robat; dibuixant en llur ingrata matèria cerebral volutes complicades perquè inventin el tissatge, la roda dentada, l'oli d'oliva, i s'imaginin haver conquerit aquestes penyores sobre nosaltres... Ara bé, aquest conflicte existeix, i jo en sóc la víctima.

MERCURI.—Exagereu el poder d'Almena.

JÚPITER.—No exagero pas. Almena, la tendra Almena, posseeix una natura més irreductible a les nostres lleis que la roca. És ella el veritable Prometeu.

MERCURI.—Li manca simplement imaginació. És la imaginació que illumina per al nostre joc el cervell dels homes.

JÚPITER.—Almena no s'illumina pas. No és sensible ni a l'esclat, ni a l'apariència. No té imaginació i potser no gaire més intelligència. Però justament hi ha en ella quelcom d'inatacable i de limitat que deu ésser l'infinit humà. La seva vida és un prisma on el patrimoni comú dels déus i dels homes—braó, amor, passió—, és muda en qualitats pròpiament humanes—constància, dolçor, abnegació—, sobre de les quals mor el nostre poder. Ella és l'única dona que suportaria vestida, velada, de qui l'absència iguala la presència; de qui les ocupacions em semblen tan atractives com els plaers. Menjar al davant seu, fins i tot esmorzar-hi, passar-li la sal, la mel, les espècies, de què la seva sang i la seva calor s'alimenten, tocar-li la mà—mal que fos la seva cullera o el seu plat—, heus ací en el que penso ara! Amb un mot: l'estimo, i puc ben bé dir-t'ho, Mercuri, el seu fill serà el meu fill predilecte.

MERCURI.—Es el que l'univers ja sap.

JÚPITER.—L'univers! Penso que ningú en sap res, encara, d'aquesta aventura?

MERCURI.—Tot el que en el món està dotat d'orelles, sap que Júpiter honora avui Almena amb la seva visita. Tot el que posseeix una llengua s'ocupa en repetir-ho. Ho he anunciat en sortir el sol.

JÚPITER.—M'has traït! Pobra Almena!

MERCURI.—He obrat com amb les altres estimades vostres, i seria el primer dels vostres amors que restaria secret. No teniu el dret de dissimular cap de les vostres generositats amoroses.

JÚPITER.—Què has anunciat? Que ahir havia pres la forma d'Amfitrió?

MERCURI.—Això no. Aquesta astúcia poc divina podria ésser mal interpretada. Com el vostre desig de passar una segona nit en els braços d'Almena esclatava al través de totes les muralles, he anunciat que rebria aquesta nit, la visita de Júpiter.

JÚPITER.—I a qui ho has anunciat?

MERCURI.—De primer, als aires, a les aigües, tal com dec fer-ho. Escolteu; les ondes seques o humides no parlen més que d'això en llur llenguatge.

JÚPITER.—Només això?

MERCURI.—I a una vella que passava per sota del Palau.

JÚPITER.—La portera sorda? Estem perduts!

MERCURI.—Per què aquests mots humans, Júpiter? Parleu com un amant. Almena us ha exigít el silenci fins al minut que la raptaríeu d'aquesta terra?

JÚPITER.—Aquesta és la meva desgràcia! Almena no sap res. Cent vegades, en el curs d'aquesta nit, he tractat de fer-li entendre qui era jo. Cent vegades ha canviat, amb una frase humil o encisera, la veritat divina en veritat humana.

MERCURI.—I no ha tingut sospites?

JÚPITER.—En cap moment, i no suportó pas la idea que en pugui tenir... Què és tot aquest soroll?

MERCURI.—La dona sorda ha complert el seu paper. Es Tebes que es prepara per a festejar la vostra unió amb Almena... Una processó s'organitza i sembla pujar al Palau...

JÚPITER.—Que no hi arribi pas! Desvia-la cap al mar, que l'engolirà.

MERCURI.—Impossible, són els vostres sacerdots.

JÚPITER.—Així tindran més raons per a creure en mi.

MERCURI.—No podeu res contra les lleis que vós mateix haveu prescrit. Tot l'univers sap que Júpiter farà avui un fill a Almena. No estaria malament que Almena també n'estigués informada.

JÚPITER.—Almena no suportarà pas això.

MERCURI.—Que Almena ho suporti, doncs! La causa bé val la pena.

JÚPITER.—No ho sofrirà pas. No tinc cap dubte sobre això. Es matarà. I el meu fill, Hèrcol, morirà del mateix cop... I em veuré novament obligat, com per a tu, d'obrir-me la cuixa o el

turmell per abrigar-hi un fetus durant alguns mesos. Moltes gràcies! La processó puja?

MERCURI.—Lentament, però amb constància.

JÚPITER.—Per primera vegada, Mercuri, tinc la impressió de què un déu honrat pot ésser un mal home... Què són aquests càntics?

MERCURI.—Són les verges transportades per la notícia, que vénen en teoria a felicitar Almena.

JÚPITER.—No creus vertaderament necessari engolir aquests sacerdots, colpir aquestes verges amb una insolació matinal?

MERCURI.—Però, a la fi, què és el que desitgeu?

JÚPITER.—El que desitja un home, caram! Mil desitjos contradictoris. Que Almena resti fidel al seu marit i que se'm dongui amb satisfacció. Que sigui casta sota les meves carícies i que mil desitjos desconeguts la cremin al veure'm... Que ignori tota aquesta intriga, i que l'aprovi per complet.

MERCURI.—M'hi perdo. Jo, he complert la meva tasca. L'univers sap, com estava prescrit, que jeureu aquesta nit en el llit d'Almena... Puc fer alguna cosa més per vós?

JÚPITER.—Sí. Que hi jegui de veritat!

MERCURI.—I amb aquell famós consentiment de què parlàveu ahir, sens dubte?

JÚPITER.—Sí, Mercuri. No es tracta més d'Hèrcul. L'assumpte Hèrcul s'ha acabat feliçment. Es tracta de mi. Cal que vegis Almena, que la preparis per a la meua visita, que li descriguis el meu amor... Apareix-li... Amb el teu sol fluid de déu secundari agita en profit meu la humanitat del seu cos. Et permeto acostar-t'hi, tocar-la. Altera de primer els seus nervis, després la seva sang, després el seu orgull. Altrament, t'adverteixo, que no deixo aquesta ciutat abans que ella no s'hagi donat de bon grat en honor meu. I estic cansat d'aquesta humiliant llureia! Vindré com a déu!

MERCURI.—En bona hora, Júpiter! Si renunciéu al vostre incògnit, puc assegurar-vos que dins de pocs minuts, l'hauré convençuda d'esperar-vos a la posta del sol. Heus-la ací, precisament. Deixeu-me.

ALMENA.—Oh! Oh! Estimat meu!

EL TORNAVEU.—Estimat meu!

JÚPITER.—Crida?

MERCURI.—Parla d'Amfitrió al seu tornaveu. I dieu que no és coqueta? Parla sens treva a aquest tornaveu. Té un mirall fins per a les seves paraules. Veniu, Júpiter, ara s'apropa.

JÚPITER.—Salut, mansió pura i casta, tan pura, tan casta!... Per què somrius? Has sentit ja aquesta frase?

MERCURI.—Sí. L'he sentida anticipadament. Els segles futurs me la criden. Partim, heus-la ací!

ESCENA IV

ALMENA, ECCLISSÉ

(ALMENA i ECCLISSÉ, la DIDA, entren pels costats oposats.)

ALMENA.—Tens un aire ben agitat, Ecclissé.

ECCLISSÉ.—Porto les berbenes, mestressa, les seves flors preferides.

ALMENA.—Preferides de qui? Jo prefereixo les roses.

ECCLISSÉ.—Gosariéu adornar aquesta cambra amb roses, en el dia d'avui?

ALMENA.—I per què no?

ECCLISSÉ.—M'han dit sempre que Júpiter detesta les roses. Però potser, després de tot, teniu raó de tractar als déus com a simples homes. Això els educa. Preparo el gran vel roig?

ALMENA.—El vel gran? Ben cert que no. El vel senzill de lli.

ECCLISSÉ.—Que en sou d'hàbil, mestressa! Que en teniu de raó en donar al palau l'aspecte de la intimitat en lloc de l'estat de les festes. He preparat els dolços i vessat ambre en el bany.

ALMENA.—Has fet bé. Es el perfum preferent del meu marit.

ECCLISSÉ.—El vostre marit, efectivament, també n'estarà molt orgullós i molt satisfet.

ALMENA.—Què vols dir, Ecclissé?

ECCLISSÉ.—Oh estimada mestressa, heus ací el vostre nom cèlebre per segles i potser el meu també, ja que he estat la teva dida. La meva llet ha estat el teu coloret.

ALMENA.—Li ha succeït alguna cosa agradosa a Amfitrió?

ECCLISSÉ.—Li succeirà el que un príncep pot somniar de més feliç per a la seva glòria i el seu honor.

ALMENA.—La victòria?

ECCLISSÉ.—Victòria, certament! I sobre el més gran dels déus! Sentiu?

ALMENA.—Què són aquesta música i aquests crits?

ECCLISSÉ.—Es, estimada mestressa, que Tebes tota sencera sap la notícia. Tots se n'alegren, tots es feliciten de saber que, gràcies a vós, la nostra ciutat és afavorida entre totes.

ALMENA.—Gràcies al teu amo!

ECCLISSÉ.—Certament, també ell n'és honorat!

ALMENA.—Ell sol!

ECCLISSÉ.—No, mestressa, vós. Tota la Grècia ressona ja de la vostra glòria. La veu dels galls s'és alçada d'un to des d'aquest matí, segons diuen els sacerdots. Leda, la regina d'Esparta, que Júpiter estimà sota la forma d'un cigne i que es troba de pas a Tebes, demana visitar-vos. Els seus consells us poden ésser útils. He de dir-li que pugui?

ALMENA.—Certament...

ECCLISSÉ.—Ah, mestressa, no calia pas veure't

cada dia en el bany, com jo, per a pensar que els déus no reclamarien un dia el que els és degut!

ALMENA.—No et comprenc pas. Amfitrió es déu?

ECCLISSÉ.—No, però el seu fill serà semi-déu.

(Aclamacions, música). Són les verges. Han distanciat els sacerdots en la pujada, a part d'aquest calçasses d'Alexeia, naturalment, que retenen. No us mostreu pas, mestressa, es més digne... Els hi parlo?... Si la princesa és aquí, petites? Sí, sí, és aquí! (ALMENA es passeja bon xic preocupada). Està blanament ajeguda en el seu llit. Les seves mirades distretes acaricien una enorme esfera d'or que de sobte penja del sostre. Amb la mà dreta es porta a la cara un ram de berbena. Amb l'esquerra, dona diamants a una àliga gegant, que acaba d'entrar per la finestra.

ALMENA.—Acaba les teves bromes, Ecclissé. Es pot festejar una victòria sense moixigangues.

ECCLISSÉ.—El seu vestit, voleu saber com és el seu vestit? Porta una túnica ratllada de tela desconeguda, que se'n diu seda, d'un color vermell nou. El cinyell? Per què no porta cinyell? per què aquest riure, allà baix, sí, tu, la més jove? El seu cinyell és de plati i de color verd. Que t'hi torni a trobar! Si li prepara un àpat?... El seu perfum?

ALMENA.—Has acabat, Ecclissé?

ECCLISSÉ.—Voldrien saber el teu perfum. (Gest menaçador d'ALMENA). Es un secret, petites, però aquesta nit Tebes n'estarà embaumat... Si es transformarà en una estrella que no s'haurà de veure més que cada sis mesos? Sí, ja la previndré. Com succeirà tot això? Sí, us ho prometo, verges, no us n'amagaré res. Adéu!... Heus-les que se'n van, Almena. Ensenyen la seva esquena encisera i es tomben per a somriure! Ah! com n'és d'illuminada una esquena per un somriure! Quines noies més enciseres!

ALMENA.—No t'he vist mai tan boja!

ECCLISSÉ.—Oh! sí, mestressa, boja i embogida! Doncs sota quina forma vindrà? Pel cel, per la terra, per les aigües? No m'atreveixo a espantar els ocells, potser en aquest moment és un d'ells. No m'atreveixo resistir al cabridell que tenim presoner que m'ha perseguit i cornejat. El gentil animal és allí, bramant i piafant en l'avantcambra. He d'obrir-lo, potser? Però qui sap, potser, al contrari, és aquest vent que agita les cortines! Potser és ell qui toca en aquests moments les espatlles de la teva vella dida. Oh mestressa, és en això que Júpiter ha estat més hàbil. Cadascun dels seus éssers i moviments pot ésser pres per un déu! Ah! estic en els fonaments d'un immortal! Oh! mira qui entra per allí, per la finestra!

ALMENA.—No veus que és una abella... Espan-
ta-la.

ECCLISSÉ.—Certament que no! És ella! És ell,
vull dir, ell en ella, en una paraula! No us mo-
veu pas, mestressa, ho prego! Oh salut, abella
divina! T'endevinem.

ALMENA.—S'acosta, a mi, socors!

ECCLISSÉ.—Que n'ets de bella resguardant-te així!
Ah! quanta raó té Júpiter fent-te dansar
aquest pas de temença i de joc. Cap altre no
revela millor la teva candidesa i les teves grà-
cies... Segurament va a picar-te.

ALMENA.—Però jo no vull pas ésser picada.

ECCLISSÉ.—Oh! picada, estimada! Deixa't picar,
mestressa! Deixa-la posar-se en la teva galta.
Oh! És ell segurament, busca el teu pit! (AL-
MENA abat i esclafa l'abella. La rebutja amb el
peu.) Oh cels! Què has fet? Caram, cap mena
de tro, cap llamp! Insecte infame que ens ha
fet aquesta por!

ALMENA.—M'explicaràs la teva conducta, Ecclissé?

ECCLISSÉ.—De primer, mestressa, rebreu les dipu-
tacions que puguen per felicitar-vos?

ALMENA.—Amfitrió les rebrà demà amb mi.

ECCLISSÉ.—Evidentment, és més natural... Ja t'ir-
no, mestressa. Vaig a cercar Leda.

ESCENA V

ALMENA, MERCURI

(ALMENA fa unes passes en la cambra, un
xic inquieta. Quan es tomba, veu MERCURI al
davant seu.)

MERCURI.—Salut, princesa.

ALMENA.—Sou un déu, per haver vingut així al-
hora amb tanta audàcia i discreció?

MERCURI.—Un déu amb mala fama, però un déu.

ALMENA.—Mercuri, si jutjo per la vostra cara?

MERCURI.—Gràcies. És pels meus peus que els
altres humans em reconeixen, per les ales dels
meus peus. Sou més hàbil i més apta per a
a l'adulació.

ALMENA.—Sóc tota feliça de veure un déu.

MERCURI.—Si voleu tocar-lo, també us autoritzo
per fer-ho. Per les vostres mans, jo, reconec
que teniu aquest dret... (ALMENA acaricia dolça-
ment els braços de MERCURI, li toca la cara).
Veig que els déus us interessin.

ALMENA.—M'he passat tota la meua joventut ima-
ginant-me'ls, fent-los senyals. Per fi ha vingut
un d'ells!... Acaricio el cel!... Estimo els déus.

MERCURI.—Tots? Estic comprès en aquesta afec-
ció?

ALMENA.—La terra s'estima en detall, el cel en
bloc... Altrament, vós, Mercuri, teniu un nom
tan bell! També es diu que sou el déu de l'elo-

qüència... Això ho he vist tot seguit que us
heu aparegut.

MERCURI.—Pel meu silenci? La vostra cara tam-
bé és una bella paraula... I no teniu un preferit
entre els déus?

ALMENA.—Forçosament, ja que tinc un preferit
entre els homes...

MERCURI.—Quin?

ALMENA.—He de dir son nom?

MERCURI.—Voleu que enumeri els déus segons
la llista oficial, i vós em deturareu?

ALMENA.—Us deturo. És el primer.

MERCURI.—Júpiter?

ALMENA.—Júpiter.

MERCURI.—Em sorpreneu. Fins aquest punt us
influencia el seu títol de déu dels déus? Aques-
ta espècie d'ociositat suprema, aquesta funció
de contramestre sense especialitat en la pedra-
ra divina, pel contrari, no us aparta d'ell?

ALMENA.—Té l'especialitat de la divinitat. Ja és
quelcom.

MERCURI.—No entén res d'eloqüència, ni d'orfe-
breria, ni de la música de cel o de cambra. No
té cap talent.

ALMENA.—Es bell, melancòlic, i no té en les seves
faccions augustes cap d'aquells pics que habiten
en les faccions dels déus que són ferrers o poetes.

MERCURI.—Es bell, en efecte, i femeller.

ALMENA.—No sou pas lleial parlant així d'ell.
Creieu que jo no comprenc el sentit d'aqueixes
passions sobtades que precipiten Júpiter en els
braços de mortals massa honrades per aquesta
alta missió. Jo hi entenc d'empelts, pel meu
marit, que ha trobat, com potser sabeu allà
dalt, l'empelt de les cireres. També a classe ens
fan recitar que el creuament amb la bellesa, i
fins i tot amb la puresa, no pot operar-se sinó
mitjançant aqueixes visites. Us desplaça dient-
vos això?

MERCURI.—M'entusiasmeu... Llavors la sort de
Leda, de Danae, de totes les que ha estimat
o estimarà Júpiter us sembla una felicitat?

ALMENA.—Una felicitat infinita.

MERCURI.—Envejable?

ALMENA.—Molt envejable.

MERCURI.—Breu; les envegeu?

ALMENA.—Si les envejo? Per què aquesta pre-
gunta?

MERCURI.—No ho endevineu? No endevineu per
què vinc ací i el que he d'anunciar-vos, com a
missatger del meu amo?

ALMENA.—Dieu.

MERCURI.—Que us estima... Que Júpiter us es-
tima.

ALMENA.—Júpiter em coneix? Júpiter es digna
saber la meua existència? Sóc afortunada en-
tre totes.

MERCURI.—Des de fa molts dies, us veu, no perd cap dels vostres gestos, esteu inscrita en la seva mirada radiant.

ALMENA.—Des de molts dies?

MERCURI.—I de moltes nits. Empallidiu!

ALMENA.—Es veritat, deuria enrogir!... Excuseu-me, Mercuri. Però estic afligida de pensar que no he estat pas sempre digna d'aquesta mirada! Per què no m'haveu previngut!

MERCURI.—I què he de dir-li?

ALMENA.—Digueu-li que seré des d'ara digna d'aquest favor. Un altar d'argent s'eleva ja per a ell en el palau. A la tornada d'Amfitrió li aixecarem un altar d'or.

MERCURI.—No és pas el vostre altar el que demana.

ALMENA.—Ací tot li pertany! Que es digni escollir un objecte entre els meus objectes preferits!

MERCURI.—L'ha escollit, i vindrà aquesta nit a la posta del sol a demanar-lo ell mateix.

ALMENA.—Quin?

MERCURI.—El vostre llit. (ALMENA no afecta pas una sorpresa desmesurada). Prepareu-vos! Acaibo de donar les meves ordres a la nit. No en tindrà prou amb tota la jornada per a recollir els esclats i els sorolls d'una nit de nocces celestes. Serà menys una nit que un avenç sobre la vostra futura immortalitat. Sóc feliç d'interposar aquests fragments d'eternitat entre els vostres moments caducs. És el meu regal de nocces. Somrieu?

ALMENA.—Somriuria per menys.

MERCURI.—I per què aquest somriure?

ALMENA.—Molt simplement, perquè hi ha error en la persona, Mercuri. Jo sóc Almena i Amfitrió és el meu marit.

MERCURI.—Els marits estan molt per fora de les lleis fatals del món.

ALMENA.—Sóc la més senzilla de les tébanes. Era la darrera al col·legi i altrament ho he oblidat tot. Diuen que sóc poc intel·ligent.

MERCURI.—No és pas aqueixa la meva opinió.

ALMENA.—Us faig observar que no es tracta en aquest moment de vós, sinó de Júpiter. Ara bé, de rebre Júpiter, jo no en sóc pas digna. No m'ha vist sinó il·luminada pel seu esclat. La meva llum pròpia és infinitament més feble.

MERCURI.—Del cel es veu el vostre cos il·luminant la nit grega.

ALMENA.—Sí, tinc pólvora, unguents. El cos encara resulta, amb els depilatoris i les llimes. Però no sé ni escriure ni pensar.

MERCURI.—Veig que parleu amb molta suficiència. Altrament els poetes de la posteritat s'encarregaran de la vostra conversa d'aquesta nit.

ALMENA.—També poden encarregar-se del demés.

MERCURI.—Per què aquest llenguatge que empe-

titeix tot el que toca? Creieu escapar als déus retallant tot el que us fa excellent en noblesa i en beutat? Us feu poc càrrec de la gravetat del vostre paper!

ALMENA.—Es el que m'estic matant per a dir-vos! Aquest paper no em convé pas. Visc en l'atmosfera més terrenal que hi ha, i cap divinitat podria suportar-la molt temps.

MERCURI.—No aneu pas a imaginar-vos que es tracta de cap relació llarga. Es tracta sols d'algunes hores.

ALMENA.—D'això vós no en sabeu res. La constància de Júpiter, com m'imagino, a penes em sorprendria. És el seu interès que em sorprèn.

MERCURI.—La vostra cintura us fa per a ell superior a totes.

ALMENA.—Admetem això de la meva cintura. Sap que em torro afrosament a l'estiu?

MERCURI.—Les vostres mans ornem les flors en els vostres jardins.

ALMENA.—Les meves mans estan bé. Però hom no té sinó dos mans. I tinc una dent de més.

MERCURI.—El vostre caminar desborda de promences.

ALMENA.—Això no vol dir res, al contrari. En amor estic poc ensinistrada.

MERCURI.—Inútil mentir. Júpiter també us ha observat en aquest paper.

ALMENA.—Es pot fingir...

MERCURI.—Prou paraules i prou coqueteria!... (Què veig, Almena, llàgrimes en els vostres ulls? Ploreu a l'hora en què una pluja de joies caurà sobre la humanitat en honor vostre! Perquè Júpiter ho ha destinat. Sap que sou bona i que preferiu aquest aiguat a un aiguat d'or. Un any de joia comença aquesta nit per a Tebes. Cap més epidèmia, cap més fam, cap guerra.

ALMENA.—No mancava més que això!

MERCURI.—I els infants d'aquesta ciutat que la mort havia d'emportar-se aquesta setmana, que són vuit, si voleu saber-ho—quatre nois i quatre noies, entre elles la vostra petita Carissa—seran salvats per la vostra nit.

ALMENA.—Carissa? Això és un *chantage*!

MERCURI.—La salut i la felicitat són l'únic *chantage* dels déus... Sentiu? Aquests càntics, aquesta música, aquest entusiasme, és a vós que s'adrecen. Tot Tebes sap que rebreu aquesta nit Júpiter i s'adorna i embelleix per a vós. Els malalts, els pobres, tots els que us deuran la vida i la felicitat, Júpiter els curarà o els satisfarà al seu pas, a posta de sol. Estigueu ja previnguda. Adéu-siau, Almena.

ALMENA.—Ah! Era aquesta la victòria! Us en aneu, Mercuri?

MERCURI.—Me'n vaig. Vaig a prevenir Júpiter de què vós l'espereu.

ALMENA.—Mentireu. No puc pas esperar-lo.
 MERCURI.—Què dieu?
 ALMENA.—No l'esperaré pas. Us ho prego, Mercuri, aparteu de mi el favor de Júpiter!
 MERCURI.—No us comprenc pas.
 ALMENA.—Jo no puc ésser l'amant de Júpiter.
 MERCURI.—Per què?
 ALMENA.—Em menysprearia tot seguit.
 MERCURI.—No us feu la ingènua.
 ALMENA.—Sóc impia.
 MERCURI.—Mentiu... Això és tot?
 ALMENA.—Estic lassa, malalta.
 MERCURI.—No és pas veritat. No cregueu pas defensar-vos contra un déu amb les armes que aparten els homes.
 ALMENA.—Estimo un home.
 MERCURI.—Quin home?
 ALMENA.—El meu marit.
 (MERCURI, que s'havia inclinat cap a ella, es redreça.)
 MERCURI.—Ah! Estimeu el vostre marit?
 ALMENA.—L'estimo.
 MERCURI.—Però nosaltres ja hi comptem! Júpiter, no és pas un home, no escolleix pas les seves estimades entre les dones infidels. Altrament no us feu més ingènua del que sou. Coneixem els vostres somnis.
 ALMENA.—Els meus somnis?
 MERCURI.—Sabem el que somnieu. Les dones fidels somnien, de vegades, que no estan pas en els braços de llurs marits.
 ALMENA.—No estan en els braços de ningú.
 MERCURI.—Succeeix a aquestes esposes segures que anomenen Júpiter al seu marit. Nosaltres us havem sentit.
 ALMENA.—El meu marit pot ésser per a mi Júpiter. Júpiter no pot ésser el meu marit.
 MERCURI.—Sou vertaderament el que s'anomena un esperit obstinat! No em forceu a parlar-vos cruament i a mostrar-vos el fons d'això que creieu candor vostre. Us trobo prou cínica en les vostres paraules.
 ALMENA.—Si em sorprenguessin nua, hauria de debatre'm amb el meu cos i les meves cames nues. No em deixeu l'elecció del mots.
 MERCURI.—Vaig a parlar-vos sense circumloquis; Júpiter no demana pas absolutament entrar com a home en vostre llit...
 ALMENA.—Heu pogut veure que tampoc hi accepto les dones.
 MERCURI.—Hem pogut veure que certs espectacles de la natura, certs perfums, certes formes us irriteren tendrament en vostra ànima i en vostre cos, i que sovint, fins en els braços d'Amfitrió, neix en vós, enfront d'objectes i d'éssers, una tumultuosa atracció. Us agrada nedar. Júpiter pot esdevenir l'aigua que us embolcalla

i us força. O si creieu marcar menys la vostra infidelitat rebent d'una planta, d'un animal el favor de l'amo dels déus, dieu-ho, i us ho concedirà... Quin és el vostre felí predilecte?
 ALMENA.—Mercuri, deixeu-me.
 MERCURI.—Una paraula, i marxo. Un infant deu néixer de la unió d'aquesta nit, Almena.
 ALMENA.—I té un nom i tot, sens dubte?
 MERCURI.—Té un nom, Hèrcul.
 ALMENA.—Pobra nena, no neixerà pas.
 MERCURI.—Es un nen, i neixerà. Tots aqueixos monstres que desolen encara la terra, tots aqueixos fragments d'un món de quatre dimensions que omplenen el vostre univers de tres mesures, és Hèrcul qui deu destruir-los i dissipar-los. La vostra unió amb Júpiter és feta de tota l'eternitat.
 ALMENA.—I què passarà si refuso?
 MERCURI.—Hèrcul ha de néixer.
 ALMENA.—Si em mato?
 MERCURI.—Júpiter tornarà a donar-vos la vida. Aquest fill ha de néixer.
 ALMENA.—Un fill d'adulteri, mai. Aquest fill moriria, per fill del Cel que pogués ésser.
 MERCURI.—La paciència dels déus té límits, Almena! Menyspreeu llur cortesia. Pitjor per a vós. Després de tot, nosaltres no n'hem de fer res del vostre consentiment.
 (ECCLISSÉ entra bruscament.)
 ECCLISSÉ.—Mestressa.
 ALMENA.—Què hi ha?
 MERCURI.—Amfitrió, sens dubte?
 ECCLISSÉ.—No senyor. La reina Leda arriba al palau! Potser he de despatxar-la?
 ALMENA.—Leda? No: Que es quedi.
 MERCURI.—Rebeu-la, Almena, pot donar-vos consells força útils. Per la meua banda marxo i vaig a donar compte de la nostra conversa a Júpiter.
 ALMENA.—Li comunicareu la meua resposta?
 MERCURI.—Es que voleu veure la vostra ciutat assaltada per pestilències, per l'incendi? Veure el vostre marit vençut i fracassat? Li diré que l'espereu.
 ALMENA.—Li direu una mentida.
 MERCURI.—Es amb les mentides del matí que les dones fan llurs veritats del vespre. Fins aquest vespre, Almena.
 (Desapareix.)
 ALMENA.—Ecclissé, com és?
 ECCLISSÉ.—El seu vestit? D'argent ribetejat de cigne, però molt discret.
 ALMENA.—Parlo del seu rostre... Dur, orgullós?
 ECCLISSÉ.—Noble i apacible.
 ALMENA.—Llavors, ves, corre, que entri de pressa, m'ha vingut una idea, una idea meravellosa! Leda pot salvar-me.
 (ECCLISSÉ surt.)

ESCENA VI

LEDA, ALMENA, *després* ECCLISSÉ.

LEDA.—Ací teniu una visita indiscreta, Almena.

ALMENA.—Molt desitjada, pel contrari, Leda!

LEDA.—Es la futura cambra històrica?

ALMENA.—Es la meva cambra.

LEDA.—El mar i la muntanya, féu bé les coses!

ALMENA.—I sobretot el cel...

LEDA.—El cel potser li és indiferent... I és aquesta nit?

ALMENA.—Diuen que és aquesta nit.

LEDA.—I com us ha succeït això? Fèieu grans pregarries cada dia per a dir la vostra pena, la vostra nostàlgia?

ALMENA.—No. Les feia per a dir la meva satisfacció, la meva felicitat...

LEDA.—Es encara la millor manera de cridar ajuda... L'haveu vist?

ALMENA.—No... Es ell qui us envia?

LEDA.—Passava per Tebes, he sabut les noves, i he vingut a veure-us.

ALMENA.—No comptàveu pas reveure'l tan aviat?

LEDA.—Jo no l'he vist mai!... No ignoreu pas els detalls de l'aventura?

ALMENA.—Leda, és veritat el que la llegenda conta, era un veritable cigne?

LEDA.—Ah! Això us interessa? Fins a un cert punt. Era una mena de núvol-ocell, de ventada-cigne.

ALMENA.—Amb plomó veritable?

LEDA.—Parlant-vos francament, Almena, m'agradaria tant que no prenguéss a aquesta forma amb vós! No tinc per què estar gelosa, però deixeu-me aquesta originalitat. Hi han tants d'altres ocells, fins i tot de molt més rars!

ALMENA.—Tan nobles com els cignes, que tinguin l'aire més distant, ben pocs!

LEDA.—Evidentment.

ALMENA.—No trobo pas que tinguin un aire més imbècil que l'oca o l'àliga. Quan menys canten.

LEDA.—En efecte, canten.

ALMENA.—Ningú els sent, però canten. Cantava aquell? Parlava?

LEDA.—Un cant d'ocell articulat, del que es perdia el sentit, però la sintaxi era tan pura que s'endevinaven els verbs i els relatius dels ocells.

ALMENA.—Es cert que les articulacions de les seves ales crepitaven harmoniosament.

LEDA.—Exactíssim, com les de les cigales, però menys metàllicament. Vaig tocar amb els dits el naixement de les ales: una arpa de plomes.

ALMENA.—Havíeu estat informada de la seva elecció?

LEDA.—Era a l'estiu. Des del solstici, uns grans cignes navegaven molt alt entre els astres. Jo

estava sota el signe del cigne, com diu bromejant el meu marit.

ALMENA.—El vostre marit bromeja sobre aquest tema?

LEDA.—El meu marit no creu en els déus. No pot, doncs, veure, en aquesta aventura, sinó una imaginació o el tema d'un joc de paraules. Es un gran avantatge.

ALMENA.—Vau ésser derribada, sorpresa?

LEDA.—Assaltada, dolçament assaltada. Acariciada de sobte per una altra cosa que per aqueixes serps presoneres que són els dits, per les ales mutilades que són els braços; presa en un moviment que ja no era el de la terra, sinó el dels astres, en un balanceig etern; un bell viatge de veritat. Altrament vós estareu més ben informada que jo dins d'un moment.

ALMENA.—I com us va deixar?

LEDA.—Jo estava estesa. Pujà dret al meu zènit. M'havia dotat per alguns segons d'una presbícia sobrehumana que em permeté de seguir-lo fins al zènit del zènit. Allà vaig perdre'l.

ALMENA.—I després, res més d'ell?

LEDA.—Ja us ho dic, els seus favors, les cortèsies dels seus sacerdots. De vegades una ombra de cigne que es posa sobre meu en el bany que cap sabó pot treure... Les branques d'una perera que fou testimoni s'inclinen quan jo passo. Altrament jo no hauria pas suportat una reiaició llarga ni amb un déu. Una segona visita, potser sí. Però ha negligit aquest punt d'etiqueta.

ALMENA.—Això potser podria rescabalar-se! I després, sou feliç?

LEDA.—Feliç, no! Però, almenys, benaventurada. Veureu com aquesta visita donarà a tot el vostre ésser, i per sempre, un impuls del qual s'aprofitarà tota la vostra vida.

ALMENA.—La meva vida no està pas tensa; i altrament no el veuré pas.

LEDA.—Ho sentireu. Sentireu les abraçades amb el vostre marit, lliures d'aqueixa dolorosa inconsciència, d'aqueixa fatalitat que li treu l'atractiu d'un joc familiar...

ALMENA.—Leda, creieu que es pot aplacar Júpiter, vós que el coneixeu?

LEDA.—Jo el conec? Si jo no l'he vist més que com un ocell!

ALMENA.—Però, segons els seus actes d'ocell, con és el seu caràcter de déu?

LEDA.—Molta continuïtat en les idees i poca coneixença de les dones, però és dòcil a la més petita indicació i agraït de tota ajuda... Per què em pregunteu això?

ALMENA.—He decidit de refusar els favors de Júpiter. Us ho prego! Voleu salvar-me?

LEDA.—Salvar-vos de la glòria?

ALMENA.—Primerament sóc indigna d'aquesta glò-

ria. Vós éreu la més bella de les reines, però també la més intelligent. Qui sinó vós, hauria comprès la sintaxi del cant del ocells?

No haveu inventat també l'escriptura? Només cal veure-us per a comprendre que sou, més que una dona, una d'aquelles estàtues vivents de qui la primogenitura de marbre embellirà un dia tots els recons del món.

LEDA.—Es tan inútil amb els déus. Ells no inventaran mai la lectura...

ALMENA.—Coneixeu l'astronomia. Sabeu on és el vostre zènit, el vostre nadir. Jo els confonc. Esteu ja situada en l'Univers com un astre. La ciència dóna al cos femení un llevat i una densitat que torna bojós als homes i als déus.

LEDA.—Vós sou tota bellesa i joventut. Què voleu (dir amb això, petita?

ALMENA.—Em mataré, abans de sofrir l'amor de Júpiter. Estimo el meu marit.

LEDA.—Justament, no podreu estimar mai més ningú sinó ell, al sortir del llit de Júpiter. Cap home, cap déu gosarà tocar-vos!

ALMENA.—Estaré condemnada a estimar el meu marit. El meu amor per ell ja no serà el fruit de la meua lliure elecció. Ell no m'ho perdonaria mai!

LEDA.—Potser començareu més tard. Tant se val començar per un déu.

ALMENA.—Salveu-me, Leda! Vengeu-vos de Júpiter, que no us ha abraçat més que una vegada, i ha cregut consolar-vos amb les reverències d'una perera.

LEDA.—Com venjar-se d'un pobre cigne blanc?

ALMENA.—Amb un cigne negre. Us ho vaig a explicar. Preneu el meu lloc!

LEDA.—El vostre lloc!

ALMENA.—Aquesta porta dóna a una cambra fosca on tot està preparat per al repòs. Poseu-vos els meus vels, espargiu el meu perfum. Júpiter s'hi enganyarà, i en avantatge seva. No es fan aquests serveis entre amigues?

LEDA.—Sí, sovint, i sense dir-s'ho! Quina dona més encisera sou!

ALMENA.—Per què somrieu?

LEDA.—Després de tot, Almèna, potser dec escoltar-vos! Com més us sento, com més us veig, penso que a tantes gràcies humanes la visita del destí els podria ésser fatal, i tinc més escrúpols d'atreure-us per força a l'assemblea que ajunta en les festes de l'any solar, allí baix, sobre aquell alt promontori, les dones que estimà Júpiter.

ALMENA.—Aquella famosa Assemblea on es celebren orgies divines?

LEDA.—Orgies divines? Però si això és una calúmnia. Orgies d'idees generals, tot el més, estimada. Estem allà dalt absolutament en família.

ALMENA.—Però llavors, què hi feu? No puc saber-ho?

LEDA.—Em comprendreu potser difícilment, estimada amiga. El llenguatge abstracte, feliçment, no deu ésser pas el vostre fort. Comprendríeu els mots arquetip, els mots idees-força, el mot umbilical?

ALMENA.—Comprendc umbilical. Ve de llombrícol, segons crec?

LEDA.—Em comprendríeu si us expliqués que esteses sobre la roca o sobre l'herbei magre, sembrat de narcisos, il·luminades per la garba dels conceptes primers, fem tot el dia una mena d'exhibició divina de super-beutats, i que cada vegada, en lloc de concebir, sentim els impulsos del cosmos modelar-se sobre nosaltres i els possibles del món prendre'ns per nucli o per matriu? Ho comprendríeu?

ALMENA.—Comprendc que és una assemblea extremadament seriosa.

LEDA.—Molt especial, en tot cas! I on la meitat de les vostres gràcies, entusiasmadora Almèna, restarien sense objecte. Heu nascut per a ésser no una de les idees-mares, sinó la més graciosa idea-filla de la humanitat.

ALMENA.—Oh, mercès, Leda! Em salvareu! Tot-hom adora salvar l'efímer.

LEDA.—Jo bé vull salvar-vos, estimada Almèna. Ben entès. Però encara voldria saber a quin preu!

ALMENA.—A quin preu?

LEDA.—Sota quina forma ha de venir, Júpiter? Caldria, al menys, que vingués sota un aspecte que m'agradés.

ALMENA.—Ah!, això ho ignoro.

LEDA.—Podeu saber-ho. Revestirà la forma que freqüenta els vostres desitjos i els vostres somnis.

ALMENA.—No en recordo cap.

LEDA.—Espero que no us agraden les serpents. Em fan horror. En aquest cas no compteu amb mi... O bé, si fos així, una bella serpent, coberta d'anells.

ALMENA.—Cap animal, cap vegetal no em fa feliç...

LEDA.—Declino també els minerals. En fi, Almèna, vós teniu un punt sensible?

ALMENA.—No tinc pas cap punt sensible. Estimo el meu marit.

LEDA.—Doncs ja el tenim el punt sensible! No cal dubtar-ne! Es per ací que sereu vençuda. No heu estimat mai sinó el vostre marit?

ALMENA.—Ni ell, altra dona que jo.

LEDA.—Com és que no hi havíem pensat abans! L'engany de Júpiter serà el més senziell dels enganys. El que estima en vós, ho comprendc bé des que us conec, és la vostra humanitat; el que és interessant en vós, és conèixer-vos com

dona humana, en vostres habituds íntimes i joies veritables. Ara bé, per arribar-hi no hi ha més que un artifici; prendre la forma del vostre marit. El vostre cigne, serà un Amfitrió, no ho dubteu pas! Júpiter esperarà la primera absència del vostre marit per a penetrar a casa vostra i enganyar-vos.

ALMENA.—M'espanteu. Amfitrió està absent!

LEDA.—Absent de Tebes?

ALMENA.—Va marxar ahir al vespre cap a la guerra.

LEDA.—Quan torna? Un exèrcit no pot fer decentment una guerra de menys de dos dies?

ALMENA.—En tinc por.

LEDA.—Abans d'aquesta nit, Almena, Júpiter forçarà aquestes portes sota l'aspecte del vostre marit i vós us hi lliurareu sense malfiança.

ALMENA.—El reconeixeré.

LEDA.—Per una vegada un home serà una obra divina. Us hi enganyareu.

ALMENA.—Justament. Serà un Amfitrió més perfecte, més intelligent, més noble. L'odiaré a primera vista.

LEDA.—Era un cigne immens, i no vaig distingir-lo dels petits cignes del meu riu...

(*Entra ECCLISSÉ.*)

ECCLISSÉ.—Una nova, mestressa, una nova imprevista!

ALMENA.—Amfitrió és aquí?

ECCLISSÉ.—Com ho sabeu? Sí, el príncep estarà al palau dins d'un minut. Des de les muralles l'he vist al galop saltant els fossos.

ALMENA.—Cap genet no els ha saltat mai.

ECCLISSÉ.—Amb un bot n'ha tingut prou.

ALMENA.—Està sol?

ECCLISSÉ.—Sol, però hom sent al seu entorn un esquadró invisible. Està radiant. No té aquell aire fatigat que porta habitualment al retorn de la guerra. El mateix sol queda esblaimat. És un bloc de llum amb ombra d'home. Què he de fer, mestressa, Júpiter està al voltant nostre, i el meu amo s'exposa a la còlera dels déus? M'ha semblat sentir un tro en el moment que entrava pel camí de ronda...

ALMENA.—Vés-te'n, Ecclissé.

(*ECCLISSÉ surt.*)

LEDA.—N'esteu convençuda, ara? Heus ací Júpiter! Heus ací el fals Amfitrió.

ALMENA.—Està bé, trobarà aquí la falsa Almena. De tota aquesta tragèdia de déus. Leda estimada, us prego que amb el vostre ajut en fem una petita diversió per a dones! Vengem-nos!

LEDA.—Com és el vostre marit? Teniu el seu retrat?

ALMENA.—Aquí el teniu.

LEDA.—No està malament... Té aquells ulls bells que m'agraden, en què la pupilla hi és marcada

amb prou feines, com en les estàtues. Hauria adorat les estàtues si sabessin parlar i ésser sensibles. És bru? Espero que no tindrà el cabell arrissat?

ALMENA.—Cabells mats, Leda, com ales de corb.

LEDA.—Estatura militar? Pell rugosa?

ALMENA.—Certament que no! Molts muscles, però tan flexibles!

LEDA.—No us enfadareu perquè us prengui la imatge del cos que estimeu?

ALMENA.—Us ben juro que no.

ALMENA.—No us enfadareu perquè us prengui un déu que no estimeu?

ALMENA.—Ja arriba. Salveu-me.

LEDA.—Es aquella la cambra?

ALMENA.—Sí!

LEDA.—No hi han pas graons que baixar en aquesta ombra; tinc horror als passos en fals.

ALMENA.—Hi ha un paviment llis i pla.

LEDA.—El mur del divà no està pas revestit de marbre?

ALMENA.—Hi ha un tapís de llana tova. No dubtareu pas en el darrer moment?

LEDA.—Us ho he promès. Sóc molt primmirada en l'amistat. Aquí el teniu. Divertiu-vos-hi una mica abans d'enviar-me'l. Vengeu-vos en el fals Amfitrió dels disgustos que us donarà un altre dia el veritable...

ESCENA VII

ALMENA, AMFITRIÓ

VEU D'ESCLAU.—I dels vostres cavalls, senyor, què n'he de fer?

AMFITRIÓ.—Me'n fum dels meus cavalls. Torno a marxar de seguida.

ALMENA.—Se'n fum dels seus cavalls, no és pas Amfitrió.

(*AMFITRIÓ s'acosta cap a ella.*)

AMFITRIÓ.—Sóc jo!

ALMENA.—I no un altre, ja ho veig.

AMFITRIÓ.—No em beses, estimada?

ALMENA.—Un moment, si et plau. Està tan clar, aquí. Tot seguit en aquesta cambra.

AMFITRIÓ.—Tot seguit! El sol pensament d'aquest minut m'ha llançat envèrs tu com una sageta.

ALMENA.—I et fa escalar les roques, i franquejar els rius, i encamallar el cel! No, no, vina més aviat cap a la llum! No tens por d'ensenyar el teu rostre a la teva dona! Saps que ella li coneix les menors belleses, les menors taques.

AMFITRIÓ.—Aquí el tens, estimada, i molt ben imitat.

ALMENA.—Ben imitat, en efecte. Una dona habitual s'hi enganyaria. Tot hi és. Aquestes dues arrugues tristes que serveixen per al somriure,

- aquest buidat còmic que serveix per a les llàgrimes i per a marcar l'edat, aquest espeterne-
gament allà, al costat dels polsos de no sé quin
ocell, de l'àliga de Júpiter sens dubte?
- AMFITRIÓ.—D'un gall, estimada, és la meva pcta
de gall. Tu la beses habitualment.
- ALMENA.—Tot això està bé, marit meu! Hi manca,
no obstant, l'esgarrinxada que es féu ahir. Ets
un ben curiós marit, retornant de la guerra amb
un tall de menys.
- AMFITRIÓ.—L'aire és sobirà per a les ferides.
- ALMENA.—L'aire dels combats, ja se sap! Vejam
els ulls. Eh! eh!, estimat Amfitrió, tu tenies al
marxar dos grans ulls alegres i francs. D'on et
ve aquesta gravetat en l'ull dret, d'on et ve en
l'ull esquerra aquest raig hipòcrita?
- AMFITRIÓ.—Cal no mirar-se massa cara a cara,
entre esposos, si hom vol evitar-se descobri-
ments... Vina...
- ALMENA.—Un instant... Aquesta mirada, la sol-
quen núvols, que jo no havia percebut mai...
No sé pas el que tens, aquesta nit, amic meu,
però en veure't sento vertigen... Endevino els
mons llunyans, les ciències ocultes.
- AMFITRIÓ.—Sempre abans de l'amor, estimada.
Jo també; això passarà.
- ALMENA.—En què pensa aquest front ample, més
ample que de natural?
- AMFITRIÓ.—En la bella Almena, sempre igual a
si mateixa.
- ALMENA.—En què pensa aquest rostre, que creix
davant dels meus ulls?
- AMFITRIÓ.—En besar els teus llavis.
- ALMENA.—Per què els meus llavis? En altres temps
mai no em parlaves dels meus llavis?
- AMFITRIÓ.—En mossegar-te la nuca.
- ALMENA.—Et tornes boig? Mai no havies tingut
l'audàcia, fins ara, d'anomenar per llur nom una
sola de les meves faccions.
- AMFITRIÓ.—Jo m'ho he blasmat aquesta nit i
vaig a anomenar-te'ls tots. He tingut de sobte
aquesta idea, tot fent la crida al meu exèrcit i
totes hauran de respondre a la meva enumera-
ció, parpelles, coll i nuca i dents. Els teus lla-
vis!
- ALMENA.—Heus ací sempre la meva mà.
- AMFITRIÓ.—Què tens? T'he molestat? Era des-
agradable?
- ALMENA.—On has dormit, aquesta nit?
- AMFITRIÓ.—Enmig dels esbarzers, tenint per
coixí un feix de sarments que he cremat al
llevar-me!... Cal que torni a marxar immedia-
tament, estimada, doncs, lliurarem la batalla
d'aquest matí... Vina!... Què fas?
- ALMENA.—Bé tinc el dret d'acariciar els teus ca-
bells. Mai no han estat tan brillants, tan secs!
- AMFITRIÓ.—El vent, sens dubte!
- ALMENA.—El teu esclau el vent. I quin crani que
tens! Mai no l'havia vist tan considerable!
- AMFITRIÓ.—La intelligència, Almena...
- ALMENA.—La teva filla la intelligència...
- AMFITRIÓ.—I això són les meves celles, si t'in-
teressa saber-ho, i això el meu occipuci, i això
la meva vena iugular... Estimada Almena, per
què t'esgarrifes així en tocar-me? Sembles una
núvia i no una esposa. Qui t'ha donat al davant
del teu espòs aquest capteniment tot nou? Heus
ací que per a mi també esdevens una desco-
neguda. I tot el que avui vaig a descobrir serà
nou per a mi...
- ALMENA.—En tinc la certesa...
- AMFITRIÓ.—No desitges pas un present, no tens
pas un desig a manifestar?
- ALMENA.—Voldria, abans de penetrar en aquesta
cambra, que tu toquessis amb els teus llavis
els meus cabells.
- AMFITRIÓ.—(Prenent-la en els seus braços i be-
sant-la al coll). Aquí ho tens!
- ALMENA.—Què fas? Besa'm de lluny als cabells
et dic!...
- AMFITRIÓ.—(Besant-la als llavis). Aquí ho tens...
- ALMENA.—Manques la teva paraula, o és que sóc
calva per tu?
- AMFITRIÓ.—(Besant-la als llavis). Aquí ho tens
I ara te m'emporto...
- ALMENA.—Un minut! Reuneix-te amb mi dins
d'un minut! Quan jo et cridi anomenant-te el
meu amant!
- (Entra en la cambra. AMFITRIÓ resta sol).
- AMFITRIÓ.—Quina esposa més encisera! Que n'és
de dolça la vida que s'escola així sense gelosia
i sense risc i que dolça aquesta felicitat burge-
sa que no toquen ni la intriga ni la concupis-
cència! Tant si vinc al palau a l'aurora com
al crepuscle, no hi descobreixo sinó el que jo
hi amago i no hi sorprenç més que la calma...
Puc venir, Almena?... No respon pas; ja la
conec, és que està preparada... Quina delica-
desa, és amb el seu silenci que em fa senyal
i quin silenci! Com ressona! Com em crida!
Sí, sí, aquí em tens, estimada...
- (Quan ha entrat en la cambra, ALMENA re-
torna, d'amagat, el segueix amb un somriure,
aparta els tapissos, i retorna al mig de l'es-
cena).
- ALMENA.—Heus ací que el truc està fet! Ja és
entre els seus braços. Que no em parlin més
de la dolenteria del món. Un senzill joc de
noia la torna anodina. Que no em parlin més
de la fatalitat, que no existeix més que per
desig dels éssers. Astúcies dels homes, desit-
jos dels déus no poden pas res contra la vo-
luntat i l'amor d'una dona fidel... No és
aquesta la teva opinió, tornaveu, tu que sem-

pre m'has donat els millors consells?... Què he de témer dels déus i dels homes, jo que sóc lleial i segura, res, no és així, res, res?

EL TORNAVEU.—Tot! Tot!

ALMENA.—Què dius?

EL TORNAVEU.—Res! Res!

TELÓ

ACTE TERCER

ESCENA I

SOSIA, EL TROMPETA, ECCLISSÉ, *després,*
les DANSARINES

EL TROMPETA.—De què tracta aquesta nit el teu bàndol?

SOSIA.—De les dones.

EL TROMPETA.—Molt bé! Del perill de les dones?

SOSIA.—De l'estat natural de fidelitat en què estan les esposes en temps de guerra... Per un motiu extraordinari, aquesta vegada, el bàndol està a punt d'ésser veritat, doncs la nostra guerra no ha durat més que un dia.

EL TROMPETA.—Llegeix-lo de pressa.

(*Toca*).

SOSIA.—“Tebans, la guerra, entre tants avantatges”...

ECCLISSÉ.—Silenci!

SOSIA.—Com, silenci? Però si la guerra és acabada, Ecclissé. Tens dos vencedors al davant teu. Nosaltres precedim l'exèrcit d'un quart d'hora.

ECCLISSÉ.—Silenci, et dic, escolta!

SOSIA.—Escoltar el teu silenci, és cosa nova.

ECCLISSÉ.—No sóc pas jo qui parlo, avui, és el cel. Una veu celestial anuncia als tebens les gestes d'un heroi desconegut.

SOSIA.—Desconegut? Del petit Hèrcul, vols dir tu? Del fill que Almena ha de tenir aquesta nit de Júpiter?

ECCLISSÉ.—Tu saps això?

SOSIA.—Com tot l'exèrcit. Pregunta-ho al Trompeta.

EL TROMPETA.—I creieu que tots se n'alegren. Soldats i oficials no poden atribuir més que a aquest felix aconteixement la nostra ràpida victòria. Ni un sol mort, senyora i fins els cavalls només han estat ferits a la pota esquerra. Solament Amfitrió no en sabia res encara, però, gràcies a aquestes veus celestials, ara ja deu estar-ne assabentat.

ECCLISSÉ.—Amfitrió ha pogut sentir les veus des del pla!

EL TROMPETA.—No es perd ni una sola paraula. La multitud s'atapeeix al peu del palau i nos-

altres hem escoltat amb ella. Era força impresionant. Hi ha hagut, sobretot, un petit combat entre el vostre futur amo petit i un monstre amb el cap de bou que ens ha tingut pan-teixants. Hèrcul se n'ha sortit, però li ha anat ben fi... Atenció, heus ací la continuació!

LA VEU CELESTIAL.—“Tebans, tot just mort el minotaure, s'installa un dragó a les portes de la vostra ciutat, un dragó de trenta caps que s'alimenten de carn humana, de la vostra carn, excepte un cap que és herbívor”...

LA MULTITUD.—Oh! Oh! Oh!

LA VEU.—“Pero Hèrcul, el fill que Almena concebirà aquesta nit de Júpiter, amb un arc de trenta cordes, travessa els trenta caps”.

LA MULTITUD.—Ah! Ah! Ah!

EL TROMPETA.—I per què haurà matat el cap herbívor?

SOSIA.—Mira Almena en el seu balcó. No en perd pas un sol mot. Que n'és d'hàbil Júpiter! Sap com la nostra reina desitja fills i li descriu Hèrcul, perquè ella comenci a estimar-lo i es deixi convèncer.

ECCLISSÉ.—Pobra mestressa! N'està ben preocupada. Es al seu voltant que sent ella el seu fill gegantí. Ell és qui la conté com un infant!

EL TROMPETA.—En el lloc de Júpiter, jo faria parlar al mateix Hèrcul. L'emoció d'Almena augmentaria.

SOSIA.—Calla! La veu parla!

LA VEU.—Del meu pare Júpiter, tindrè el ventre llis, eu cabell arrissat.

LA MULTITUD.—Oh! Oh! Oh!

ECCLISSÉ.—Els déus han tingut la teva idea, Trompeta.

EL TROMPETA.—Sí, un xic menys ràpidament.

LA VEU.—D'Almena, la meva mare, l'esguard tendre i lleial.

ECCLISSÉ.—La teva mare és allí, petit Hèrcul, la veus?

LA VEU.—La veig, l'admiro.

LA MULTITUD.—Ah! Ah! Ah!

SOSIA.—Què té la teva mestressa per a tancar tan bruscament la finestra? Tallar la paraula a una veu celestial, exagera! Altrament, Ecclissé, què significa aquesta cara d'enterrament? I per què el palau pren aquest aire de fàstic quan tots els gallarets de festa deurien flotar al vent? Corre la veu en l'exèrcit, de què la teva mestressa ha fet venir Leda per a demanar-li els darrers consells i que han passat el dia jugant i rient? Es fals?

ECCLISSÉ.—Es veritat. Però ha marxat no fa una hora. Ha estat immediatament després de la seva partida que les veus han anunciat la visita de Júpiter a la posta del sol.

SOSIA.—Els sacerdots han confirmat la notícia?

ECCLISSÉ.—Ara surten d'aquí.

SOSIA.—Llavors, Almena es prepara?

ECCLISSÉ.—No ho sé pas.

EL TROMPETA.—Senyora, circulen per Tebes uns rumors força empipadors sobre la vostra mestressa i sobre vós. Hom diu que, per infantilitat o per coqueteria, Almena afecta de no apreciar els favors de Júpiter i que no pensa en altra cosa sinó en impedir a l'alliberador de venir al món.

SOSIA.—Sí, i que tu l'ajudes en aquest infanticidi.

ECCLISSÉ.—Com se'm pot acusar així! Amb quina impaciència l'espero jo aquest infant! Pensa que és amb mi que començaria aquestes lluites que salvaran la terra. Sóc jo qui durant deu anys seré per a ell la hidra i el minotaure! Quins crits poden fer aquestes bèsties, perquè jo l'hi habitui?

SOSIA.—Calma't. Parla'ns d'Almena. Vertaderament no és pas gens afalagador per a Tebes d'oferir als déus una amant morosa i remugadora. Es veritat que cerca un mitjà de desviar a Júpiter del seu projecte?

ECCLISSÉ.—Em temo que sí.

SOSIA.—No reflexiona pas que, si el troba, Tebes està perduda. La pesta i la revolta dins de les nostres muralles. Amfitrió apedregat per la multitud. Les dones fidels són sempre les mateixes, no pensen més que en la seva fidelitat i mai en els seus marits.

EL TROMPETA.—Tranquillitzeu-vos, Sosia; el mitjà no el trobarà pas. Júpiter no es deixarà desviar del seu projecte, doncs la tossuderia és pròpia de la divinitat. Si l'home sapigués portar l'obstinació al seu punt extrem, també ell seria ja déu. Vegeu els savis i els secrets divins que arrenquen de l'aire o del metall, simplement perquè s'hi entesten. Júpiter s'hi ha entestat i tindrà el secret d'Almena. Altra ment tot està preparat per a la seva vinguda. Per altra banda, s'ha fixat com un eclipsi. Tots els tebens es cremen els dits ennegrint trossos de vidre per a seguir sense por d'oftàlmies el bòlid del déu.

SOSIA.—Has preparat els músics, els cuiners?

ECCLISSÉ.—He preparat vi de Samos i pastissos.

SOSIA.—Com tenen les dides el sentit de l'adulteri i no el del matrimoni! No tens pas l'aire de dubtar que es tracta, no d'una entrevista clandestina, sinó d'unes noces, d'unes veritables noces! I l'Assemblea, la multitud, on és? Júpiter exigeix una multitud a l'entorn de cada un dels seus actes amorosos. Qui comptes tu convocar en aquesta hora tardana?

ECCLISSÉ.—Anava justament a la ciutat per a reunir tots els pobres, els malalts, els invàlids,

els desgraciats per la naturalesa. La meva mestressa vol que s'apilotin al pas de Júpiter, per entendre-lo i commoure'l.

EL TROMPETA.—Reunirà, per a festejar a Júpiter, els geperuts i els coixos! Mostrar-li en un mot les imperfeccions del món que ignora, això seria exasperar-lo! No ho fareu pas.

ECCLISSÉ.—Hi estic obligada! La meva mestressa ho ordena.

SOSIA.—Està equivocada. I el Trompeta té raó.

EL TROMPETA.—Es un sacrilegi provar al nostre creador que ha fracassat en fer el món. Les amabilitats que té per a ell provenen de què el creu perfecte. Si ens veu coixos i manxols, si s'enterra de què sofrim icterícia i mal de pedra, estarà furiós contra nosaltres. I més, encara, ja que pretén haver-nos criat a imatge seva: hom detesta els mals miralls.

ECCLISSÉ.—Ell mateix per mitjà de la veu celestial, ha reclamat els desgraciats d'entre els rebans.

EL TROMPETA.—Els tindrà. He sentit la veu, i tot seguit m'he encarregat d'aquesta feina. Tan sols és necessari que aquests desgraciats li inspirin una alta idea de la desgràcia humana. No estiguis inquiet, Sosia, tot estarà a punt. Justament he portat tota una colla especial de paralítiques.

ECCLISSÉ.—Les paralítiques no han pogut mai pujar fins al Palau!

EL TROMPETA.—Han pujat perfectament, i ara ho veureu. Entreu, petites, entreu! Veniu a ensenyar els vostres pobres membres a l'amo dels déus.

(*Entren les DANSARINES*).

ECCLISSÉ.—Però són dansarines!

EL TROMPETA.—Són les paralítiques. Almenys, seran presentades a Júpiter com a tals. Representen el punt més baix del que creu ell que és la impotència dels homes. I tinc també allí, darrera els bosquets, una dotzena de cantatrius que clamaran càntics per a fer de mudes. Amb un suplement d'uns quants gegants que faran de nans, tindrem un tal públic de desgraciats, que Júpiter no s'enrojolarà per haver creat el món i complirà el menor desig de la teva mestressa i dels tebens. Per on vindrà?

ECCLISSÉ.—D'esquena al sol, segons han dit els sacerdots. Avui hi haurà a ponent dues espessors de foc.

EL TROMPETA.—Cal que vegi plenament il·luminada la cara de les forneres. Poseu-les allí. Faran de llebroses.

UNA DANSARINA.—Però nosaltres, senyor filòsof, què tenim de fer?

SOSIA.—Dansar. Espero que no sabeu fer altra cosa?

LA DANSARINA.—Quina dansa? La simbòlica amb repicat.

SOSIA.—No us excediu. No oblideu que per a Júpiter sou coixes.

UNA DANSARINA.—Ah! Es per a Júpiter. Llavors tenim el pas de la truita amb batzegades que imiten el llamp. Això l'afalagarà.

EL TROMPETA.—No us feu pas il·lusions. Els déus veuen les dansarines des de dalt i no des de baix i això sol explica per què són menys sensibles a la dansa que els homes. Júpiter prefereix les banyistes.

UNA DANSARINA.—Justament tenim la dansa que es diu de les ones, sobre el pla supí.

EL TROMPETA.—Diga'm, Sosia: qui és aquest guerrer que puja el turó? No és Amfitrió?

ECCLISSÉ.—Efectivament, és Amfitrió. Oh cels, com tremolo!

SOSIA.—Jo no n'estic gens preocupat. Es un home judiciós i ple de pietat. Ajudarà a decidir la seva muller.

UNA DANSARINA.—Com corre!

EL TROMPETA.—Comprenc la seva pressa. Molts marits cuiden d'esgotar les seves dones perquè no siguin en els braços del déu altra cosa que un cos sense ànima... Aneu, filles meves. Nosaltres us seguim per a preparar la música. En fi, gràcies a nosaltres dos, la cerimònia serà digna de l'hoste. Hem arribat justament a temps... Tu, Sosia, la teva proclama.

(Toca)

SOSIA.—Oh tebens! La guerra, entre tantes avantatges, recobreix el cos de la dona amb una cuirassa d'acer sense juntura, per on ni el desig ni la mà hi poden lliscar...

ESCENA II

AMFITRIÓ, ECCLISSÉ

AMFITRIÓ.—(Acomiadant amb un gest SOSIA i el TROMPETA). És allí la teva mestressa, Ecclissé?

ECCLISSÉ.—Sí, senyor.

AMFITRIÓ.—A la seva cambra?

ECCLISSÉ.—Sí, senyor.

AMFITRIÓ.—L'espero...

(LA VEU CELESTIAL *ressona durant el silenci*).

LA VEU CELESTIAL.—“Les dones. El fill que Almèna concebeix aquesta nit de Júpiter, sap que són totes infidels, tendres als honors, sensibles a la glòria”.

LA MULTITUD.—Ah! Ah! Ah!

LA VEU.—“Les sedueix, les esgota, les abandona, insulta els marits ultratjats, mor per causa seva”...

LA MULTITUD.—Oh! Oh! Oh!

ESCENA III

ALMENA, AMFITRIÓ

ALMENA.—Què hem de fer, Amfitrió?

AMFITRIÓ.—Què hem de fer, Almèna?

ALMENA.—No està perdut tot, ja que ha permès que tu avancassis!

AMFITRIÓ.—A quina hora ve?

ALMENA.—Dintre de pocs minuts, a posta de sol. No m'atreveixo a mirar allí dalt! Tu que veus les àligues abans que elles no et vegin, no veus res en el cel?

AMFITRIÓ.—Un astre mal penjat que es balanceja.

ALMENA.—Es ell que passa! Tens un projecte?

AMFITRIÓ.—Tinc la meua veu, Almèna! Persuadiré Júpiter! El convenceré!

ALMENA.—Pobre amic meu! No has convençut ningú més que a mi en el món i no pas amb discursos. Un colloqui entre Júpiter i tu, és el que més temo. Tu en sortiries desesperat, però donant-me també a Mercuri.

AMFITRIÓ.—Llavors, Almèna! Estem perduts.

ALMENA.—Tinguem confiança en la seva bondat... En aquest lloc on rebem els hostes de categoria, en les nostres cerimònies, esperem-lo. Tinc la impressió que ignorava el nostre amor. Del més pregon de l'Olimp, cal que ens vegi així, l'un prop de l'altre, en el nostre llindar i que la visió de la parella comenci a destruir en ell la imatge de la dona isolada. Pren-me en els teus braços! Abraça'm! Abraça'm a plena llum, per a què vegi quin ésser únic formen dos esposos. No hi ha res encara en el cel?

AMFITRIÓ.—El Zodíac s'agita. Ell n'ha tocat el fil. Et dono el braç?

ALMENA.—No, cap lligam fictici i banal. Deixa entre nosaltres dos aquell dolç interval, aquella porta de tendresa que els infants, els gats i els ocells es plauen de trobar entre dos veritables esposos...

(*Sorolls de la multitud i música*).

AMFITRIÓ.—Heus ací que els sacerdots donen llur senyal. Ja no deu ésser lluny... Ens diem adéu al davant seu o bé ara, Almèna? Cal preveure-ho tot!

LA VEU CELESTIAL.—(Anunciant). Adéus d'Almèna i d'Amfitrió!

AMFITRIÓ.—Has sentit?

ALMENA.—He sentit.

LA VEU, *repetint*.—Adéus d'Almèna i d'Amfitrió!

AMFITRIÓ.—No tens pas por?

ALMENA.—Oh estimat, no has sentit en tu, de vegades, en les hores que s'eixampla la vida,

una veu desconeguda donar com un títol a aquests instants? El dia de la nostra primera troballa, del nostre primer bany en el mar, no has sentit en tu cridar: prometatge d'Amfitrió? Primer bany d'Almena! Avui, la proximitat dels déus, ha tornat sens dubte l'atmosfera tan sonora, que el títol mut d'aquest minut hi ressona... Diem-nos adéu?

AMFITRIÓ.—Parlant francament, no n'estic pas d'enfadat, Almena. Des del minut en què t'he conegut, porto aquest adéu en mi, no com una darrera crida, sinó com si fos la declaració d'una tendresa particular, com una nova confessió. Em veig ara per atzar obligat a dir-ho avui al terme potser de la nostra vida i allí on teòricament convé. Però ha estat sempre enmig de les nostres joies més grans i quan res no menaçava la nostra unió que la necessitat de dir-te adéu, m'oprimia i inflava el meu cor de mil carícies desconegudes.

ALMENA.—Mil carícies desconegudes? Es pot saber?

AMFITRIÓ.—Sentia ben bé que tenia un nou secret per a dir a aquest rostre on no hauré vist mai una arruga, a aquests ulls on mai hauré vist una llàgrima, a aquestes pestanyes de les quals ni una tan sols caurà, ni tan sols per a permetre'm fer un vot!

ALMENA.—No detallis, estimat. Totes les parts del meu cos que tu no anomenaràs pas, sofriran de partir negligides cap a la mort.

AMFITRIÓ.—Creus de veritat que la mort es prepara per a nosaltres?

ALMENA.—No! Júpiter no ens matarà pas. Per a venjar-se del nostre refús, més aviat ens canviarà d'espècie; ens retirarà tot gust i tota joia comuna, farà de nosaltres éssers diferents, una d'aquestes parelles cèlebres pel seu amor, però separades per la seva raça més que pel seu odi, un rossinyol i un gripau, un salze i un peix... M'aturo per a no donar-li idees! Jo que menjo amb menys satisfacció si tu et serveixes d'una cullera quan jo tinc una forquilla, quan tu respiraràs per brànquies i jo per fulles, quan tu parlaràs amb un croament i jo amb un refilet, oh estimat meu, quin gust trobaré a la vida?

AMFITRIÓ.—Jo m'hi ajuntaré, restaré prop teu: la presència és la sola raça dels amants.

ALMENA.—La meva presència? Potser la meva presència serà aviat per a tu la pitjor pena. Potser ens retrobarem a l'auba cara a cara, en els mateixos cossos, el teu intacte, el meu privat d'aquella virginitat per a déu que ha de guardar una dona sota tots els petons del marit. Et fas càrrec de la vida amb aquesta esposa que no tindrà ja mai més respecte d'ella ma-

teixa, deshonorada, mal que sigui per excés d'amor i pansida per la immortalitat? Pensa que sempre un tercer nom estarà en els nostres llavis, indecible, donant un gust de fel als nostres àpats, als nostres petons! Jo no. Quin esguard em dirigiràs quan el tro ressoni, quan el món s'ompleni de llamps que alludeixin al qui m'ha tocat? Fins la bellesa de les coses creades, creades per ell, serà per a nosaltres una crida a la vergonya. Ah! Abans que això, el canvi en éssers primaris inferiors, però purs. Hi ha en tu tanta lleialtat, tanta bona fe en representar el teu paper d'home, que et reconeixeria segurament entre els peixos i els arbres, per la teva manera acurada de rebre el vent, de menjar la teva presa o de nedar.

AMFITRIÓ.—Capricorni s'ha aixecat, Almena. Ja s'acosta.

ALMENA.—Adéu, Amfitrió. No obstant m'hauria agradat molt de veure amb tu venir els anys, veure doblegar-se la teva esquena, comprovar si és veritat que els esposos vells agafen la mateixa cara, conèixer amb tu els plaers de la llar, del record, morir quasi semblant a tu. Si vols, Amfitrió, fruïm junts un minut d'aquesta vellúria. Imagina't que tenim al nostre darrera no pas aquests dotze mesos de matrimoni, sinó moltes anyades. M'has estimat, vell espòs meu?

AMFITRIÓ.—Tota la meva vida!

ALMENA.—Tu no has trobat, cap a les nostres nocces d'argent, més jove que jo, una verge de setze anys, a la vegada tímida i ardida, que la teva vista i les teves gestes, turmentaven, lleugera i entusiasmadora, un monstre, en fi?

AMFITRIÓ.—Sempre has estat tu més jove que la joventut.

ALMENA.—Quan arribà la cinquantena i em vaig tornar nerviosa, rient i plorant sense raó, quan jo t'he induït, el cel sap per què, a veure certes males dones, sota el pretext que el nostre amor en seria més viu, no has dit res, no has fet res, no m'has obeït, no és així?

AMFITRIÓ.—No. He volgut que tu estiguessis satisfeta de nosaltres dos quan vindrà l'edat.

ALMENA.—Has tingut raó. Així, quina vellúria més esplèndida. Ja pot venir la mort!

ESCENA IV

ALMENA, JÚPITER, MERCURI, AMFITRIÓ

JÚPITER.—La mort pot venir, dieu? Només és Júpiter.

MERCURI.—Us presento Almena, senyor, la recalcitant Almena.

JÚPITER.—I qui és aquell home per la mà de qui m'ha de venir?

MERCURI.—El seu marit, Amfitrió.

JÚPITER.—El famós general? El vencedor de la gran batalla de Corint?

MERCURI.—Encara no. No prendrà Corint fins d'aquí cinc anys, però els seus enemics ja el temen, doncs el seu braó és tan indomable com franc el seu rostre.

JÚPITER.—Parlem, doncs, francament a aquest general tan franc! Altrament em plaus, Amfitrió! El meu amor per Almena augmenta encara al veure tan net i brillant el qui li ensenya l'amor. Com obtens aquesta lluentor de la teva cuirassa? També sembles intelligent, amic meu. Estic segur que ho ets i delicat i modest... confessa-ho...

AMFITRIÓ.—Totes les meves qualitats les tinc de Júpiter.

JÚPITER.—De tu depèn el tenir-ne més encara. Pots creure que aprecio el magnànim pensament que et porta a oferir-me tu mateix la teva muller... La teva ciutat en serà recompensada i acabo de llançar-ne l'anunci: la mort l'evitarà durant nou mesos... Endevines el per què d'aquest terme?...

AMFITRIÓ.—Senyor...

JÚPITER.—Et confesso, Amfitrió, que sento remordiments en veure't? Es que no m'imaginava pas l'ésser noble i desinteressat que tinc davant els ulls...

AMFITRIÓ.—Senyor...

JÚPITER.—Amb els altres marits, tots egoistes, tenia d'enganyar, prendre una forma que de vegades paralitzava les meves expansions i que em feia córrer el risc de contrariar la perfecta concepció dels meus fills semi-déus; havia de portar a la perfídia una esposa freqüentment lleial i fer-li considerar com una falta el que no era sinó un sacrifici o una gesta. Però tu, Amfitrió, tu ho has comprès. Us he vist tots dos des de l'alçària del meu cel, donar, en besar a la teva parella, aquell aprest que ha de portar al seu paroxisme i al seu èxit suprem la meva missió. Tu l'aixecaves en els teus braços per a poder apreciar demà el pes que junta a un cos de dona l'aliatge amb un déu... Tot el seu complex amorós tremola ja en ella, i amb ritme ascendent! Gràcies...

AMFITRIÓ.—Senyor...

JÚPITER.—Però jo no sé estar en deute amb un mortal. Una generositat bé en val una altra. Em satisfà rebre Almena de tu i no prendre-la. Em satisfà que estiguis, en el moment que me l'entreguis, plenament convençut del teu deure i del meu dret... N'estàs ben convençut?

ALMENA.—Senyor...

JÚPITER.—Es ell qui ha de parlar! Que respongui sí o no i que no dubti!

AMFITRIÓ.—No, senyor!...

JÚPITER.—No ho estàs. Està bé. No per això estimo menys la teva diligència i el teu renunciament. No n'estàs convençut de la necessitat que m'estiri al costat de la teva dona i que compleixi el teu ofici? Jo ho estic.

AMFITRIÓ.—Jo, senyor, no.

MERCURI.—L'hora no és propícia a les discussions, Júpiter, el sol es pon.

JÚPITER.—La seva posta només l'afecta a ell. M'interessa que Amfitrió m'entregui la seva dona sense reticències. Alguns minuts i estarà persuadit. Sap que és sovint per temença, no per gust (avui no vull precisar per no desagradar a ningú), que vinc de vegades a cercar una esposa humana. Sé que és amic de la glòria i dels homes. Es conegut perquè vol la felicitat i el progrés de tots. Es el primer aristòcrata vertaderament demòcrata! Allunyeu-vos unes passes. He d'oferir-li grans coses.

ALMENA.—Oh, Júpiter, no tempteu el meu marit...

JÚPITER.—Tens por?

ALMENA.—Tinc por! Es molt més fàcil temptar un home que una dona, sobretot amb el progrés de la humanitat com esquer.

AMFITRIÓ.—Tu ets aquí, Almena i la seva vista sola...

ALMENA.—No em veuràs pas, estaré a la teva esquena. I no caldrà més perquè un marit escapi a la seva dona. Altrament que jo estic ben per baix de tot el que Júpiter t'oferirà...

JÚPITER.—Tu què saps? Potser li oferiré dones.

ALMENA.—Per a fer un joc de paraules, no abuseu de la vostra omnipotència.

JÚPITER.—N'he abusat fins ara? Perquè a la fi, què sou vosaltres dos, entre les lleis del destí i els desigs de Tebes?

ALMENA.—Dues criatures teves!

JÚPITER.—Vina aquí, Amfitrió... Vosaltres reculeu...

(ALMENA i MERCURI s'enretiren a part. JÚPITER porta AMFITRIÓ a la davantera de l'escenari).

JÚPITER.—Escolta, Amfitrió, estem entre homes. Tu coneixes el meu poder. No se t'amaga que puc entrar invisible en el teu llit i fins en presència teva puc poblar el somni d'Almena, com súcube, incube o senzillament com fantasma. Conec els secrets dels filtres. Solament amb herbes d'aquest parc, en puc compondre que enamorarien bojament de mi a la teva muller i et donarien fins i tot el desig de tenir-me per un rival afortunat. Aquest conflicte no és un con-

flicte de fons, sinó, al contrari, un conflicte de forma, com tots els que provoquen els cismes i les religions noves. Per aquesta nit tan curta, per aquest formalisme, vols lluitar amb els déus?

AMFITRIÓ.—No puc entregar Almena. M'estimo més l'altre formalisme, la mort.

JÚPITER.—Entén els meus desigs! No estimo solament Almena, car en aquest cas ja m'hauria aranjat per a esdevenir el seu amant sense consultar-te. M'agrada la vostra parella. M'agraden, des del començament de les eres humanes els vostres dos cossos, grans i bells, esculpits al davant de la humanitat com si fossin proes. És com si fos un amic que m'introdueixo entre vosaltres dos.

AMFITRIÓ.—Ja hi esteu, i força venerat.

JÚPITER.—Tu, què vols? Què és el que estimes?

AMFITRIÓ.—Estimo la meva dona i la meva glòria.

JÚPITER.—La teva glòria? És cosa excellent, la glòria! Vols conquerir la glòria conquerint el món? Vols una recepta que et permetrà, barrejant proporcionalment el carbó i el sofre, obtenir una pólvora amb la qual salten les muralles i els enemics moren a distància?

AMFITRIÓ.—El meu mètode de guanyar batalles és més segur, i ha estat provat ja.

JÚPITER.—Quin mètode és?

AMFITRIÓ.—No el revelareu?

JÚPITER.—Estigues tranquil.

AMFITRIÓ.—Embolico l'ala esquerra de l'enemic amb l'ala dreta, secciono l'ala dreta amb els meus tres quarts d'ala esquerra, i faig lliscar endavant el meu quart darrer. Cap exèrcit m'ha resistit fins ara; i els únics mals de cap m'han vingut de la lentitud de la meva infanteria... I mercès per la pólvora.

JÚPITER.—Llavors, perquè els teus soldats vagin més de pressa, vols que et doni la idea d'un camí amb dos rails de ferro plantats, sobre els quals avançaria una màquina moguda pel vapor, que arrossegaria carruatges?

AMFITRIÓ.—Júpiter, obliden les muntanyes. Un camí de ferro no escala les muntanyes.

JÚPITER.—Les travessaria mitjançant túnels.

AMFITRIÓ.—On els meus soldats moririen asfixiats? I altrament, com aturaria els carruatges en les baixades?

JÚPITER.—Amb un sistema de frens—en aquest moment en tinc mil en el pensament—que s'aflixen o s'estrenyen, segons senyals verdes o roges. Els capitans baixarien aleshores i cridarien el nom de la ciutat o del riu.

AMFITRIÓ.—Prefereixo un cavall, que s'atura en sentir el seu nom i no el de les ciutats. Altrament, la idea d'una infanteria a cavall corre per Grècia.

JÚPITER.—Cerqueu, llavors, entre la marina. Jo puc, si et sents estret en aquest continent, reve-

lar-te que sortint del canal que tanca la nostra mar, desembarcaràs, al cap de dos mesos de navegació, en un món habitat per homes i dones rojos, on els rius amplíssims, curulls de cocodrils i de troncs de caoba, s'esmunyen entre els platanars, els fangars i l'or. Tot això semblat d'orquídees i de lloros. I podràs retornar a Tebes, seguint sempre dret el teu camí, perquè la terra és rodona.

AMFITRIÓ.—Desgraciadament, això no és pas exacte. Els militars no saben pas massa coses, però saben física i matemàtiques. La terra no és rodona.

JÚPITER.—No admeto que ens contradiguis, Amfitrió. La terra és rodona i la prova és que en la mar veiem la vela dels vaixells abans que el casc.

AMFITRIÓ.—El casc dels vaixells és rodó, en efecte. Però la terra no ho és. Altrament els experiments que tenen per base l'aigua, estan viciats per la capillaritat o per altres fenòmens.

JÚPITER.—Desgraciat de tu, Amfitrió! Que no em compreguis o que fingeixis no comprendre'm, la injúria és la mateixa. No retardis més la festa. Mercuri, convoca Tebes. Ja que ens hi obliga, fes esclatar la veritat, la de la nit d'ahir i la d'avui. Tenim mitjans divins per a convèncer aquesta parella.

AMFITRIÓ.—Els prodigis no convencen un general.

JÚPITER.—Seria curiós de saber què és el que pot convèncer-lo!

AMFITRIÓ.—Es tan sols de l'axioma i del sillogisme de qui l'exèrcit obté les veritats.

JÚPITER.—Creus en les veritats de l'axioma i del sillogisme?

AMFITRIÓ.—Tan sols en elles, i cegament.

ALMENA.—Amfitrió!

JÚPITER.—Deixeu estar el vostre marit, Almena... i tu les has obeïdes en la teva vida aquestes lleis de l'axioma i el sillogisme?

AMFITRIÓ.—I les obeiré sempre. Fan la dignitat humana.

JÚPITER.—Es un axioma el que t'ha fet casar amb Almena?

AMFITRIÓ.—Cent axiomes. Que la solitud és una plaga per a l'home. Que l'amor és l'amor. Que Almena és Almena!

JÚPITER.—Es un axioma el que et ve als llavis quan penses en Júpiter?

AMFITRIÓ.—El primer de la religió. Que li dec tot.

JÚPITER.—Li deus tot? Tot menys el teu casc, sens dubte, menys les teves polaines?

AMFITRIÓ.—No. Tot!...

ALMENA.—Amfitrió!

JÚPITER.—Tot, menys la teva dona? La paraula *tot* comprèn la totalitat de l'Univers, menys la teva dona? Si dius: aquí baix *tot* és trist, vols

dir que la teva dona és joiosa? Quan preguntes a la nit que vetlli sobre tot, em demanes que no vetlli sobre la teva dona?

AMFITRIÓ.—Certament que no.

JÚPITER.—On voleu arribar amb tot això?

JÚPITER.—Al més senzill dels sillogismes i al més rigorós, doncs aquest és un sillogisme per la menor: m'ho deus tot. Almena no està fora de tot. Em deus Almena!

AMFITRIÓ.—Però els mateixos déus ens imposen la fidelitat conjugal.

JÚPITER.—Molt bé, però succeeix que el sillogisme t'ho priva. És fals el meu sillogisme? Si ets lleial, contesta.

AMFITRIÓ.—Es exacte.

JÚPITER.—A qui has d'obeir, als déus o al sillogisme? Et deixo escollir. L'ordre és el mateix.

AMFITRIÓ.—Ajuda'm, Almena!

(ALMENA s'acosta).

JÚPITER.—Què vols, tu?

ALMENA.—Puc parlar a soles amb vós?

JÚPITER.—Tens por de la veritat?

ALMENA.—Voldria, senyor, tractar de mostrar-vos la meua veritat.

JÚPITER.—Tinc por que aquesta no sigui nua, sinó especialment velada... Mercuri, allunya Amfitrió i deixa'ns.

(MERCURI i AMFITRIÓ s'aparten).

ESCENA V

ALMENA, JúPITER

ALMENA.—Per fi, sols!

JÚPITER.—No saps pas bé el que dius. Estem en l'hora que tu seràs meua.

ALMENA.—Llavors, és la meua darrera hora!

JÚPITER.—Prou d'aquest *chantage*... És indigne de nosaltres dos... Sí. Estem realment per primera vegada cara a cara, sabent jo la teua virtut i tu sabent el meu desig... Per fi, sols!

ALMENA.—Esteu sovint sols, així, pel que diu la vostra llegenda?

JÚPITER.—Rarament tan enamorat, Almena. Mai tampoc tan feble. De cap dona, no hauria jo suportat aquest menyspreu.

ALMENA.—La paraula enamorat existeix en la llengua dels déus? Jo creia que era el suprem reglament del món que els empenyia, en certes èpoques, a venir a mossegar el rostre de les belles mortals.

JÚPITER.—Reglament és una paraula massa gruixuda. Diem fatalitat.

ALMENA.—I la fatalitat sobre una dona tan poc fatal com Almena, no us estranya? Tot aquest negre sobre aquest ros?

JÚPITER.—Tú li dones per primera vegada un co-

lor d'imprevist que em satisfà. Ets una anguila en les meves mans.

ALMENA.—Una joguina en les vostres. Oh Júpiter, de veritat us plac?

JÚPITER.—Si la paraula plaure no ve pas solament de la paraula plaer, sinó del mot daina espantada, del mot ametller en flor, Almena, tu em plaus.

ALMENA.—Es la meua única esperança. Si jo us desplaqués, mal que fos una mica, no dubtaríeu pas d'estimar-me per força per venjar-vos.

JÚPITER.—I jo, t'agrado?

ALMENA.—Ho dubteu? Tindria fins aquest punt el sentiment d'enganyar al meu marit amb un déu que m'inspirés aversió? Seria per al meu cos una catàstrofe, però em sentiria fidel al meu honor.

JÚPITER.—Et sacrificues perquè m'estimes? Et resisteixes perquè ets meua?

ALMENA.—Aquí està tot l'amor.

JÚPITER.—Obligues aquesta nit a l'Olimp a parlar un llenguatge ben subtil.

ALMENA.—Això no li farà cap mal. Sembla que un mot de la vostra llengua més senzilla, un sol mot, és talment brutal, que destruiria el món.

JÚPITER.—Realment, Tebes no perilla gens avui,

ALMENA.—Per què cal que Almena perilli, doncs? Per què cal que em tortureu, que trenqueu una parella perfecta, que prengueu una felicitat en un instant i hi deixeu runes?

JÚPITER.—Això és tot l'amor... I si jo fos un déu estrictament just, hauria de concedir a tot home, per a què conegués l'encís de la vida, el viure tot un dia amb tu.

ALMENA.—Jo no esperava menys de la justícia. Però de vós n'espero més.

JÚPITER.—Estàs equivocada. Si he vingut a tu amb aquesta pompa i amb aquests testimonis, és per no cedir pas als teus precés. Es tracta ja de la majestat divina. Somrius?

ALMENA.—No em fareu creure pas que el cel pugui sacrificar dues criatures per respecte humà.

JÚPITER.—En efecte, la veritable raó és que t'estimo, Almena.

ALMENA.—Entre la que m'ha precedit i la que em seguirà, certament que m'estimeu. Us atrec en la mesura en què les ressemblo. Aneu a elles. En qualsevol d'elles em retrobareu.

JÚPITER.—Em comprens, doncs, Almena; és precisament perquè no tens res de les teves germanes, perquè no tens res de cap cosa creada. Estic cansat, cada cop que em penso abraçar una dona, d'adonar-me de com la seva ànima i el seu cos són d'un aliatge barrejat. No n'hi ha ni una que no tingui un terç almenys de gata, o de tempesta, o d'esquirol. Prou em dic que així és tota la natura sencera la que abraço sota aquesta forma recollida i a la vegada tan còmoda. Cada cop n'estic decebut com d'una enredada. Al con-

trari, tot el teu és teu. Veig per primera vegada quan et miro, que el rostre humà és igual a l'amor humà. Aquesta alegria, aquesta gravetat que en els altres són quasi tan estranyes com vestits, són la teva nuesa, el teu cor. No se't pot prendre res, sinó prenent-te tota. Una vegada, en la meua vida eterna, vull un ésser únic!

ALMENA.—Heu mirat malament el món, Júpiter. Som totes així en la família.

JÚPITER.—Tu que jo no conec gens, vina als meus braços.

ALMENA.—Perquè en surti dins d'algunes hores, terriblement coneguda, terriblement semblant a totes? I, altrament, què faria jo que no hagin fet pas les altres?

JÚPITER.—Doblaré per a tu la voluptat humana.

ALMENA.—Mal esquer! L'heu creada de tal manera, que el més petit excés en faria un suplici. Oh Júpiter! Deixeu-me proposar-vos quelcom millor que l'amor. Podeu fruit de l'amor amb les altres. Però m'estimaria més que hi hagués entre nosaltres un lligam més dolç, encara i més fort. De totes les dones, jo sola puc oferir-vos-el. I us l'ofereixo.

JÚPITER.—I és?

ALMENA.—L'amistat.

JÚPITER.—Amistat? Què és aquesta paraula? Explica't. Per primera vegada la sento.

ALMENA.—De veritat? Oh! llavors estic entusiasmada! No dubto més! Us ofereixo la meua amistat. La tindreu verge...

JÚPITER.—Què entens tu per això? És una paraula corrent a la terra?

ALMENA.—La paraula és corrent.

JÚPITER.—Amistat... És veritat que, de tan alt, certes pràctiques dels homes se'ns escapen encara... T'escolto... Quan uns éssers s'amagen com nosaltres, a part, però per a treure peces d'or de vestits espellifats, comptar-les, abraçar-les, és això l'amistat?

ALMENA.—No, és l'avarícia.

JÚPITER.—Aquells, que quan la lluna està plena, es posen nus, la mirada fixa en ella, passant-se les mans pel cos i ensabonant-se amb el seu resplendor, són els amics?

ALMENA.—No, són llunàtics.

JÚPITER.—Parla clarament! I els que en una dona, en comptes d'estimar a ella mateixa, es concentren en un dels seus guants, una de les seves sabates, la roben i gasten a petons aquesta pell de bou o de be, són també amics?

ALMENA.—No. Són sàdics.

JÚPITER.—Llavors, descriu-me la teua amistat. És una passió?

ALMENA.—Boja.

JÚPITER.—Quin és el seu sentit?

ALMENA.—Tot el cos, menys un sentit.

JÚPITER.—Nosaltres li restablirem per un miracle. El seu objecte, quin és?

ALMENA.—Aparella les criatures més diferents i les torna iguals.

JÚPITER.—Ara em penso comprendre't! De vegades veiem, del nostre observatori estant, isolarse els éssers en grups de dos, sense que en percebim el motiu, doncs res no sembla que hagi d'ajuntar-los: un ministre que cada dia va a visitar un jardiner, un lleó en una gàbia que exigeix un gosset, un mariner i un professor, i un tigre i un senglar. I tenen, efectivament, l'aspecte d'ésser completament iguals i avancen de cara als mals de cap quotidians i a la mort. Suposàvem que estaven lligats per alguna composició secreta de llur cos.

ALMENA.—Es molt possible. Però, de totes maneres és l'amistat.

JÚPITER.—Veig encara aquell tigre. Botia al voltant del seu estimat senglar. Després s'amagava en una olivera i quan el marrà passava grunyint prop de les arrels, es deixava caure fet tot ell un vellut sobre sedes.

ALMENA.—Sí, els tigres són uns amics excel·lents.

JÚPITER.—El ministre aquell, feia per una avinguda les cent passes amb el jardiner. Parlava dels empelts, dels llimacs; el jardiner, de les interpellacions, dels impostos. Després d'haver dit la seva cadascú, s'aturaven al final de l'avinguda, havent traçat fins a la fi el solc de l'amistat esguardant-se uns moments el rostre i allisant-se la barba.

ALMENA.—Els amics, sempre.

JÚPITER.—I què farem, si sóc amic teu?

ALMENA.—De primer, pensaré en vós en lloc de creure-hi... I aquest pensament serà voluntari, degut al meu cor, mentre que la meua fe era una habitud, que em venia dels avantpassats... Les meves pregàries no seran mai més pregàries, sinó paraules. Els meus gestos rituals, senyals.

JÚPITER.—Això no t'ocuparà massa?

ALMENA.—Oh! no. L'amistat del déu dels déus, la camaraderia amb un ésser que tot ho pot, destruir-ho tot i crear-ho tot, és el mínim d'amistat per una dona. Per això les dones no tenen amics.

JÚPITER.—I jo, què faria?

ALMENA.—Els dies que la companyia dels homes m'hagués cansat, us veuria aparèixer silenciosament; us asseurieu, amb molta calma, al peu del meu divà, sense acariciar nerviosament les urpes o la cua de les pells de leopard—perque aleshores seria amor—i de sobte desapareixíeu... Hauríeu estat allà! Compreneu?

JÚPITER.—Em penso que ho comprenc. Fes-me preguntes. Digue'm els casos en què em cridaries perquè t'ajudés, i jo intentaré contestar-te el que ha de fer un bon amic.

ALMENA.—Idea excel·lent! Esteu a punt?

JÚPITER.—Ho estic!

ALMENA.—Un marit absent?

JÚPITER.—Envio un cometa per a guiar-lo. Et

- dono una doble vista que et permet veure a distància i per atènyer-lo una paraula doble.
- ALMENA.—Això és tot?
- JÚPITER.—Ah! perdó! el faig estar present.
- ALMENA.—La visita d'amigues o de parentes empipadores?
- JÚPITER.—Descarrego sobre les visitants una pesta que els hi fa sortir els ulls de les òrbites. Envio un mal que els hi rosegui el fetge i un còlic al cervell. El sostre els cau a sobre i la terra s'obre als seus peus... No es això!
- ALMENA.—Massa o massa poc!
- JÚPITER.—Oh! Altra vegada perdó. Les faig absentar...
- ALMENA.—Un nen malalt?
- JÚPITER.—L'univers no és més que tristesa. Les flors estan sense perfum. Els animals van capcots!
- ALMENA.—I no el guariríeu?
- JÚPITER.—Evidentment, sí! Que en sóc de brètol!
- ALMENA.—Es el que sempre obliden els déus. S'apiaden dels malalts, destesten els dolents. Obliden sols curar, castigar. Però en conjunt ho haveu comprès. L'examen és força passador.
- JÚPITER.—Molt bé, està entès. *Accepto l'amistat.*
(*Un silenci. S'esguarden.*)
- ALMENA.—Sense reserves?
- JÚPITER.—Sense reserves!
- ALMENA.—L'accepteu ben aviat! Mostreu una gran satisfacció acceptant-la!
- JÚPITER.—Es que n'estic satisfet.
- ALMENA.—Esteu satisfet de no haver estat el meu amant.
- JÚPITER.—No és pas això el que vull dir...
- ALMENA.—Tampoc és el que jo penso! Júpiter, ja que sou ara el meu amic, parleu-me francament, Esteu ben segur que no haveu estat mai el meu amant?
- JÚPITER.—Per què, aquesta pregunta?
- ALMENA.—Us heu divertit, abans amb Amfitrió. No hi ha hagut pas una vertadera lluita entre el seu amor i el desig vostre... Era un joc per vostra part... Vós havíeu renunciat a mi des del principi... La meva coneixença dels homes m'inclina a creure que és perquè ja estàveu satisfet.
- JÚPITER.—Ja? Què entens tu per *ja*?
- ALMENA.—Esteu segur que no haveu entrat mai en els meus somnis, que no haveu pres mai la forma d'Amfitrió?
- JÚPITER.—Completament segur.
- ALMENA.—Potser això també se us ha escapat. No és d'estranyar, amb tantes aventures...
- JÚPITER.—Almena!
- ALMENA.—Llavors, tot això, no prova pas un gran amor per la vostra part. Evidentment, que no hauria recomençat, però dormir un cop prop de Júpiter, hauria estat un bon record per a una petita burgesa. Pitjor per a mi!
- JÚPITER.—Estimada Almena, em poses un parany!
- ALMENA.—Un parany? Que temeu, doncs, ésser-hi agafat?
- JÚPITER.—Llegeixo en tu. Almena, i veig la teva pena, els teus designis. Veig que estaves resolta a matar-te si hagués estat el teu amant. No ho he estat pas.
- ALMENA.—Preneu-me en vostres braços.
- JÚPITER.—Amb molt de gust, petita Almena. T'hi trobes bé?
- ALMENA.—Sí.
- JÚPITER.—Sí, qui?
- ALMENA.—Sí, estimat Júpiter... Veieu, i us sembla ben natural que us anomeni estimat Júpiter?
- JÚPITER.—Ho has dit amb tanta naturalitat...
- ALMENA.—Per què, justament, ho he dit de natural? Es això el que m'intriga. I aquest gust, aquesta confiança que ressent per vós el meu cos, d'on vénen? Em sento amb comoditat amb vós, com si aquesta comoditat vingués de vós.
- JÚPITER.—Vertaderament, és que ens entenem molt bé.
- ALMENA.—No, ens entenem malament. Sobre molts punts, començant per la creació i continuant pel vostre vestuari, no tinc pas en absolut les idees vostres. Però els nostres cossos s'entenen. Tots dos cossos estan encara imantats l'un de l'altre, com els dels gimnastes després de llur exercici. Quan ha tingut lloc el nostre exercici? Confesseu-m'ho!
- JÚPITER.—Mai, et dic.
- ALMENA.—Llavors, d'on ve la meva torbació?
- JÚPITER.—Es que, a desgrat meu, en els teus braços em sento portat a prendre la forma d'Amfitrió. O bé és que, potser, comences a estimar-me.
- ALMENA.—No, és tot el contrari d'un començament. No vàreu ésser vós qui entràreu tot ardent en el meu llit després del gran incendi de Tebes?
- JÚPITER.—Ni tot mullat, el dia que el teu marit repescà un infant...
- ALMENA.—Veieu, ho sabeu!
- JÚPITER.—No sé jo tot el que et concerneix? No, caram! Era ben bé el teu marit. Quins cabells més dolços!
- ALMENA.—Em sembla que no és pas la primera vegada que arrangeu així aquest manyoc de cabells, o que us inclineu sobre meu així... Es a l'aurora o al crepuscle, que haveu vingut i m'heu presa?
- JÚPITER.—Ben bé ho saps, era a l'alba. Tu creus que la teva astúcia de Leda se m'ha escapat? He acceptat Leda per a complaure't.
- ALMENA.—Perdoneu-me, Júpiter. Oh amo dels déus! Podeu donar l'oblit?
- JÚPITER.—Puc donar l'oblit com l'opi, tornar sord com la valeriana. Els déus sencers, en el cel, tenen gairebé el mateix poder que els déus repartits en la natura. Què vols oblidar, doncs?

ALMENA.—Aquest dia. Certament, jo vull creure que tot s'ha desenrotllat correctament i legal per part de tots, però plana a sobre seu quelcom d'ambigu que m'oprimeix. No sóc dona per a suportar un dia torbat, mal que només sigui un, en la meua vida. Tot el meu cos s'alegra d'aquest dia en què us he conegut i tota la meua ànima en ressent una malura. No és això el contrari del que hauria de sentir? Doneu-nos al meu marit i a mi el poder d'oblidar aquest dia, a part de la vostra amistat.

JÚPITER.—Que sigui fet com tu ho desitges. Torna als meus braços, el més tendrament que puguis, aquesta vegada.

ALMENA.—Ho faig així, doncs ho oblidaré tot.

JÚPITER.—Això és fins i tot necessari, doncs només amb un petó jo puc donar l'oblit.

ALMENA.—Es també als llavis que aneu a besar Amfitrió?

JÚPITER.—No cal pas. Ho faré de manera que aquest petó pugui servir per a tots dos... Ja que vas a oblidar-ho tot, Almèna, no vols pas que et mostri el que serà el teu esdevenidor?

ALMENA.—Déu me'n guard!

JÚPITER.—Serà feliç, creu-me.

ALMENA.—Ja sé el que és un esdevenidor feliç. El meu marit estimat viurà i morirà. El meu fill naixerà, viurà i morirà. Jo viuré i moriré.

JÚPITER.—Per què no vols ésser immortal?

ALMENA.—Detesto les aventures; i la immortalitat és una aventura!

JÚPITER.—Almèna, estimada amiga, vull que participis, mal que només sigui per un segon, de la nostra vida de déus. I, doncs, vas a oblidar-ho tot, no vols pas, en un llampec, veure el que és el món i comprendre'l?

ALMENA.—No, Júpiter, no sóc curiosa.

JÚPITER.—Vols veure quin buit, quina successió de buits, quin infinit de buits és l'infinit? Si tems tenir por d'aquestes llims de color de llet, faré aparèixer en llur angle la teua flor preferida, rosa o zínia, per a marcar per un moment l'infinit amb les teves armes.

ALMENA.—No.

JÚPITER.—Vols veure quin enllaç gegantí, quina mescla formidable és la millèsima d'un cos humà, de quants mils milions d'éssers moridors i vivents es compona?

ALMENA.—No!

JÚPITER.—Ah! No em deixeu avui, tu i el teu marit, tota la meua divinitat de banda.

ALMENA.—No!

JÚPITER.—Vols veure la humanitat treballant des del seu naixement a la seva fi, i el camp immens, gairebé buit encara, reservat als seus morts? Vols veure les onze grans figures que adornaran la seva història amb un bell rostre de jueu o un petit nas de lorenès?

ALMENA.—No!

JÚPITER.—Per la darrera vegada, t'ho pregunto, volguda dona obstinada! No vols pas saber, ja que ho vas a oblidar tot, de quines aparences està construïda la nostra felicitat, de quines il·lusions la nostra virtut?

ALMENA.—No!

JÚPITER.—Ni el que jo sóc veritablement per a tu, Almèna?

ALMENA.—No, massa tard!

JÚPITER.—Llavors, oblida-ho tot, excepte aquest petó!

(*La besa.*)

ALMENA (retornant-se).—Quin petó?

JÚPITER.—Oh! pel petó, no em vinguis amb històries! Precisament m'he cuidat de col·locar-lo a la banda d'ací de l'oblit.

ESCENA VI

ALMENA, JÚPITER, MERCURI

MERCURI.—Tot Tebes està al peu del palau, Júpiter, i pensa que us mostrareu del braç d'Almèna. Mireu, allí, entre aqueixes dues columnes, sereu vistos de tots.

JÚPITER.—Es veritat! Es temps de pensar en aquest fill, Almèna!

ALMENA.—En aquest fill de l'amistat.

JÚPITER.—Vina prop meu, Almèna. Es temps que rebis la teua recompensa. Des d'aquest matí admiro el teu coratge i la teua obstinació, i com lligues les teves tretes amb lleialtat i com ets sincera en les teves mentides, i guardes la teua virtut en l'afrenta o l'enjogassament en la catàstrofe. M'has enternit.

MERCURI.—Ha anat un xic lluny, la dona, amb el seu parany de l'amistat. Sense menysprear les teves dots d'amant, us he de dir, Almèna, que l'amistat és l'especialitat de Júpiter. Sovint, als pocs minuts d'haver abandonat l'amant per la que s'era canviat en bou o en cigne, l'he vist conservar la seva disfressa durant alguns dies, per pura amistat amb cignes mascles o amb bous, i rodar amb ells.

JÚPITER.—Però m'agradava turmentar-te, perquè t'estimava.

ALMENA.—Per què heu esperat a estimar-me, que fos dona?

JÚPITER.—La teua perfecció és la perfecció de l'esposa. Calia, de primer, un espòs per a donar-te-la.

ALMENA.—Llavors és just que se n'aprofiti.

JÚPITER.—Que se n'aprofiti, doncs! Però amb la condició que trobis un mitjà de no decepcionar Tebes. La ciutat ens vigila, i els meus sacerdots faran la guàrdia al voltant del palau per a constatar l'hora de la meua marxa. No em demanis una idea. Quan surten de les lleis, fa-

tals, els déus estan mancats d'inventiva. Però tu ets dona, i si amb una paraula aconseguixes arranjar tota aquesta revolució de la terra i del cel, no t'imposo per aquesta nit la meua presència. Com anuncies el teu refús als tebens?

ALMENA.—Per què parlar-los-en?

M'encarrego de tot. Veniu. Ens criden?

(*Passejant per tota l'escena, arriben fins a la balustrada.*)

JÚPITER.—Quina majestat que tens, quin rostre tan radiant!

ALMENA.—No n'hi ha per menys. Emmarido amb Júpiter.

JÚPITER.—Per què criden d'aquesta manera?

MERCURI.—Demanen algunes frases de vós, Júpiter. No dubteu pas en parlar-los molt fort. S'han col·locat de perfil, de manera que el seu timpà no sofreixi cap dany.

(*Posats cara a cara, ALMENA i JúPITER parlen solemniament.*)

JÚPITER.—(*Molt alt*). Per fi et trobo... estimada Almena!

ALMENA.—(*Molt baix*). Sí, caldrà separar-nos, estimat Júpiter.

JÚPITER.—(*Molt alt*). La nostra nit comença, fèrtil per al món.

ALMENA.—(*Molt baix*). El nostre dia s'acaba, aquest dia que jo emprava estimant-vos.

JÚPITER.—(*Molt alt*). Davant d'aquests magnífics i superbs tebens...

ALMENA.—(*Molt baix*). Aquests tristos senyors que aclamen el que creuen el meu adulteri i que insultarien la meua virtut...

JÚPITER.—Contempla sense temença aquell que no es commou més que pels aconteixements primaris, prodigis o terratrèmols...

ALMENA.—Les arrugues del meu bany també eren un terratrèmol?

JÚPITER.—I t'abraço, en senyal de benvinguda, per primer cop.

ALMENA.—I jo, per tercera vegada, en senyal d'adéu etern.

(*Desfilen per davant de la balustrada; després, ALMENA, acompanya JúPITER fins a la porta.*)

JÚPITER.—I ara?

ALMENA.—I ara que la llegenda està en regla, tal com convé als déus, arreglem per sota d'ella la història amb compromisos tal com convé als homes... Ningú ja no ens veu... Lliurem-nos de les lleis fatals... Ets aquí, Amfitrió?

(*AMFITRIÓ obre la porteta.*)

AMFITRIÓ.—Aquí estic, Almena.

ALMENA.—Regracia Júpiter, estimat. Ell mateix cura de posar-me intacta entre les teves mans.

AMFITRIÓ.—Sols els déus tenen aqueixes atencions.

ALMENA.—Exigeix, tan sols, que l'univers em cregui la seva amistançada. Això ens restarà uns

quants envejosos, però ens serà agradable sofrir per ell.

AMFITRIÓ.—Oh! Gràcies, Júpiter!

ALMENA.—Volia provar-nos. Demana tan sols que tinguem un fill.

AMFITRIÓ.—El tindrem al cap de nou mesos, us ho juro.

ALMENA.—I prometem anomenar-lo Hèrcul, ja que us agrada aquest nom. Serà un noi dolç i tranquil.

JÚPITER.—Sí, el veig des d'ací. Adéu, doncs, Almena, i no agafis aquest aire consirós. Et perdono l'haver-me fet, en aquesta lluita, tocar d'esquena a terra.

ALMENA.—Voldria estar segura que em queda la vostra amistat.

JÚPITER.—Vols estar-ne segura? Pronuncia, doncs, una d'aquelles frases amb què, segons les nostres convencions, deuries demanar la meua cooperació! Te'n recordes: un nen malalt, un espòs absent, i realitzaré el teu desig. Estic segur, perquè et conec, que en tens una de preparada.

ALMENA.—Efectivament, senyor.

JÚPITER.—Digues-la, sense temença: Es tracta d'esposos, no és així?

ALMENA.—Ho endevineu tot! Heus-la ací: dos esposos que es retroben!

JÚPITER.—Dos esposos que es retroben? La meua tasca és ben senzilla! Per assistir a les seves diversions, convoco tots els déus; i tu, Leda, que encara tens coses per aprendre, i vosaltres, els qui heu estat en aquest dia a la vegada el personal subaltern de l'amor i de la guerra, escuder, guerrier i trompeta! Obriu els ulls grossos i que al voltant del llit, per apagar llurs crits, ressonin càntics, música i llampecs!

(*Tots els personatges evocats per MERCURI omplenen l'escenari.*)

ALMENA.—Oh! Júpiter, es tracta d'Almena.

JÚPITER.—Encara d'Almena! Avui es tracta sempre d'Almena! En aquest cas, evidentment, és una altra cosa! Llavors és l'apartament dels apartaments, el silenci dels silencis. Desapareguem, déus i comparses, vers els nostres zènits i vers les vostres caves. Tots vosaltres, espectadors, retireu-vos sense dir paraula, tot afectant la més completa indiferència; que per una sola vegada, Almena i el seu marit apareguin tots sols en mig d'un cercle de llum, on el meu braç no hi figurarà més que com un braç indicador de la direcció de la felicitat. I sobre aquesta parella que l'adulteri no tocarà mai, de qui no serà mai conegut el gust del bes il·legítim, per a cloure amb vellut aquesta clarina de fidelitat, davalleu telons de la nit! Davalleu!

TELÓ

NOTA DE L'EDITOR

Si Catalunya no celebrà com calia el Centenari del seu renaixement, la presència de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, que enguany ha commemorat el seu vint-i-cinquè aniversari, és una garantia de continuïtat, i potser el millor testimoni de la certesa que ens anima a proclamar que, lluny dels espectacles sorollosos, Catalunya és conscient de la seva obra, i els catalans es preparen a ésser dignes de servir-la.

Una altra joia a constatar, ben expressiva, també, del sentit de responsabilitat i d'eficàcia que ens justifica, és la reintegració dels Jocs Florals —lloc pairal del Renaixement català—, a la unitat externa de la llengua, que n'és expressió vivent, sota la presidència de Pompeu Fabra.

Í N D E X

	<u>Pàgs.</u>		<u>Pàgs.</u>
RECORDATORI MACIÀ	3	A. ESCLASANS.—CAPITEL·LO	35
R. D'ALÒS-MONER.—SOBRE BARTOLOMEO GENTILE FILLAMONICA POETA LUL·LIÀ. .	5	Josep Llimona	64
William Martin	7	FREDERIC CAMP.—DE LES CASES CONTEMPO- RÀNIES DE LA INVASIÓ NAPOLEÒNICA. .	65
JOAN LLACUNA.—POEMES	8	JAUME CASADEVALL I BLANC—.POEMES	68
Marc Jesús Bertran.	8	J. CARNER RIBALTA.—CÀNTIC D'AMOR	71
Mossèn Josep Cardona	9	LLUÍS PALAZON BERTRAN.—ENTRE LES AULES I EL CARRER	77
Josep M. ^a Plans	10	Maspoms i Camarassa.	80
Salvatore di Giacomo.	12	Camille Jullian	80
Albert I.	16	ARTUR VIVES I BRUNET.—POEMES	81
J. M. ^a LÓPEZ-PICÓ.—MORALITATS I PRETEX- TOS	17	Lluís Cebrian Mezquita	82
Jakob Wassermann.	21	Julià Ribera i Tarragó	82
J. GIMENO-NAVARRO.—POEMES	22	Valentí i Camp	83
Miquel Utrillo	24	Agnès Armengol de Badia	83
Arcadi Mas i Fontdevila	27	Hermann Bahr	84
Sebastià Farnés	29	JEAN GIRAUDOUX.—AMFITRIÓ 38 (RAMON ES- QUERRA, trad.)	85
Joan Ruiz Porta	32	NOTA DE L'EDITOR	120
Arteaga i Pereira	34		

MINISTERIO
DE CULTURA

